

De stem van pleegkinderen

Onderzoeksrapport

Henk van Oosteren

Yvonne Aartsen

Colofon

Heeft u vragen naar aanleiding van dit verslag,
Neem dan gerust contact met ons op:
y.aartsen@entrealindhout.nl

Opdrachtgever

entrea lindhout
John Goessens, Manager Zorg
Heijenoordseweg 1
6813 GG Arnhem

Auteurs

Henk van Oosteren
Yvonne Aartsen

Datum

februari 2020

Voorwoord

“Je geliefd en geborgen voelen, en weten wie bij je hoort, wie voor je zorgt, wie bij je blijft, voor nu en voor later. Dat is voor elk kind, voor elke jongere, nodig om zich goed te kunnen ontwikkelen. Als dat voor korte of langere tijd niet kan in het eigen gezin, dan vinden kinderen en jongeren in een pleeggezin een thuis naast hun eigen thuis.”

Aldus de eerste woorden van de pleegzorgvisie van entrea lindenhout. De belangrijkste vraag is dan natuurlijk: maken we dat waar? En, waar kan het beter? Hier is veel over gesproken met pleegouders. Met ouders. Met hulpverleners. Maar eigenlijk maar beperkt met kinderen en jongeren zelf. Op de vraag: ‘Wat betekent het voor kinderen om pleegkind te zijn’, hebben we eigenlijk niet zo’n helder antwoord, mede omdat onderzoeksliteratuur waarin de stem van de kinderen gehoord wordt schaars is. Zo ontstond de behoefte om zelf onderzoek te laten doen. Daarbij hadden we een prachtig voorbeeld in handen van een soortgelijk onderzoek van onze Vlaamse collega’s. Frank van Holen, een van die onderzoekers, heeft vervolgens met veel enthousiasme het ontwikkelde materiaal ter beschikking gesteld en het proces aan Nederlandse zijde met belangstelling gevolgd en van feedback voorzien. Waarvoor veel dank. Want hierdoor, én door de financiële ondersteuning van Kinderpostzegels Nederland, konden we een vliegende start maken met dit onderzoek waarbij een groep kinderen en jongeren die opgroeien als pleegkind, uitgebreid zijn bevraagd op veel thema’s. We zijn op zoek gegaan naar de stem van de pleegkinderen in onze regio. En dat heeft geleid tot een boeiend, en soms ontroerend avontuur en tot mooie inzichten. Die gaan over de veerkracht van kinderen, over thuis zijn, over gewoon kunnen zijn met een ongewone geschiedenis. Over het besef hoe belangrijk pleegouders zijn voor deze jongeren, omdat ze zich geborgen en gerustgesteld voelen.

In dit verslag worden de resultaten en de aanbevelingen gepresenteerd.

John Goessens

Manager Zorg entrea lindenhout

Iedereen...
Bedankt!

Alle betrokkenen en *met name alle pleegkinderen*,
die hebben meegewerkt aan de interviews en aan de focusbijeenkomst,
bedanken we hartelijk voor hun medewerking.

Samenvatting

De huidige manier van werken in de pleegzorg in Nederland is in hoge mate gebaseerd op basis van kennis en informatie van volwassenen. Pleegkinderen kwamen alleen in verschillende scripties en in een beperkt aantal onderzoeken aan het woord (Grietens, 2011; Singer, Uzozie, & Zeijlmans, 2012).

In Vlaanderen is in 2016 een onderzoek afgerond waarin de beleving van pleegkinderen in kaart is gebracht (Clé, Van Holen, & Vanderfaellie, 2016). Aan de kinderen zelf zijn vragen gesteld over hun ervaringen, behoeften en ideeën. De centrale vraag was: “Hoe beleven pleegkinderen de bijzondere situatie 'pleegkind te zijn' en welke behoeften formuleren ze hieromtrent?”

Het onderzoek had tot doel om de ervaringen, behoeften en ideeën van pleegkinderen in perspectiefbiedende pleegzorg, met betrekking tot verschillende aspecten van hun pleegzorgsituatie (met inbegrip van hun begeleidingsbehoeften) in kaart te brengen. In het Vlaamse onderzoek zijn thema's onderscheiden die volgens pleegkinderen belangrijk zijn, wanneer het gaat over pleegzorg. Deze thema's zijn geselecteerd via een internationale literatuurstudie, enkele participatieve projecten en focusgroepen (Clé et al., 2016).

Wij hebben dit onderzoek herhaald bij Nederlandse pleegkinderen. Daarbij hebben we gebruik gemaakt van de verbeterpunten, die in het Vlaamse onderzoek zijn gevonden. Ook hebben we enkele typisch Vlaamse en typisch Nederlandse zaken aangepast. We hebben ervoor gekozen de Vlaamse keuze voor een exploratief (kwalitatief) onderzoek te herhalen en daarmee te verbreden.

Als voornaamste methode voor dataverzameling is gekozen voor kwalitatieve semigestructureerde individuele interviews. De respondenten zijn geworven met een aselechte gestratificeerde steekproef. Het zijn pleegkinderen van 10 tot 18 jaar uit perspectiefbiedende pleegzorg, die op het moment van het interview minstens zes maanden in het pleeggezin verbleven en aan een combinatie van specifieke kenmerken voldeden. Kinderen met een beperking zijn uitgesloten.

Bijna alle pleegkinderen zijn erg positief over hun pleeggezin. Ze vinden dat ze achteraf bezien op de juiste plaats terecht zijn gekomen. De kinderen voelen zich “gewoon”. Ze zeggen dat het dankzij het pleeggezin is dat zij een gewoon leven kunnen leiden. Ze voelen zich gesteund door hun pleegouders en zeggen dat deze emotioneel dicht bij hen staan. Ze hebben een thuis gevonden en verwachten daar nog lang te blijven. De kinderen die het zich nog kunnen herinneren, zeggen in veel gevallen dat de uithuisplaatsing en de start in het pleeggezin voor hen onverwacht gebeurde. Ze herinneren zich dit als een nare periode. Bijna alle kinderen hebben contact met een of beide ouders. Ze vinden dit contact belangrijk. Ook school en vrienden zijn belangrijk. Ze vertellen op school en aan hun vrienden vrij open dat ze pleegkind zijn. Bijna alle kinderen vertellen dat ze voldoende vrienden hebben.

De pleegzorgbegeleider speelt de meest centrale rol in de begeleiding en ondersteuning van pleegkinderen en hun gezinnen. De helft van de geïnterviewde pleegkinderen is tevreden met hun begeleider en met de door deze geboden ondersteuning. Er zijn ook kinderen die ontevreden zijn en er zijn aardig wat kinderen die hun begeleider niet kennen. Een belangrijke oorzaak van deze ontevredenheid zijn de vele begeleiderswisselingen.

De toekomstdromen en -angsten waarover pleegkinderen vertellen, zijn heel gewone dromen en angsten, die wellicht niet veel afwijken van die van een doorsnee adolescent. Daar was één uitzondering op: vier jongeren zeggen dat hun angst te maken heeft met de relatie met hun ouders. De kinderen verwachten dat hun toekomstplannen gaan uitkomen.

Inhoud

Voorwoord.....	1
Samenvatting.....	2
Inleiding	7
1. Onderzoeksopzet.....	8
1.1 Doel van het onderzoek	8
1.2 Vraagstelling van het onderzoek	8
1.3 Literatuur en onderzoeksthema's	8
1.3.1 Literatuur	8
1.3.2 Participatieve projecten	9
1.3.3 Focusgroepen	9
1.4 De geselecteerde thema's	9
1.5 Verschillen ten opzichte van het Vlaamse onderzoek.....	12
1.5.1 Verschillen tussen de situatie in de pleegzorg in Nederland en in Vlaanderen	12
1.5.2 Wijzigingen op verzoek opdrachtgever	12
1.6 Methode van onderzoek	12
1.7 Beschrijving en motivering van onderzoekspopulatie	13
1.7.1 Populatie.....	13
1.7.2 Afbakening.....	13
1.7.3 Criteria	14
1.7.4 Variatie	14
1.7.5 Profielen	14
1.8.1 Procedure	15
1.8.2 Beperken van non-respons.....	15
1.9 Analyse	16
1.10 Onderzoeksteam en begeleiding.....	16
1.11 Fasering van het onderzoek	16
2. Verloop van het onderzoek	17
2.1 Verloop van de werving.....	17
2.1.1 Ontbrekende profielen en non respons	17
2.1.2 Overzicht van de pleegkinderen.....	17
2.2 Verloop van de interviews.....	19
2.2.1 Periode, locatie en duur	19
2.2.2 De interviews.....	19

2.2.3	Samenvatting.....	19
2.2.4	Het materiaal en de ingezette methodieken	20
2.2.5	Storingen	20
2.2.6	Samenvatting.....	20
3.	Kwaliteitseisen.....	21
3.1	Navolging van het Vlaamse onderzoek	21
3.2	Validiteit en betrouwbaarheid	21
4.	Resultaten: 8 thema's op een rijtje	23
	Inleiding	23
4.1	Pleegkinderen over hun traject binnen de jeugdhulp.....	23
4.1.1	Een grote diversiteit aan trajecten	23
4.1.2	Pleegkinderen over eerdere plaatsingen	24
4.1.3	Pleegkinderen over structuren, procedures en instanties	24
4.1.4	Tevredenheid over de huidige plaatsing	25
4.1.5	Samenvatting en bespreking	25
4.2	Over gevoelens en coping strategieën	26
4.2.1	Gevoelens die pleegkinderen koppelen aan het leven in een pleeggezin	26
4.2.2	Coping strategieën.....	28
4.2.3	Samenvatting en bespreking	29
4.3	Familie	30
4.3.1	Biologische familie	30
4.3.2	Pleegfamilie	31
4.3.3	Samenvatting en bespreking	32
4.4	De relatie met en de bejegening door anderen	33
4.4.1	Bejegening	33
4.4.2	Openheid over het pleegkind zijn.....	34
4.4.3	Over vriendschap.....	34
4.4.4	Contact met andere pleegkinderen.....	34
4.4.5	Samenvatting en bespreking	35
4.5	Pleegkinderen op school	35
4.5.1	Belang van school	35
4.5.2	Invloed van de plaatsing op school	35
4.5.3	Voelen pleegkinderen zich ondersteund op school?	36
4.5.4	Samenvatting en bespreking	37

4.6	Participatie.....	37
4.6.1	Informatie als basis voor participatie	37
4.6.2	Inspraak	38
4.6.3	Strategieën die pleegkinderen hanteren wanneer ze het niet eens zijn met een beslissing... 39	
4.6.4	Samenvatting en bespreking	39
4.7	Begeleiding en ondersteuning.....	40
4.7.1	Begeleiding door de pleegzorgbegeleider	40
4.7.2	Begeleiding door andere instanties.....	41
4.7.3	Samenvatting en bespreking	41
4.8	Toekomstperspectief.....	41
4.8.1	Perspectief van en na pleegzorg.....	42
4.8.2	Toekomstdromen	43
4.8.3	Vertrouwen in het realiseren van dromen en ambities	43
4.8.4	Waar pleegkinderen angst voor hebben	43
4.8.5	Wat angsten kan wegnemen	44
4.8.6	Samenvatting en bespreking	44
5.	Overeenkomsten en Verschillen	45
5.1	Pleegkinderen over hun traject binnen de jeugdhulp.....	45
5.2	Over gevoelens en coping strategieën	45
5.3	Familie	46
5.4	De relatie met en bejegening door anderen	46
5.5	Pleegkinderen op school	46
5.6	Participatie.....	46
5.7	Begeleiding en ondersteuning.....	47
5.8	Toekomstperspectief.....	47
6	Conclusies	48
7.	Aanbevelingen	51
	Tot slot.....	53
	Bronnen	54
Bijlage 1	Interviewleidraad	57
Bijlage 2	Profielen	63
Bijlage 3	Brief aan Pleegouders.....	65
Bijlage 4	Brief aan ouders en (gezins-)voogden	66
Bijlage 5	Toestemmingsverklaring pleegjongere	67
Bijlage 6	Ontbrekende profielen	68

Bijlage 7	Afbeeldingen bij de onderzoeksthema's	69
Bijlage 8	Netwerkdigram.....	72
Bijlage 9	Gevoelenskaartjes	73
Bijlage 10	Formulier indruk interview.....	74
Bijlage 11	Eerste versie van het codeboek (codes en omschrijvingen)*	75
Bijlage 12	Set van thema's en subthema's na eerste analyse*	77

Inleiding

De huidige manier van werken in de pleegzorg in Nederland is in hoge mate gebaseerd op kennis van gedragswetenschappers en werkers in de pleegzorg. Kennis die verworven is via onderzoek met pleegouders en/of ouders, op onderzoek dat vooral gericht is geweest op andere actoren dan de pleegkinderen zelf. In vrijwel alle onderzoeken werd informatie gevraagd aan professionals, ouders en pleegouders. Pleegkinderen kwamen slechts in verschillende scripties en in een beperkt aantal onderzoeken aan het woord (Grietens, 2011; Singer, Uozie, & Zeijlmans, 2012).

Uit de onderzoeken, waarin pleegkinderen aan het woord kwamen, bleek dat pleegkinderen twee belangrijke knelpunten ervaren. Allereerst hebben ze het gevoel alleen te zijn. Een ander gevoel dat sterk naar voren komt is dat ze onvoldoende betrokken en geïnformeerd worden over beslissingen die met de pleegzorg te maken hebben (Grietens, 2011; Singer et al., 2012). Grietens merkt tevens op dat *“pleegkinderen hun verblijf in een pleeggezin overwegend als positief ervaren”* (Grietens, 2011, p.16).

Het gevoel hebben ‘alleen te zijn’ komt voornamelijk naar voren in een groot onderzoek naar ‘het wen-proces’ in de pleegzorg (Singer et al., 2012). In dit onderzoek stond het wennen (van jongere kinderen in de leeftijd van 7-13 jaar) in een pleeggezin centraal. Dankzij dit onderzoek werd het mogelijk enkele verbeteringen in de begeleiding van de pleegkinderen te realiseren. Wij verwachten dat een onderzoek dat een breder terrein beslaat dan het wenproces meer handreikingen gaat bieden voor opvoeders en begeleiders van pleegkinderen.

In Vlaanderen is onlangs een onderzoek afgerond waarin de beleving van pleegkinderen in kaart is gebracht (Clé et al., 2016). Aan de kinderen zelf zijn vragen gesteld over hun ervaringen, behoeften en ideeën. Het betreft kinderen met psychosociale problematiek in perspectief biedende pleegzorg. De centrale vraag was: “Hoe beleven pleegkinderen de bijzondere situatie 'pleegkind te zijn' en welke behoeften formuleren ze hieromtrent?” In dit onderzoek is via internationaal literatuuronderzoek waarin pleegkinderen betrokken waren in beeld gebracht welke thema’s van belang zijn bij deze hoofdvraag. Vervolgens zijn aan de hand van deze thema’s 27 pleegkinderen geïnterviewd.

Wij hebben dit onderzoek herhaald bij Nederlandse pleegkinderen. Daarbij hebben we gebruik gemaakt van de opzet en de verbeterpunten, die in het Vlaamse onderzoek naar voren kwamen.

Dit onderzoek verschaft enerzijds inzicht in de specifieke belevingskanten van Nederlandse pleegkinderen. Tevens hebben we een vergelijking kunnen maken tussen de uitkomsten van het Vlaamse en het Nederlandse onderzoek.

In onze onderzoeksopzet hebben we de opzet van het Vlaamse onderzoek gevolgd. We beschrijven dan ook samengevat het literatuurgedeelte en de methodiek, met een verwijzing naar het Vlaamse eindrapport (Clé et al., 2016), daar waar de opzet identiek is. De verschillen in opzet zullen we uitgebreider benoemen. In verband met de leesbaarheid vermelden we bij een verwijzing naar het Vlaams eindrapport “Vlaams eindrapport” en de betreffende pagina’s.

1. Onderzoeksopzet

1.1 Doel van het onderzoek

Het onderzoek heeft tot doel om de ervaringen, behoeften en ideeën van pleegkinderen van 10 tot 18 jaar met een psychosociale problematiek in perspectief biedende pleegzorg, met betrekking tot verschillende aspecten van hun pleegzorgsituatie (met inbegrip van hun begeleidingsbehoeften) in kaart te brengen.

1.2 Vraagstelling van het onderzoek

“Hoe beleven pleegkinderen de bijzondere situatie 'pleegkind te zijn' en welke behoeften formuleren ze hieromtrent?”

1.3 Literatuur en onderzoeksthema's

In het Vlaamse onderzoek zijn thema's onderscheiden die volgens pleegkinderen belangrijk zijn wanneer het gaat over pleegzorg. Deze thema's zijn geselecteerd via een literatuurstudie, enkele participatieve projecten en focusgroepen (Clé et al., 2016). Deze thema's zijn gebruikt als materiaal voor de interviews. De kinderen zijn geïnterviewd over de hieronder beschreven thema's en sub-thema's.

1.3.1 Literatuur

Het literatuuronderzoek betrof een review van publicaties uit de periode 1960-2011. Het is wetenschappelijke literatuur waarin pleegkinderen worden geïnterviewd omtrent hun ervaringen en behoeften. Aanvullend hierop werd literatuur bestudeerd uit de periode 2011-2016.

Centraal in dit onderzoek staat de publicatie 'Kleine stemmen, grote verhalen!?' van Grietens (2011), een thematische, uitgebreide bespreking van onderzoek dat een stem geeft aan kinderen in langdurige pleegzorg. Grietens onderscheidt vijf kernthema's:

- Kinderen ervaren pleegzorg als positief. Grietens herkent patronen in deze ervaringen die we kunnen typeren als: goede zorg, liefde, rust, veiligheid en het gevoel erbij te horen. Ook het contrast met de thuissituatie en de ontwikkelingskansen die ontstaan zijn door de pleegzorg en die oudere kinderen vaak gaan opmerken.
- Pleegkinderen zijn vaak bezorgd. Als ze het goed hebben in hun pleeggezin blijven ze vaak bang dat er plotseling een eind gaat komen aan deze situatie. Ze hebben behoefte aan liefde en genegenheid van pleegouders en eventuele pleegbroers en pleegzussen. Ze vragen zich vaak af of deze liefde er is en of deze echt is. Bij kinderen die in een pleeggezin binnen hun familie terecht gekomen zijn, bijvoorbeeld bij hun grootouders, ligt dat meestal anders.

Kinderen hebben vaak een dubbel gevoel wanneer ze denken aan het einde van de plaatsing. Enerzijds opluchting, het gevoel weg te zijn uit de pleegzorg en eindelijk op eigen benen te staan. Anderzijds de vrees alleen te zijn in een ingewikkelde wereld met niemand die echt van je houdt.

De kinderen hebben vaak ook moeite met de contacten met hun ouders. Ze verlangen er enerzijds naar, ook naar eventuele broers en zusjes, maar contact verloopt vaak moeizaam en wanneer het contact verbroken wordt, voelt dit als een verlies.

Tenslotte meldt Grietens dat pleegkinderen er last van hebben dat ze niet goed weten hoe de pleegzorg georganiseerd is. Allerlei mensen om je heen beslissen over wat er met jou gaat gebeuren. Het is niet of niet goed genoeg uitgelegd en geeft het gevoel dat dingen je overkomen.

- *Pleegkinderen zijn soms niet tevreden.* In de meeste gevallen blijven ze hun eigen ouders missen. Soms hebben kinderen het gevoel dat ze niet op de juiste plek, in het juiste pleeggezin wonen. Of zijn ze niet tevreden over de voorbereiding op de plaatsing: weinig informatie vooraf, onvoldoende kennismaking of plaatsing halsoverkop veroorzaken een gevoel van onveiligheid en willekeur. Enkele kinderen voelen zich niet veilig in hun pleeggezin. Ze noemen daarbij (verborgen) geweld, soms tussen familieleden, soms zijn ze zelf het slachtoffer.
- *De behoeften van pleegkinderen.* Kinderen hebben behoefte aan een familiegevoel, aan mensen die naar hen luisteren en hen begrijpen. Ook: stigmatiseer me niet!
- *Pleegkind zijn is complex.* Pleegkinderen zijn gewone kinderen en willen dat ook zijn. Aan de andere kant is er het besef dat het allemaal zo gewoon nog niet is wat ze meemaken. “Ik vind het fijn in mijn pleeggezin, maar ik zou het liefst thuis opgroeien”. Dit geeft tegenstrijdige emoties en draagt er toe bij dat verschillende pleegkinderen hier maar liever over zwijgen. Dan krijgen ze geen vervelende vragen en kunnen ze niet verkeerd begrepen worden.

1.3.2 Participatieve projecten

In België en in Nederland zijn vier organisaties/projecten opgespoord waarin de stem van pleegkinderen zichtbaar werd gemaakt. Via de projectverantwoordelijken werden teksten en andere materialen opgevraagd.

1.3.3 Focusgroepen

De bijeenkomsten van focusgroepen hebben slechts een gering resultaat gehad als onderdeel van de selectie van de onderzoeksthema's. Wij hebben het daarom achterwege gelaten.

1.4 De geselecteerde thema's

a. Familie

- a.1 Algemeen familiegevoel. Perceptie over wat 'familie' betekent voor een pleegkind, het 'normale' gezin als norm, de mythe van het perfecte gezin.
- a.2 Pleegfamilie. Dankbaarheid deel uit te maken van een familie/gezin versus geen 'thuisgevoel', (twijfels over) oprechte liefde van pleeggezin, soms onveilige situatie, het belang van alledaagse routines en (inter)acties, opvoedingsstijlen die pleegkinderen als positief/negatief ervaren, afstand - nabijheid, bejegening door pleegfamilie, angst dat de plaatsing wordt afgebroken bij moeilijkheden in het pleeggezin, wennen in een pleeggezin, (on)gelijke behandeling van pleegkind en biologische kinderen, het besef dat pleegouders geen 'echte' ouders zijn, ontwikkelingskansen, goede zorg, liefde, rust, erbij horen en ertoe doen.
- a.3 Biologische familie. Relatie met/contact met/verlangen naar/gemis van biologische familie, verlieservaringen, bejegening door biologische familie, ongerustheid over broer(s)/zus(sen).

b. Begeleiding en ondersteuning

- b.1 Behoeftte aan informatie. Meer informatie en transparantie nodig m.b.t. het zorgsysteem en het eigen traject, behoefte aan informatie over wat men kan verwachten van de pleegzorgbegeleider, behoefte aan meer informatie over rechten, behoefte aan informatie over broers/zussen die elders wonen.
- b.2 Pleegzorg. Een goede screening en matching, een goede voorbereiding op elke plaatsing, oprechte en betrokken relatie met pleegzorgbegeleider, jezelf mogen zijn, serieus worden genomen, vertrouwen, accent op het bieden van kansen, teveel verloop bij begeleiders, belang van individuele contactmomenten, behoefte aan leuke momenten/activiteiten met begeleider, te weinig contactmomenten met begeleiders, het gevoel dat begeleiders steeds partij kiezen voor de pleegouders, het gevoel dat (ook) de pleegouders behoefte voelen aan meer begeleiding dan aanwezig is, behoefte aan voorbereiding op zittingen van de kinderrechter.
- b.3 Gezinsvoogdij. Betekenis gezinsvoogdij voor de pleegkinderen.
- b.4 Andere ondersteuning. Ondersteuning in het leren omgaan met wat men heeft meegemaakt, behoefte aan aangepaste geestelijke gezondheidszorg, behoefte aan mentoren, ondersteuning in het nemen van belangrijke beslissingen, nazorg, behoefte aan een web platform waar pleegkinderen elkaar kunnen vinden en met elkaar kunnen communiceren.

c. Participatie

- c.1 Algemeen. Aspecten die participatie verhinderen/bevorderen, het gevoel (niet) gehoord te worden.
- c.2 Participatie binnen eigen hulpverleningstraject. Inzicht in de eigen situatie en begrip van de eigen situatie (verondersteld goed geïnformeerd te worden), het gevoel (niet) gehoord te worden en serieus te worden genomen, inspraak in belangrijke beslissingen/controle over het eigen leven verwerven, inspraak in contact met biologische familie, inzicht in rechten, voldoende geïnformeerd worden over pleegzorg, ondersteuning bij het nemen van beslissingen.
- c.3 Participatie op mesoniveau. Dialoog met de pleegzorginstelling, deelname aan participatieorganen, gebrek aan kennis over pleegzorg en jeugdhulpverlening: weinig transparantie en weinig informatie.
- c.4 Participatie op macroniveau. Structurele beleidsbeïnvloeding, rechten in de jeugdhulp.

d. Relatie met anderen/bejegening door anderen

- d.1 Hoe men wil bejegend worden. Luisterbereidheid, aanvaarding, begrip, belangstelling, 'gewoon' mogen zijn, herkenning, serieus worden genomen.
- d.2 Negatieve bejegening. Stigmatisering, uitsluiting, pesten, onbegrip (mensen weten onvoldoende wat pleegzorg is), veel vragen en het gevoel daardoor geen privacy te hebben, betutteling, onterecht de schuld krijgen omdat je een pleegkind bent, behoefte aan sensibilisering.
- d.3 Vriendschap. Gevolg van pleegzorg op vriendschappen.
- d.4 Lotgenotencontact. Behoeftte aan meer lotgenotencontact en een website waar pleegkinderen elkaar kunnen leren kennen en met elkaar kunnen communiceren.

e. Gevoelens en coping strategieën

- e.1 Positieve gevoelens. Blijdschap, dankbaarheid.

- e.2 Negatieve gevoelens. Verdriet, boosheid, angst, schuldgevoel, het gevoel alleen te staan met je verhaal, machteloosheid, het gevoel anderen tot last te zijn, zich onbegrepen voelen, teleurstelling, jaloezie, depressie, gevoel niet op de juiste plek te zitten.
- e.3 Algemeen. Vaak tegenstrijdige gevoelens: gewoon/normaal versus verschillend/afwijkend, dankbaarheid maar ook het gevoel dat je dankbaar moet zijn, tevredenheid over plaatsing en tegelijk verlangen naar gezin van oorsprong.
- e.4 Strategieën om met moeilijke gevoelens om te gaan. Moeilijk om gevoelens onder controle te houden, psychiatrische hulpverlening, snel zelfstandig, voor jezelf opkomen, ervoor gaan, anderen helpen vanuit je eigen ervaringen, veerkracht, grote diversiteit in hoe pleegkinderen omgaan met obstakels, kracht van lotgenotencontact, hobby's als uitlaatklep, moeilijk om over het verleden te praten.
- f. Toekomst(perspectief)
 - f.1 Perspectief binnen de plaatsing. Behoeftte aan duidelijkheid.
 - f.2 Na de plaatsing. Verlangen naar zelfstandigheid, verder studeren, onwetendheid, onzekerheid, angst om later geen goede ouder te zijn, angst om later onvoldoende geld te hebben om van te kunnen leven, positief toekomstbeeld en doelen/ambities, zorgcontinuïteit, een gewoon en gelukkig leven ambiëren, het beter willen doen dan de eigen ouders, dromen van goede banden met pleeg- en biologische familie na zelfstandigheid, slagen in het leven.
- g. School
 - g.1 Gevolg van plaatsing. Jezelf niet kunnen zijn op school, als 'probleemkind' worden beschouwd, grote druk ervaren, confronterend wanneer het in de klas over 'familie' gaat of wanneer een brief aan de 'ouders' is gericht, schoolse 'burn-out', faalangst, capaciteiten om te slagen, maar mislukken door de situatie, het gevoel geen privacy te hebben: 'de school weet alles', uitsluiting.
 - g.2 Rol van leerkrachten. Behoeftte aan ondersteuning, beeldvorming, begrip, aangepaste benadering.
- h. Traject/structureel kader/procedures en regelgeving
 - h.1 Algemeen. Plaatsing in een pleeggezin als de best mogelijke keuze, belang van stabiliteit, inzicht in oorzaak van de plaatsing, duidelijkheid over perspectief, weinig kennis over hoe jeugdhulpverlening en pleegzorg functioneren: weinig transparantie en weinig informatie, kennis van en respect voor rechten gedurende het traject, soms lang wachten op antwoord bij vragen.
 - h.2 Justitiële plaatsing. Kennis, kader, regels, contacten, ervaringen, behoeften, procedures, inspraak, instemming nodig voor tal van zaken, naar de zitting van de kinderrechter moeten, zittingen worden vaak in de examenperiode gepland.
 - h.3 Vrijwillige plaatsing. Kennis, kader, regels, contacten, ervaringen, behoeften, procedures.
- i. Financiële aspecten
 - i.1 Zorgen m.b.t. financiële aspecten. Zakgeld, financiële moeilijkheden in het pleeggezin en/of in het biologisch gezin, angst om later onvoldoende geld te hebben om goed te kunnen leven.
 - i.2 Gevolg van de plaatsing. Blij dat bepaalde uitzonderlijke kosten worden vergoed.

1.5 Verschillen ten opzichte van het Vlaamse onderzoek

Voor de Nederlandse situatie hebben wij een beperkt literatuuronderzoek gedaan. We hebben daarbij ook gekeken naar de wijze waarop de pleegzorg in beide landen georganiseerd is. Naast recente literatuur zijn de sites bestudeerd van de grootste Nederlandse aanbieders van pleegzorg, van kenniscentrum en belangenvereniging (NJI ; NVP). Soortgelijke literatuur is ook over de Vlaamse pleegzorg bestudeerd: “Jij en de jeugdrechtbank” (online brochure).

1.5.1 Verschillen tussen de situatie in de pleegzorg in Nederland en in Vlaanderen

Een belangrijk deel (60%) van de Nederlandse pleegkinderen is geplaatst met een jeugdbeschermingsmaatregel (Pleegzorg Nederland, 2018). De Nederlandse gezinsvoogd die het merendeel van deze maatregelen uitvoert, is bekleed met gezag dat in Vlaanderen is voorbehouden aan de rechter.

1.5.2 Wijzigingen op verzoek opdrachtgever

- De leeftijd van de te interviewen pleegkinderen wordt verlaagd van 12 tot 10 jaar. Gezien de opzet en verslaglegging van het Vlaamse onderzoek is dit passend. De reikwijdte van het onderzoek wordt iets vergroot.
- Pleegkinderen worden betrokken in de formulering van de aanbevelingen uit het onderzoek. Dit verzoek is goed uitvoerbaar en past in de totale opzet en filosofie.
- Interviewers zijn jeugdzorgwerkers pleegzorg. De achtergrond van dit verzoek is de volgende gedachte. Wanneer jeugdzorgwerkers pleegzorg direct uit de mond van pleegkinderen vernemen wat hun behoeften zijn, ook op het gebied van begeleiding, dan is dat zeer leerzaam voor deze jeugdzorgwerkers met wellicht ook een vliegwieleffect voor hun collega's, die hen horen spreken over deze behoeften.
- Om te voorkomen dat bekendheid tussen respondent en interviewer leidt tot het geven van sociaal wenselijke antwoorden, zijn de interviewers niet de eigen jeugdzorgwerkers pleegzorg van het pleegkind. Bij het organiseren van de interviews wordt ervoor gezorgd dat elke interviewer in een regio de interviews afneemt waar hij nooit heeft gewerkt. Daarnaast wordt gecontroleerd dat hij niet bekend is bij de kinderen, die hij gaat interviewen. Tenslotte: elke interviewer maakt zich bekend als medewerker van onderzoeker Van Oosteren, niet als medewerker van entrea lindenhout. Alle interviews worden voorbereid en gecontroleerd door de onderzoeker.

1.6 Methode van onderzoek

We hebben ervoor gekozen de Vlaamse keuze voor een exploratief (kwalitatief) onderzoek te herhalen en daarmee te verbreden.

Vlaams eindrapport (Clé et al., 2016, p. 34): *“Kwalitatieve onderzoeksmethodes zijn bij uitstek geschikt om meer inzicht te verwerven in belevingen, meningen en ervaringen (Mortelmans, 2013). Maso en Smaling (1998) stellen dat algemeen wordt gekozen voor kwalitatief onderzoek wanneer het benaderen van het onderzoeksthema en/of de onderzoeksgroep flexibiliteit vereist en wanneer de inzet van enkel methoden en technieken die gericht zijn op kwantificering niet volstaat om het onderzoeksthema te benaderen (Maso & Smaling, 1998)”*.

Vlaams eindrapport (Clé et al., 2016, p. 41): *“Als voornaamste methode voor dataverzameling is gekozen voor semigestructureerde individuele interviews. Semigestructureerde interviews zijn gekenmerkt door een bepaalde mate van standaardisatie, maar laten de interviewer tegelijk ruimte om flexibel in te spelen op diverse situaties en gebeurtenissen.*

Zo kan bijvoorbeeld de vraagformulering worden aangepast aan de specifieke respondent (denk daarbij aan de leeftijd) en kunnen bepaalde onderwerpen bij de ene respondent uitgebreider aan bod komen dan bij de andere. Ook met de volgorde waarin de vragen aan bod komen, kan flexibel worden omgesprongen (Howitt, 2010)”.

Er is gewerkt met een team van tien interviewers, een onderzoeker en een projectleider, tevens onderzoeker. Om de interbeoordelaars betrouwbaarheid te versterken is er een bijeenkomst georganiseerd met alle interviewers, voorafgaande aan de uitvoering van de interviews. Hierbij is uitgebreid aandacht besteed aan het uitdiepen van de verschillende thema's om te bereiken, dat er eenduidigheid ontstaat over de definiëring van de thema's. Er is een interviewprotocol opgesteld als ondersteuning/checklist voor de interviewers (bijlage 1).

1.7 Beschrijving en motivering van onderzoekspopulatie

1.7.1 Populatie

In Nederland wonen ruim 22.000 pleegkinderen bij pleegouders (Factsheet Pleegzorg 2018). We kennen verschillende vormen van pleegzorg, zoals kortdurende opvang, perspectiefbiedende pleegzorg en deeltijdpleegzorg.

Kortdurende opvang is een vorm van pleegzorg, waarbij kinderen voor een periode (dit varieert van enkele dagen tot een aantal maanden) worden opgevangen met als doel dat het pleegkind weer bij ouders gaat wonen, als dat mogelijk is. Als dit laatste niet mogelijk is, wordt bekeken of het pleegkind bij de kortverblijfpleegouders kan blijven wonen om te voorkomen dat een kind nogmaals wordt overgeplaatst. Kan dat niet, dan wordt een andere oplossing gezocht, bijvoorbeeld een pleeggezin voor langere tijd. We spreken van perspectiefbiedende pleegzorg als er een opvoedbesluit is genomen, dat de pleegzorgplaatsing een permanent karakter heeft tot aan de zelfstandigheid van het pleegkind. Onder deeltijdpleegzorg verstaan we opvang van pleegkinderen die thuis wonen, ouders en kind krijgen enkele dagen/weekends per maand ondersteuning van een pleeggezin.

We maken in de pleegzorg onderscheid tussen netwerkpleegzorg en bestandspleegzorg.

Als een kind door familie, vrienden, burens of andere bekenden opgevangen wordt, noemen we dat netwerkpleegzorg. Dit kan lang- en kortdurend zijn, tijdens weekenden en vakanties of tijdens crisissituaties. Bestandspleegouders kiezen ervoor om pleegouder te worden, zonder dat zij een pleegkind kennen. Zij melden zich aan bij een jeugdzorgorganisatie en doorlopen een traject van screening en voorbereiding. De jeugdzorgorganisatie zorgt voor een match tussen pleegkind en pleeggezin.

Er bestaat in de pleegzorg nog een andere indeling: vrijwillige plaatsingen en justitiële plaatsingen. Bij een vrijwillige plaatsing hebben de ouders het ouderlijk gezag over hun kind.

Bij een justitiële plaatsing heeft de kinderrechter een machtiging uithuisplaatsing uitgesproken.

Daarbinnen zijn twee mogelijkheden:

Er is sprake van een ondertoezichtstelling (OTS). Ouders houden het gezag over hun kind, waarbij belangrijke beslissingen genomen worden samen met een jeugdbeschermer, ook wel gezinsvoogd genoemd.

Of er is sprake van een voogdijmaatregel. De rechter heeft een gezagsbeëindigende maatregel uitgesproken en de voogdij is overgedragen. Ouders hebben niet meer het ouderlijk gezag.

1.7.2 Afbakening

Gezien de grote variatie binnen de noemer 'pleegzorg' hebben we de keuze gemaakt een groot deel van de pleegkinderen mee te nemen in het onderzoek, maar toch enige homogeniteit in de onderzoeksgroep te brengen.

We zorgen er zo voor dat dezelfde onderzoeksmethodes geschikt zijn voor de volledige onderzoeksgroep. Wel kiezen we voor een grote variatie binnen deze steekproef, zodat we zicht kunnen krijgen op de variatie aan belevingen, meningen en ideeën die leven binnen de onderzoekspopulatie (Maso & Smaling, 1998). De pleegkinderen zijn geworven met een aselechte gestratificeerde steekproef (proportional stratified sampling). Het zijn pleegkinderen van 10 tot 18 jaar uit perspectiefbiedende pleegzorg die op het moment van het interview minstens zes maanden in het pleeggezin verbleven en aan een combinatie van vijf specifieke kenmerken voldeden. Kinderen met een beperking zijn uitgesloten. De pleegkinderen zijn allen pleegkinderen van de organisatie entrea lindenhout in Gelderland. Entrea lindenhout werkt met ongeveer 1000 pleeggezinnen samen, waar 1100 pleegkinderen wonen.

1.7.3 Criteria

- Leeftijd: Het onderzoek richt zich op pleegkinderen van 10 tot 18 jaar.
- Pleegzorg-module: Het onderzoek is beperkt tot kinderen in perspectief biedende pleegzorg.
- Fysieke of verstandelijke beperking: Kinderen met een beperking zijn uitgesloten om te vermijden dat hun specifieke behoeften het algemene beeld zouden vertekenen. Criterium is deelname aan cluster 3 onderwijs.
- Minimum plaatsingsduur: Pleegkinderen verblijven op het moment van het interview minstens zes maanden in het pleeggezin. Dit criterium is toegevoegd om te verzekeren dat pleegkinderen lang genoeg in het pleeggezin wonen om een mening en ideeën te kunnen vormen over het leven in een pleeggezin en wat daarbij komt kijken.
- Taal: Pleegkinderen die geen Nederlands spreken en begrijpen zijn uitgesloten.
- Verblijfsstatus: Niet begeleide minderjarige vluchtelingen zijn niet opgenomen in de steekproef.

1.7.4 Variatie

- Geslacht: We streven naar een evenwichtige man/vrouw verdeling.
- Leeftijd op ogenblik van plaatsing: We streven naar een evenwicht tussen kinderen die voor/na zesjarige leeftijd in het pleeggezin terecht kwamen.
- Aard van de plaatsing: er is een verdeling tussen pleegkinderen in een vrijwillige/justitiële plaatsing gemaakt die een afspiegeling is van de feitelijke verdeling in deze groep met deze criteria.
- Aard van het pleeggezin: er is een gelijk aandeel kinderen in een netwerk- als in een bestandspleeggezin in de steekproef.
- Plaatsingsgeschiedenis: er is een evenredig aantal kinderen met/zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis in de steekproef opgenomen.

1.7.5 Profielen

Het combineren van de omschreven variatie-criteria leidde tot 32 mogelijke combinaties. Deze 32 combinaties, hierna genoemd 'profielen' vormden de eigenlijke steekproef (zie bijlage 2).

Vlaams eindrapport (Clé et al., p. 50): *"In kwalitatief onderzoek is niet de grootte van de steekproef van belang, maar wel de 'inhoudelijke verzadiging' die na het bestuderen van een aantal cases optreedt. Hoeveel pleegkinderen daarvoor dienen te worden geïnterviewd, staat niet vast en is afhankelijk van aspecten zoals de heterogeniteit van de onderzoeksgroep, de complexiteit van de analyse en de beoogde reikwijdte van de resultaten. Volgens Baarda et al. (2001) wordt weleens gezegd dat na vijftientig tot dertig kwalitatieve interviews over een bepaald onderwerp, vaak geen nieuwe informatie meer naar voren komt, en dat bij veel kwalitatief onderzoek "met de selectie van enkele tientallen eenheden kan worden volstaan" (Baarda et al., 2001, p. 83)".*

1.8 Werving

1.8.1 Procedure

Het streven was ongeveer 30 interviews. Bij dit type onderzoek is een iets kleinere steekproef gebruikelijk. In dit geval mikken we op een vrij grote variatie, waardoor meer interviews nodig zijn.

De pleegkinderen zijn geworven uit het bestand van de verschillende regio's van de betrokken organisatie entrea lindenhout. Daarbij gebruikten we de volgende procedure:

We zijn gestart met bezigheden van technische aard. Hoe kunnen we op de meest eenvoudige wijze de 32 geselecteerde profielen invullen? We gingen er van uit dat dit voor ons onderzoek gemakkelijker zou zijn dan dat het voor onze Vlaamse collega's was. Wij beschikten immers over meer dan 1000 namen van kinderen die in pleegzorg zijn bij entrea Lindenhou, waarvan we de gegevens in de computer opgeslagen hebben. Zo eenvoudig was het helaas niet. Twee van de beschreven factoren waren niet centraal geregistreerd. We hebben de keuze gemaakt de overige factoren wel uit te draaien en de laatste twee handmatig aan te vullen. Dit leverde op dat we 129 pleegkinderen in het registratiesysteem vonden, die voldeden aan de criteria, waarbij we 29 van de 32 theoretisch bestaande profielen "in huis" hadden.

We hebben alle nummers 1 van de 29 profielen een brief gestuurd met uitleg over het onderzoek en vermelding dat er binnen enkele dagen telefonisch contact zou volgen (bijlage 3).

Besloten is dat alle telefoontjes centraal geregisseerd zouden worden, uitgevoerd door de goed voorbereide interviewers, met één persoon die de bewaking van de juiste profielen verzorgde.

Enkele dagen na toezending van de brief benaderde de interviewer het pleeggezin en de jongere. Hierbij is nogmaals uitleg gegeven over het onderzoek, zijn vragen beantwoord en is waar mogelijk een afspraak gemaakt voor het interview.

Bij weigering is de tweede jongere (en diens pleegouders) die aan het omschreven profiel voldoet (alfabetisch) benaderd.

Indien pleegouders en pleegkind akkoord gingen met deelname aan het interview, is schriftelijk toestemming gevraagd aan ouders en (gezins-) voogd (bijlage 4). Toestemming van ouders en (gezins-) voogd was voorwaarde voor deelname. Vooraf aan het interview, is een formulier m.b.t. informed consent samen doorgenomen en ondertekend door het pleegkind (bijlage 5).

1.8.2 Beperken van non-respons

Vlaams eindrapport (Clé et al., p. 53): *"De hoge non-respons in onderzoek met pleegkinderen, is volgens Grietens (2011) 'symptomatisch'. Weigering tot deelname zou niet zozeer te wijten zijn aan desinteresse bij pleegkinderen, maar eerder het gevolg zijn van zogenaamde 'gatekeepers' die de poorten dicht houden. Gatekeepers zoals pleegouders en professionals in de pleegzorg zouden er vanuit hun bezorgdheid toe bijdragen dat bepaalde pleegkinderen geen kans krijgen om aan onderzoek deel te nemen. Ze beslissen dan in hun plaats dat deelname niet is aangewezen"*.

Conform de richtlijnen van Grietens (2011), is in het onderzoek stevig geïnvesteerd in een open en positieve communicatie naar ouders, pleegouders, pleegkinderen, jeugdzorgwerkers pleegzorg en (gezins-)voogden.

In de informatieve brieven aan pleegouders over het onderzoek is melding gemaakt van een kleine attentie voor het pleegkind bij deelname aan het onderzoek.

1.9 Analyse

Vlaams eindrapport (Clé et al., p.56-57): "In 'Analyseren in kwalitatief onderzoek' vinden we de volgende definitie van kwalitatieve data-analyse: "Analyseren is de uiteenrafeling van de gegevens over een bepaald onderwerp in categorieën, het benoemen van deze categorieën met begrippen, en het aanbrengen en toetsen van relaties tussen de begrippen in het licht van de probleemstelling" (Boeije, 2005, p. 63). In deze definitie staan twee activiteiten centraal: uiteenrafelen (fragmenteren) en structureren (categoriseren) van data. Voor dit onderzoek kiezen we uit de diverse analysemethoden voor een thematische analyse van de data (Braun & Clarke, 2006; Howitt, 2010). Argumenten:

- Vanuit de literatuur zijn reeds verschillende thema's bekend die relevant lijken voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag.
- Thematische analyse biedt, in tegenstelling tot de meeste andere methodes voor analyse, een flexibel kader.
- Doel van dit onderzoek is een beschrijving van de beleving en van de behoeften van pleegkinderen.
- Thematische data-analyse biedt de mogelijkheid om grote hoeveelheden data samen te vatten in enkele rijk gedocumenteerde thema's.
- Thematische analyse biedt de mogelijkheid om naast een kwalitatieve beschrijving, ook een overzicht te bieden van de frequentie waarin bepaalde thema's door pleegkinderen worden besproken, wat nuttig kan zijn om het gewicht van bepaalde bevindingen te duiden.
- Het is een toegankelijke methode waarvan de uitkomsten concreet zijn, en doorgaans begrijpelijk voor een breed publiek. Thematische analyse geeft concrete uitkomsten, die gemakkelijk toegankelijk te maken zijn voor een breed publiek. Dus de aangewezen methode voor terugkoppeling naar de doelgroep en voor het formuleren van beleidsaanbevelingen.

Om deze werkwijze mogelijk te maken is het noodzakelijk dat elk interview wordt opgenomen en integraal schriftelijk vastgelegd (transcriberen)".

1.10 Onderzoeksteam en begeleiding

Het onderzoek is uitgevoerd door:

- Drs. H. van Oosteren, projectleider en onderzoeker.
- Y. Aartsen, MSW, onderzoeker.
- Tien ervaren jeugdzorgwerkers pleegzorg, als interviewer, gecoacht door de onderzoekers.

Het onderzoek wordt namens de opdrachtgever entrea lindenhout gevolgd door een *critical friend* prof. Dr. F. Van Holen, directeur hulpverleningsbeleid Pleegzorg Vlaams-Brabant en Brussel en docent aan de Vrije Universiteit Brussel, vakgroep Psychologie.

F. Van Holen is een zeer ervaren onderzoeker. Hij is tevens betrokken geweest bij het Vlaams onderzoek en fungeert als verbindende schakel tussen beide onderzoeken.

J. Goessens, Manager Zorg entrea lindenhout, is eindverantwoordelijke.

Er is voor gekozen te werken zonder formele stuurgroep vanwege bovenstaande ondersteuning en controle.

1.11 Fasering van het onderzoek

Het project loopt van 7/01/2019 tot en met 01/03/2020. We faseren het onderzoek als volgt:

Fase 1: januari 2019 - mei 2019: werven en voorbereiden van de interviewers en van de pleegkinderen.

Fase 2: april 2019 - juli 2019: veldwerk.

Fase 3: juli - augustus 2019: transcriberen.

Fase 4: september - december 2019: analyse.

Fase 5: december 2019 - februari 2020: verslaggeving van de onderzoeksresultaten.

2. Verloop van het onderzoek

2.1 Verloop van de werving

2.1.1 Ontbrekende profielen en non respons

Zoals eerder vermeld kwam bij de inventarisatie vanuit het registratiesysteem naar voren dat drie profielen niet vertegenwoordigd waren. Bij het benaderen van de pleegkinderen bleek dat niet alle jongeren wilden deelnemen aan het onderzoek. In die situaties werd de volgende jongere op de lijst binnen dat profiel benaderd. Omdat sommige profielen maar één of enkele keren vertegenwoordigd waren, bleek uiteindelijk tijdens het contact zoeken met de jongeren dat opnieuw twee profielen afvielen. De vijf profielen die niet zijn vertegenwoordigd, zijn te vinden in bijlage 6.

De ervaring van Grietens (2011) over ‘gatekeepers’ die beslissen dat deelname van een pleegkind niet in zijn belang is, is niet herkend bij het benaderen van de pleegkinderen. Voorafgaande aan het benaderen is een mail gestuurd naar de jeugdzorgwerkers gekoppeld aan de 129 mogelijke pleegkinderen met de vraag of er bezwaren waren tegen het benaderen. Hierbij hebben twee jeugdzorgwerkers een melding gedaan met als doel de respondent niet te benaderen. De redenen hiervoor waren in beide gevallen feitelijk. Een plaatsing die recent was beëindigd en een recent overlijden in het pleeggezin. Bij de eerste telefonische contacten met pleeggezinnen en/of jongeren, waren er 18 jongeren die aangaven niet deel te willen nemen. Opvallend hierbij was dat meerdere pleegouders de jongeren stimuleerden om wel deel te nemen, enkele dagen tijd vroegen om het nog eens rustig te kunnen bespreken. De volgende redenen zijn genoteerd door de jeugdzorgwerkers, die de jongeren spraken om een afspraak te plannen.

Redenen van non-respons	Aantal keer genoemd
Niet graag praten	2
Geen tijd, te druk met school	2
Pleegkind verstandelijke beperking	1
Pleegkind woont niet meer in pleeggezin	1
Pleeggezin niet bereikbaar	1
Reden onbekend	11

2.1.2 Overzicht van de pleegkinderen

Een goede centrale aansturing door de medewerker die de logistieke kant van de werving onder haar hoede nam en enige vasthoudendheid in het blijven benaderen van een aantal pleegkinderen resulteerden in de uitvoering van 27 interviews.

De volgende tabel geeft de variatie binnen de steekproef weer:

Kenmerken		Aantal
Geslacht		
	Man	12
	vrouw	15
Aard van de plaatsing		
	Justitieel	14
	Vrijwillig	13
Aard van het pleeggezin		
	Netwerk	12
	Bestand	15
Leeftijd waarop in het pleeggezin geplaatst		
	Voor 6 jaar	14
	Na 6 jaar	13
Plaatsingsgeschiedenis		
	Eerste plaatsing	15
	Met voorgaande plaatsing(en)	12

Ondanks de ontbrekende profielen is de uiteindelijke steekproef redelijk evenwichtig samengesteld.

- De gemiddelde leeftijd van de pleegkinderen is 13 jaar. De jongste respondent is op het ogenblik van het interview 10 jaar, de oudste 17. Er zijn relatief veel 10 of 11-jarigen (10 van de 27 kinderen).
- De verhouding man/vrouw is in de steekproef 56% vrouw en 44% man.
- Wat betreft de aard van de plaatsing zien we een gelijk aantal jongeren die via een justitiële maatregel zijn geplaatst als jongeren in een zogenaamd 'vrijwillige' plaatsing.
- Het aantal netwerkjongeren is ietwat minder vertegenwoordigd, 44% netwerkjongeren en 56% jongeren in een bestandspleeggezin.
- Wat betreft de leeftijd waarop men in het pleeggezin werd geplaatst is er een bijna gelijke verdeling tussen de jongeren die voor het 6^e levensjaar (52 %) en die na hun 6^e jaar (48%) bij pleegouders zijn gaan wonen.
- De periode dat een pleegkind in het pleeggezin verblijft, varieert van kinderen die enkele dagen na hun geboorte bij pleegouders kwamen, tot een pleegkind van 14 jaar dat sinds een half jaar in het pleeggezin woont.
- Met betrekking tot de plaatsingsgeschiedenis zien we een kleine oververtegenwoordiging van jongeren (56%) die voor het eerst zijn geplaatst.

Twee jongeren vertellen dat ze als jong kind een korte periode (enkele maanden) in een opvanghuis gewoond hebben, voordat ze bij pleegouders gingen wonen. Eén jongere heeft in een gezinshuis gewoond, voordat hij in het pleeggezin werd geplaatst. Verder hebben de kinderen geen ervaringen uit de residentiële zorg gemeld.

Wat betreft het aantal plaatsingen in pleeggezinnen voorafgaande aan het huidige pleeggezin, noemen tien kinderen dat ze eerder in een ander pleeggezin woonden. De ervaringen variëren van één vroeger pleeggezin tot een jongere die zegt dat dit zijn vierde pleeggezin is. We merken hierbij op dat niet alle jongeren zich exact herinneren hoe vaak ze veranderd zijn van pleeggezin.

2.2 Verloop van de interviews

2.2.1 Periode, locatie en duur

De interviews zijn uitgevoerd in de periode van eind april tot begin juli 2019. De interviews werden gehouden bij de pleegkinderen thuis. Vaak op de kamer van de pleegkinderen, soms in de huiskamer en een enkele keer buiten in de tuin. De lengte van de interviews varieerde van 45 minuten tot 90 minuten, met een gemiddelde van 70 minuten.

2.2.2 De interviews

Bij de start van de interviews vertelden de interviewers wie zij zijn en wat het doel is van het onderzoek en het interview. Hierbij was er aandacht voor eventuele vragen van de jongeren. Het interview materiaal werd neergelegd en hier werd uitleg over gegeven. De interactie tijdens de interviews verliep in het algemeen soepel en spontaan. De jongeren lieten een grote variëteit zien in de wijze van gesprek voeren. Zo gaven enkele jongeren korte antwoorden zonder verdere toelichting en andere jongeren vertelden op basis van een enkele vraag voluit, associërend en soms met allerlei zijpaden.

Voor de jongere kinderen, tussen de 10 en 14 jaar, waren een aantal vragen en thema's moeilijk te beantwoorden. Soms hielp het als de interviewer uitleg gaf over de vraag of het onderwerp, het toegankelijk maakte voor de jongere. Ook was de spanningsboog bij met name de jongere kinderen kleiner dan bij de oudere kinderen. Helpend was om pauze te nemen, één jongere vond het bijvoorbeeld fijn om tussendoor even samen naar muziek te luisteren.

Een enkele keer kwamen er emoties naar boven, waarbij de jongere tranen in zijn ogen kreeg of huilde. Dit kwam voor bij jongeren waarvan de ouder was overleden, bij verdriet over de thuissituatie en verdriet bij een jongere die het heel moeilijk heeft in haar ontwikkeling. In samenspraak met deze jongeren is gevraagd of het prettig zou zijn om de pleegouders te vertellen dat het interview emoties naar boven had gehaald. De meeste jongeren zeiden dat dit niet nodig was, in een enkele situatie is er nagepraat met jongere, pleegouder en interviewer. Aan het einde van de interviews was er ruimte om de jongeren te vragen hoe zij het gesprek ervaren hadden en of zij nog een aanvulling wilden geven. De reacties waren positief. Ook werd de vraag gesteld of de jongere bereid was om over vijf jaar opnieuw benaderd te worden voor een interview. Door bijna alle jongeren is hier positief op gereageerd. De jongeren kregen bij de afronding een bioscoopbon als dank voor de deelname.

2.2.3 Samenvatting

Na afloop van het interview maakte de interviewer een samenvatting en stuurde dit via de mail naar de jongere. De jongeren konden via de mail laten weten of zij akkoord waren en konden ook nog eventuele aanvullingen en verbeteringen doorgeven. In de praktijk hebben de jongeren weinig verbeteringen of aanvullingen teruggestuurd.

2.2.4 Het materiaal en de ingezette methodieken

Het gebruikte materiaal (thema-foto's, vragenkaartjes, bijlage 7) en de opdrachten (netwerk diagram en gevoelenskaartjes, bijlage 8 en bijlage 9) waren handig om de verschillende thema's op een prettige en uitnodigende wijze voor te leggen aan de jongeren. De jongeren kozen er meestal voor om de thema's op volgorde door te nemen of de keuze hierin bij de interviewer te laten.

2.2.5 Storingen

In de meeste situaties verliepen de interviews volgens afspraak, bij de jongere thuis op een rustige plek. Het kwam voor dat huisdieren voor enige onrust zorgden, dat er lawaai van buiten kwam of dat het gesprek gestoord werd omdat iemand anders in dezelfde ruimte moest zijn of iets moest halen. In een enkele situatie bleef de pleegouder aanwezig en vroeg het toelichting door de interviewer om alleen met de jongere het gesprek te kunnen voeren. In het algemeen werd er even gepauzeerd bij een storing en was er een oplossing, soms gingen jongere en interviewer naar een andere ruimte.

2.2.6 Samenvatting

Het selecteren van de pleegkinderen op de juiste criteria, de werving en het benaderen van de pleegkinderen zijn volgens planning verlopen. De interviews vonden plaats bij de jongeren thuis op een datum en tijdstip door hen en de pleegouders gekozen, wat helpend was bij het organiseren van alle gesprekken. Het tijdig informeren van de pleegouders over het onderzoek bleek een helpende factor bij het benaderen van de jongeren. De pleegouders waren enthousiast en spanden zich in om het interview door te laten gaan. De ouders en (gezins-)voogden van de pleegkinderen zijn voor het interview benaderd met de vraag of er bezwaren waren tegen deelname. Dit leverde geen bezwaren op. De jongeren reageerden positief op het inzetten van verschillende materialen en methodieken tijdens het gesprek. De keuze om met een groep van 11 interviewers te werken, tien jeugdzorgwerkers naast de projectleider, betekende dat de interviewers maar beperkt ervaring hebben opgedaan met de uitvoering van de interviews. De opzet was dat elke interviewer twee gesprekken zou voeren, een enkeling drie gesprekken en de projectleider vier interviews zou houden. In de praktijk heeft één interviewer één interview gevoerd, zes jeugdzorgwerkers voerden twee gesprekken en drie interviewers hielden drie gesprekken. De projectleider voerde vijf interviews uit. Het thuis raken in de opzet van het interview, hanteren van de verschillende materialen en methodieken ontstond vnl. voor de interviewers die meer dan twee gesprekken voerden. Dit betekent dat het doorvragen bij jongeren die kort van stof waren, het benoemen van antwoorden die mogelijk tegenstrijdig leken, soms voor grote uitdagingen zorgden voor de interviewers. Contact maken met de jongeren, aansluiten bij hun tempo, pauzes inlassen waar nodig, humor gebruiken om de sfeer wat meer ontspannen te maken, bleken vaardigheden die de groep interviewers (ruim) voldoende in huis had.

3. Kwaliteitseisen

3.1 Navolging van het Vlaamse onderzoek

Het Nederlands onderzoek naar de belevingen van pleegkinderen is een herhaling van het Vlaams onderzoek dat in 2016 is uitgevoerd. Het Nederlandse onderzoek heeft de onderzoeksopzet en uitvoering van het Vlaamse onderzoek gevolgd. Er zijn enkele verschillen aangebracht bij het Nederlandse onderzoek.

- Benaderen van de pleegkinderen.
- Uitvoering door een groep interviewers.
- De minimumleeftijd van de pleegkinderen is verlaagd van 12 naar 10 jaar.
- De analyse is handmatig uitgevoerd.

In het Vlaams onderzoek is gebruik gemaakt van Nvivo, een softwarepakket voor kwalitatieve data-analyse. In het Nederlands onderzoek is de analyse handmatig uitgevoerd, omdat het vertrouwd raken met het softwarepakket van Nvivo te arbeidsintensief bleek en daarmee de onderzoekers eerder zou belasten dan ondersteunen. De codering en de analyse zijn uitgevoerd door twee ervaren onderzoekers.

3.2 Validiteit en betrouwbaarheid

Validiteit wil zeggen dat je datgene onderzoekt wat je wilt onderzoeken, 'Meet je het goede?'. Betrouwbaarheid binnen onderzoek betekent dat de onderzoeker ernaar streeft dat dezelfde onderzoeksresultaten worden bereikt als het onderzoek wordt herhaald of door iemand anders wordt uitgevoerd. Bij kwalitatief onderzoek is herhalen op dezelfde wijze niet mogelijk.

Volgens Van der Donk en Van Lanen (2011) zijn er richtlijnen om de validiteit en betrouwbaarheid te ondersteunen, waar bij de opzet en uitvoering van dit onderzoek rekening mee is gehouden.

Binnen dit onderzoek is hier op de volgende wijze invulling aan gegeven:

- De onderzoeksopzet geeft een duidelijke omschrijving van de methodes en de onderbouwing hiervan.
- In het Vlaams onderzoek hebben pleegjongeren een inbreng gehad bij het bepalen van de onderzoeksthema's; wij hebben deze thema's, dus ook deze inbreng overgenomen. Bovendien hebben wij in de Nederlandse variant pleegkinderen betrokken bij het formuleren van de aanbevelingen.
- De interviews zijn gevoerd door een groep interviewers, waarbij in de startbijeenkomst van de interviewers veel aandacht is besteed aan het uitdiepen van de verschillende topics om te bereiken dat er eenduidigheid ontstond over de definitie van de topics.
- Na elk interview is schriftelijk vastgelegd wat de indrukken waren van de interviewer over het gesprek en welke kernbegrippen aan de orde zijn geweest. Deze formulieren zijn meegenomen in de open codering (bijlage 10).
- De open codering is uitgevoerd door meerdere onderzoekers.
- Er is gebruik gemaakt van zowel kwalitatieve interviews als een focusbijeenkomst als onderzoeksmethode.
- Er is een afsluitende bijeenkomst gehouden met de groep interviewers. Hierbij is besproken welke ervaringen de interviewers hebben opgedaan met de gesprekken en welke storingen hebben plaatsgevonden. Tevens is gevraagd welke indrukken de interviewers hebben over de inhoud van de gesprekken. Deze input is meegenomen naar de analyse van de interviews.

- *Memberchecking*: Na afloop van elk interview is een samenvatting gemaakt en deze is gemaild naar de pleegkinderen met de vraag om eventuele aanvullingen en wijzigingen door te geven.
- *Opnames*: alle interviews zijn opgenomen qua geluid en volledig getranscribeerd. Dit betekent dat de analyse van de data heeft plaatsgevonden op basis van wat letterlijk is uitgesproken door de pleegkinderen, waardoor de betrouwbaarheid van de analyse vergroot wordt. Twee interviews zijn niet getranscribeerd, omdat de mobiele telefoon met de opnames is kwijtgeraakt. Om deze interviews wel mee te kunnen nemen in het onderzoek, is een samenvatting van beide interviews geschreven door de interviewer.
- *Communicatie*: communicatie over het onderzoek heeft plaatsgevonden met diverse groepen en personen via de nieuwsbrief aan alle pleegouders en betrokkenen, een brief met de uitkomsten aan alle deelnemers, hun ouders en (gezins-)voogden, hun pleegouders, via de website van entrea en naar alle pleegzorgorganisaties in Nederland via het landelijk overleg pleegzorg.
- *Vakliteratuur*: gedurende alle stappen van het onderzoek is er intensief gebruikt gemaakt van vakliteratuur, zowel Nederlands als internationaal.
- *Transparantie*: Er heeft regelmatig een terugkoppeling van het onderzoek plaatsgevonden naar de opdrachtgever en naar de critical friend.

4. Resultaten: 8 thema's op een rijtje

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd, gerangschikt naar de acht thema's die centraal stonden in de interviews. We sluiten elk thema af met een samenvatting, conclusies en een bespreking. Daarbij wordt een link gelegd met eerder onderzoek en met de verwachtingen die we vooraf geformuleerd hebben op basis van dit eerdere onderzoek en op basis van het voorwerk van onze Vlaamse collega's.

In onze presentatie gebruiken we citaten uit de transscripties en uit de samenvattingen die de interviewers gemaakt hebben. We hebben deze teksten, vooral de namen, soms een beetje bewerkt om te voorkomen dat de geïnterviewde personen herkenbaar zijn.

4.1 Pleegkinderen over hun traject binnen de jeugdhulp

In dit eerste deel beschrijven we de diversiteit aan trajecten van de geïnterviewde pleegkinderen. Daarna bespreken we hoe deze pleegkinderen hun eerdere plaatsingen hebben ervaren. Vervolgens belichten we hun ervaring met de procedures en instanties die betrokken waren bij hun traject in de jeugdzorg. Tot slot gaan we na hoe ze hun huidige pleegzorgplaatsing waarderen.

4.1.1 Een grote diversiteit aan trajecten

Ongeveer de helft van de 27 geïnterviewde jongeren heeft volgens hun dossier een 'eerdere plaatsingsgeschiedenis'. Zij verbleven dus veelal vóór hun huidige pleeggezin tijdelijk in een of meer andere pleeggezinnen of voorzieningen. Vanwege de vaak jonge leeftijd tijdens de vorige plaatsingen lukte het niet alle pleegkinderen tijdens de interviews hun volledige traject te reconstrueren. Het volgende overzicht is lang niet volledig. Het is bedoeld om de door ons gekozen diversiteit aan trajecten te illustreren.

Toen Mirjam 3 was overleed haar vader. Haar moeder kon niet goed voor haar zorgen ("Klein in haar hoofd"), zodat ze een poosje later naar een opvang moest. Daar is ze ongeveer een jaar gebleven, totdat ze naar een pleeggezin in A. kon. Helaas gingen die pleegouders scheiden en zij moest weg. Mirjam kon toen terecht op het adres waar ze nu nog steeds woont.

Snel naar pleeggezin (tijdelijk)- terug naar mama, ging weer fout, nu (tijdelijk) bij opa en oma, wachten op een definitief pleeggezin (Danka).

Jessica ging van moeder naar gezin 1, daarna naar gezin 2, daarna naar vader, weer naar gezin 1 en tenslotte terug naar gezin 2. Daar woont ze nu.

Sandra was 1 jaar en 11 maanden toen ze uit huis werd geplaatst. Na 3 korte plaatsingen in andere pleeggezinnen is ze in dit gezin gekomen.

Zoals uit de voorbeelden blijkt, zijn de trajecten vaak 'grillig'.

4.1.2 Pleegkinderen over eerdere plaatsingen

Niet alle pleegkinderen hebben (duidelijke) herinneringen aan eerdere plaatsingen. Vooral plaatsingen op jonge leeftijd blijven soms vaag of worden zelfs vergeten. *"Ik ben in ieder geval in D. geboren en toen ben ik gelijk een dag daarna naar deze familie gegaan, dus ik heb er zelf niet heel veel van mee gemaakt."* (Sharon) Bij veel jongeren is ook uit de voorgeschiedenis en de manier waarop ze vertellen op te maken dat ze hun eerste jaren kennen van uitleg, die vaak gegeven is door personen die het zelf ook niet hebben meegemaakt (door bijvoorbeeld pleegouders).

Wanneer kinderen op grond van eigen herinnering vertellen over vroegere plaatsingen, zien we vaak dat het gebeuren een diepe indruk op hen heeft nagelaten. Vragen naar de huidige gevoelens roepen soms angst en verwarring op. Angst dat het ze nog een keer overkomt, dat ze onverwacht opgehaald worden door een vreemde meneer, zoals bijvoorbeeld Saskia. De angst dat het nog een keer gebeurt, hoorden wij overigens niet vaak. Uithuisplaatsingen van kinderen zijn niet zelden een gevolg van een crisissituatie. Het bestaan van zo'n crisissituatie kan worden afgeleid van het verhaal dat het kind vertelt over zijn eerste contact met het pleeggezin: *"Mijn broertje en ik werden op school door een meneer en mevrouw die wij niet kenden meegenomen en bij ons vorige pleeggezin gebracht. Daar vertelden ze ons dat mama niet goed voor ons kon zorgen en dat wij een poosje daar zouden blijven logeren."* (Letty) Uit de interviews blijkt dat enkele pleegkinderen (4 van de 27) niet altijd een duidelijke uitleg kregen bij de oorzaak en de gevolgen van plaatsing(en). *"Eerst was het voor een week, toen werd het langer en nu wonen we hier al anderhalf jaar en ik geloof niet dat we terug naar huis kunnen."* (Letty) Soms ging het plotseling én met weinig uitleg. *"I: Er is een beslissing genomen dat je weg moest. Van wie heb je dat gehoord?" K: "Dat was op dezelfde avond toen we hier heen moesten." I: "Dat kwam iemand zeggen, toen wist je het nog niet? Toen was het een verrassing voor jou? Je had het niet aan zien komen? En toen hebben ze je gelijk mee genomen?" K: "Ja." I: "En was dat om hier kennis te maken of moest je hier gelijk blijven?" K: "Gelijk?" I: "Gelijk blijven." "En wie, heeft je gebracht?" K: "Nou, mensen, ja" I: "Die je niet kende?" K: "Nou nee, ik leerde ze kennen..." (Saskia)*

Desgevraagd zeggen de pleegkinderen dat een goede voorbereiding belangrijk is. *"Uitleg en eerst een paar keer gaan om te wennen."*

De kinderen die als baby of peuter uit huis geplaatst zijn, kunnen zich dit niet meer herinneren. De kinderen die destijds ouder waren (13 kinderen) zijn in veel gevallen niet goed en niet tijdig (vooraf) ingelicht. Een woord dat kinderen in dit verband vaak noemden was "plotseling". De uithuisplaatsing was voor de meeste kinderen onverwacht. Slechts 4 van deze 13 kinderen zeggen dat ze vooraf geïnformeerd waren. De andere 9 kinderen kunnen zich niet herinneren dat het vooraf besproken is.

4.1.3 Pleegkinderen over structuren, procedures en instanties

Zoals verder in dit rapport nog vaker ter sprake zal komen: de geïnterviewde pleegkinderen weten niet goed hoe de jeugdhulp in het algemeen en pleegzorg in het bijzonder zijn georganiseerd en gestructureerd. *I: "Weet jij wat een pleegzorgorganisatie doet?" K: "Nee niet echt." (Letty)*

Ook met betrekking tot procedures en regelgeving is hun kennis zeer beperkt. Ze geven de indruk er geen belangstelling voor te hebben.

4.1.4 Tevredenheid over de huidige plaatsing

4.1.4.1 Pleegzorg als beste keuze

Bijna alle geïnterviewde pleegkinderen (25 van de 27) vinden dat hun huidige plaatsing, gezien de omstandigheden, voor hen de beste keuze is. In de ideale situatie zouden ze bij hun biologische ouders opgroeien, maar ze begrijpen dat dit niet mogelijk is.

“Opa en oma kwamen heel vaak naar ons toe en toen zei ik eigenlijk elke keer ik wil mee ik wil mee, en eigenlijk werd Rakker ook mishandeld, dat was onze hond. Pleegzorg is een goede keuze voor mij anders zat ik nog tussen de ruzies.”(Rian) *“Ik vond wel de hulp die er was, die ik kon krijgen, dat was ook wel heel fijn, dat we toch een soort van thuis konden krijgen bij Elise en Roelof, dat was gewoon goed.”*(Kyra)

4.1.4.2 De huidige plaatsing als eindbestemming op het traject

We zagen dat verreweg de meeste kinderen (15 van de 17 kinderen die deze vraag beantwoord hebben er van uit gaan dat ze tot volwassenheid in hun huidige pleeggezin zullen blijven wonen. I: *“Is pleegzorg voor jou goede keuze geweest?* Richard: *“Ja, sinds dat ik hier woon is het voor mij echt helemaal perfect. Bij mama had ik het eigenlijk niet echt heel leuk, toen zei ik iedere keer van ja ik ga naar papa lopen, maar dat deed ik natuurlijk niet, en toen deed ik het toen ik geslagen werd, en toen zijn ze me gaan achtervolgen met de auto, ja hier is het gewoon veel fijner. Ik hoop voor eeuwig hier te blijven.”* Sandra: *“Als ik 18 ben wil ik op kamers, gaan studeren en in de weekends terug naar mijn pleeggezin.”*

4.1.5 Samenvatting en bespreking

De trajecten van de pleegkinderen zijn uniek en divers. Waar sommigen rechtstreeks vanuit hun gezin van oorsprong in een pleeggezin terecht kwamen, ging bij andere pleegkinderen een (soms lang en ingewikkeld) traject aan de huidige plaatsing vooraf. Niet alle pleegkinderen weten precies wat er allemaal gebeurd is, voordat ze in het huidige pleeggezin terecht kwamen. Vooral bij plaatsingen op jonge leeftijd blijft dit soms een periode waaraan pleegkinderen geen of maar weinig herinneringen hebben. De meeste kinderen zeggen dat ze daarover achteraf uitleg hebben gekregen. Bij de pleegkinderen die zich het moment van hun uithuisplaatsing wel herinneren, blijkt dat dit moment vaak een diepe, soms zelfs traumatische indruk nalaat.

Bijna alle pleegkinderen zeggen over het algemeen tevreden te zijn met hun traject en te begrijpen dat de stappen hierin noodzakelijk waren. Pleegkinderen die op jonge leeftijd werden geplaatst, hebben hier geen bewuste herinneringen aan, de uithuisplaatsing is hen ‘overkomen’. Jongeren die op het moment van eerdere plaatsingen al wat ouder waren vertellen in de meeste gevallen dat hun uithuisplaatsing met spoed gebeurde. Over de aard van de spoed, waarom ineens, vertellen de meesten weinig. Soms echter vinden we de verklaring in de omstandigheden: een plotseling overlijden bijvoorbeeld.

Naast een enigszins neutrale opsomming van de eerdere plaatsingen, kwamen tijdens de interviews ook een aantal 'klachten' aan de oppervlakte. Enkele pleegkinderen vinden dat ze te plotseling in het huidige pleeggezin terecht zijn gekomen: er is weinig of geen informatie gegeven of er was geen voorbereiding. Een ander kritisch punt betreft de vele en veel te frequente wisseling van begeleiders.

In hun traject binnen de jeugdzorg worden pleegkinderen geconfronteerd met structuren, instanties en regelgeving van de jeugdhulp in Nederland. De interviews bevestigden de bevinding uit eerder onderzoek, dat de kennis hierover bij de pleegkinderen zeer beperkt is (Grietens, 2011). Desondanks zijn de meeste geïnterviewde pleegkinderen tevreden met hoe de pleegzorg is georganiseerd. Bijna alle geïnterviewde pleegkinderen vinden hun huidige pleegzorgplaatsing, gezien de omstandigheden, voor hen de beste keuze. Ze zijn van mening dat een pleeggezin hen meer mogelijkheden en een betere zorg biedt dan hun ouders zouden kunnen bieden. De algemene tevredenheid over hun pleegzorgplaatsing bevestigt eerdere studies

(Jones, 2015; Fedoradivicus et al., 2011; Spiesschert, 2003; Winters, 2007). Adoptie en internaat als alternatief is niet ter sprake gekomen. Kennelijk ligt dat voor deze kinderen niet zo voor de hand.

Het feit dat bijna alle pleegkinderen hun huidige pleeggezin beschouwen als eindbestemming op hun traject in de jeugdzorg en er hopen te blijven tot na hun meerderjarigheid, bevestigt hun tevredenheid over deze hulpverleningsvorm én over het pleeggezin waar ze nu wonen.

De wens lange tijd in het pleeggezin te blijven toont aan dat perspectief biedende pleegzorg slaagt in haar opzet kinderen langdurig een stabiel opvoedingsklimaat te bieden.

4.2 Over gevoelens en coping strategieën

In dit hoofdstuk staat de gevoelswereld van pleegkinderen centraal. We belichten welke gevoelens zij associëren met de bijzondere situatie om op te groeien in een pleeggezin. Vervolgens bespreken we op welke manier pleegkinderen omgaan met moeilijke of negatieve gevoelens, die soms komen kijken bij een pleegkind zijn.

4.2.1 Gevoelens die pleegkinderen koppelen aan het leven in een pleeggezin

Tijdens de interviews werd voor de introductievraag aangaande dit thema gebruik gemaakt van 'gevoelenskaartjes' die Okma-Raynzer (2006) ontwikkelde in het kader van een proefschrift over pleegkinderen in conflictsituaties. Het betreft een reeks van 10 kaartjes, waarbij emoticons verschillende gevoelens afbeelden: (1) bang, (2) blij, (3) boos, (4) doen alsof, (5) gewoon, (6) in de war, (7) schaamte, (8) schuldig, (9) trots, (10) verdrietig.

4.2.1.1 Een overzicht

De volgende tabel toont voor ieder gevoelenskaartje hoe vaak het werd uitgekozen door een respondent. Aangezien een kind aangaf dat een bepaald gevoel vroeger wél op hem van toepassing was, maar vandaag niet meer, werd hiervoor een kolom toegevoegd in de tabel. Ook voor gevoelens die niet tijdens het beantwoorden van deze vraag aan bod kwamen, maar bij de bespreking van een ander onderzoeksthema wel relevant bleken te zijn, voegden we een kolom toe.

Tabel 1: Gevoelens die pleegkinderen associëren met 'een pleegkind te zijn'

Gevoelenskaartje	Geselecteerd Actueel van toepassing	Geselecteerd Vroeger van toepassing	Niet geselecteerd, maar wel besproken bij een ander thema
Bang	4	1	3
Blij	16		
Boos	7		
Doen alsof	1		
Gewoon	16		
In de war	5		
Schaamte		1	
Schuldig			
Trots	7		
Verdrietig	8		

Na afloop van het selecteren van de gevoelenskaartjes, vroegen we de pleegkinderen of er voor hen nog andere gevoelens belangrijk waren in het kader van pleegzorg. Hier werd “nee” geantwoord. Twee kinderen noemden ongevraagd “vrolijk”, alsof het op een gevoelskaartje stond. Wanneer we dit toevoegen aan het aantal keren dat “blij” werd genoemd, dan komt “blij” uit op 18 i.p.v. 16.

De meeste pleegkinderen kozen meer dan één gevoelenskaartjes. Hun selectie betreft meestal een mix van zowel aangename, negatieve, als neutrale gevoelens.

4.2.1.2 Veel pleegkinderen voelen zich 'gewoon'

Het kaartje voor 'gewoon' werd uiteindelijk 16 keer gekozen. Ze verduidelijken dit aan de hand van uitspraken zoals de volgende: *"Gewoon en blij. Gewoon, omdat het gewoon is en blij dat ik in een huis woon bij mijn opa en oma."*(Katja) *"Nu voelt het als gewoon, om in het pleeggezin te wonen; ik voel me onderdeel van het gezin en ik kan mezelf zijn."*(Michael)

Van de 14 kinderen die op jonge leeftijd in het pleeggezin werden geplaatst en daar nu nog verblijven, vertellen 9 zich intussen gewoon te voelen bij de pleegzorgsituatie. Van de jongeren die pas na 6-jarige leeftijd in het gezin werden ondergebracht, kozen slechts 4 van de 13 dit gevoelenskaartje. Bij de bespreking van het thema 'De relatie met en bejegening door anderen', verder in dit rapport, zal worden verduidelijkt dat pleegkinderen zich niet alleen gewoon voelen, maar ook liefst door anderen als gewone kinderen worden bejegend.

De combinatie van gewoon en blij zagen we vier keer: *"kon ook gewoon bij een ander gezin, die ik helemaal niet ken en dit is gewoon allemaal lekker dichtbij, gewoon. Ik ben gewoon blij daar mee. I: je bent blij en dat het gewoon is dat je bij je oom en tante nu woont."*(Ilsa)

4.2.1.3 Positieve gevoelens

De pleegkinderen kozen meer kaartjes met een positief gevoel dan met een negatief gevoel. De kaartjes met negatieve gevoelens (bang, boos, in de war, schuldig, verdrietig, schaamte) zijn in aantal oververtegenwoordigd in de reeks gevoelenskaartjes. De kaartjes met een positief gevoel (blij/vrolijk, trots) zijn vaker geselecteerd. Hierbij dient te worden vermeld dat slechts zes pleegkinderen uitsluitend positieve gevoelenskaartjes selecteerden. Meestal werd een combinatie van positieve en “gewoon”, of positieve en negatieve kaartjes uitgekozen. Blij/vrolijk werd door 18 pleegkinderen gekozen. Zij zijn vooral blij in een fijn gezin op te groeien waar goed voor hen wordt gezorgd. *"Blij, omdat ik bij pleegvader zit en ja, en ik word hier gewoon goed behandeld dus."* (Gerard) Zeven jongeren vertellen zich trots te voelen wanneer ze denken aan hun pleegzorgplaatsing. Meestal is dat trots omdat ze ondanks grote problemen er toch in geslaagd zijn een goed leven te leiden. Vaak gaat dit gevoel samen met blijdschap. *"Ik voel me gewoon trots dat ik in een pleeggezin leef, niet iedereen heeft dat, maar dan in een pleeggezin dan zeg maar zo'n goed leven heeft, dat heeft bijna niemand."*(Richard) Een andere invulling van trots komt ook voor (minder vaak): *"trots en blij. Trots op mijn pleegouders. Ik heb geluk gehad dat ik bij deze pleegouders terecht gekomen ben, blij dus."* (Mirjam) Ook de redenen die worden gegeven voor hun trots komen overeen met deze die bij hun blijdschap werden vermeld. *"Blij en trots, trots wel omdat ik toch wel trots op mezelf ben omdat ik zoveel heb meegemaakt en er toch zo uit ben gekomen."* (Romy) Veel kinderen die positieve gevoelens noemen, zeggen ook af en toe verdrietig te zijn, omdat ze niet in het gezin van hun ouders kunnen opgroeien.

4.2.1.4 Negatieve gevoelens

Naast de positieve gevoelenskaartjes, werden door meerdere pleegkinderen ook de kaartjes verdrietig, boos, bang, schaamte gekozen, of kwamen deze moeilijke of negatieve gevoelens elders in de betreffende interviews aan bod. Slechts vier kinderen kozen uitsluitend voor deze negatieve gevoelens en lieten de kaartjes met positieve of neutrale gevoelens links liggen. *"Verdrietig, beetje bang, omdat ik het niet fijn vind."*

Het liefste gewoon bij ouders wonen. In de war, omdat ik het soms niet snap, soms voelt het gewoon. Wat helpt is op mijn kamer muziek luisteren, alleen zijn.”(Liza) Deze vier kinderen zijn niettemin alle vier positief over hun pleegouders en vinden dat ze in een goed pleeggezin terecht gekomen zijn. De andere kinderen selecteerden een combinatie van zowel positieve als negatieve en/of neutrale gevoelens. *“Vooral blij dat ik bij deze pleegouders, soms verdrietig en boos om het verleden en soms bang voor de toekomst, dat mijn vader iets doet.”*(Rian) De negatieve gevoelens zijn meestal gekoppeld aan het gegeven dat ze niet bij hun ouders kunnen opgroeien en aan de herinnering aan het verleden thuis. Een enkele keer aan het niet of onvoldoende kunnen rekenen op hun ouders.

Van de negatieve gevoelens werd “in de war” het meeste (vijf keer) genoemd. Het betrof niet zozeer letterlijk in de war, dus niet weten hoe het zit, niet voldoende geïnformeerd, maar veelal een gevoel van onwerkelijkheid: is het werkelijk waar dat mij dit allemaal overkomen is?

“In de war en doen alsof. Nou dat ik toch nog niet altijd het gevoel heb, dat ik het kan plaatsen, dat ik daadwerkelijk in een pleeggezin zit.”(Michael) Ook Saskia noemt “in de war” als sterkste gevoel. Ze kan het niet uitleggen. Achtergrond: Saskia houdt erg van haar moeder. Ze is drie jaar geleden volkomen onvoorbereid en voor haar gevoel onverwacht thuis weggehaald en naar dit pleeggezin gebracht. Ze is erg tevreden over het pleeggezin, gelooft inmiddels ook dat haar moeder niet voor haar kan zorgen, maar ze blijft bang dat er nog een keer zo iets ergs gaat gebeuren. Bijvoorbeeld dat ze het contact met haar moeder helemaal verliest.

Hoewel “bang” maar vier keer werd genoemd bij de directe vraag naar gevoelens, dook het daarnaast nog eens vier keer ongevraagd op. Twee keer gaf een kind aan dat het bang was voor haar vader, ook angst te hebben om eigen ouders helemaal kwijt te raken (1) en bang te zijn voor de eigen toekomst (2).

Slechts een jongere noemt negatieve gevoelens omwille van zaken die moeilijk lopen binnen het pleeggezin. *“Vooral blij, ook gewoon en een beetje verdrietig en boos. Omdat er overal andere regels zijn en van alles niet mag.”* (Jessica)

4.2.2 Coping strategieën

We stelden pleegkinderen de vraag hoe ze omgaan met moeilijke of vervelende gevoelens en wat hen daarbij ontspant, helpt of troost. Op basis van de antwoorden op deze vraag onderscheiden we twee groepen: de eerste gaat bij voorkeur praten over problemen, terwijl de andere zwijgt en een andere oplossing gaat zoeken.

4.2.2.1 Praten met pleegouders en met andere steunfiguren

15 pleegkinderen geven aan dat praten hen helpt. Wanneer ze het moeilijk hebben, kunnen ze in de eerste plaats terecht bij hun pleegouders. Verreweg de meesten (13) zeggen dat ze daarvoor als eerste naar hun pleegouders gaan. Daarnaast worden ook vrienden, hulpverleners, familie genoemd.

Jessica vertrouwt enkele volwassenen, waarmee ze kan praten. Er zijn ook zaken waarmee ze naar een vriendin kan gaan.

“Boos dan reageer ik het meestal af op mijn pleegouders en dan word ik naar mijn kamer gestuurd. Maar dan praten we het uiteindelijk nog wel uit. Praat met pleegmoeder, muziek luisteren helpt, maar vooral praten, En dat heb ik ook geleerd sinds ik in het pleeggezin woon. Praten helpt echt wel vind ik.” (Letty)

4.2.2.2 Gevoelens verbergen

Vijf van de geïnterviewde pleegkinderen zeggen een andere oplossing te kiezen dan praten over moeilijke gevoelens. Met alle kinderen uit deze groep lijkt het overigens verder goed te gaan. Ze noemen overwegend positieve gevoelens en zeggen tevreden te zijn met hun plaats in dit pleeggezin.

4.2.2.3 *Activiteiten die rust, troost of afleiding bieden*

Zowel de 'praters' als de 'zwijgers' vermelden activiteiten die hen rust, troost of afleiding bieden wanneer ze het moeilijk hebben. Muziek luisteren wordt genoemd, maar ook, slapen en de knuffel. Ook zijn er twee pleegkinderen die vermelden dat ze bij negatieve gevoelens gemakkelijk ruzie maken. Niettemin: verreweg de meeste kinderen kiezen voor praten.

4.2.2.4 *Het belang van een eigen plek*

Uit de gesprekken blijkt verder dat voor enkele kinderen een eigen kamer een belangrijke plek is waar ze moeilijke gevoelens kunnen laten bezinken en verwerken. Twee jongeren vertellen spontaan dat ze naar hun kamer gaan wanneer ze het moeilijk hebben. Hier kunnen ze hun emoties de vrije loop laten zonder dat iemand het merkt. De eigen kamer is ook de plek waar veel van de hiervoor genoemde activiteiten zoals muziek luisteren plaats vinden.

4.2.3 *Samenvatting en bespreking*

De antwoorden op de vragen over gevoelens bevestigen eerder onderzoek dat aantoonde dat pleegkinderen veelal een combinatie van soms tegenstrijdige gevoelens hebben van bijvoorbeeld blijdschap en verdriet (Del Quest et al., 2012; Grietens, 2011; Murphy & Jenkinson, 2012; Singer et al., 2012). Verrassend is echter dat 'gewoon' het meeste door pleegkinderen werd vermeld wanneer ze omschrijven hoe het voelt een pleegkind te zijn. Zij zeggen bovendien dat het dankzij de pleegouders is dat ze in een gewoon gezin kunnen opgroeien en dingen kunnen doen die 'gewone kinderen' doen. Even vaak als gewoon voelen veel pleegkinderen zich ook blij. Ook zeggen een aantal kinderen dat ze zich trots voelen een pleegkind te zijn. Ze verbinden deze gevoelens vaak aan het relatief 'gewone' leven, dat ze dankzij hun plaatsing kunnen leiden. Ze zijn soms trots op hun pleegouders en op zichzelf, omdat ze ondanks de vele tegenslagen erin geslaagd zijn een goed leven te leiden. Deze bevindingen sluiten aan bij eerder onderzoek waaruit blijkt dat pleegkinderen voornamelijk positieve ervaringen en gevoelens hebben dankzij de plaatsing in een pleeggezin en dat de plaatsing, ook op emotioneel vlak, voor veel pleegkinderen een verbetering betekent (Grietens, 2011; Hass & Graydon, 2009; Sinclair et al., 2005).

De negatieve gevoelens die pleegkinderen associëren met het leven als pleegkind, hebben meestal te maken met het besef dat ze niet bij hun eigen ouders kunnen opgroeien.

Wanneer we de strategieën die pleegkinderen hanteren in het omgaan met negatieve gevoelens nader bekijken, kunnen we twee groepen onderscheiden. De eerste groep zijn 'de praters'. Zij vormen met 15 pleegkinderen de grootste groep. Ze gaan bij voorkeur met hun negatieve gevoelens om door te praten met hun pleegouders. Steenbakkers et al. (2016) wijzen op het belang van het kunnen delen van moeilijke ervaringen en gevoelens, omdat dit pleegkinderen zou helpen om er beter mee om te gaan. Naast de groep 'praters', zien we, net als in eerder onderzoek van bijvoorbeeld Singer et al. (2012) echter ook een groep 'zwijgers'. De laatste groep (5 kinderen) verbergt negatieve gevoelens.

Enkele van hen geven op directe of indirecte wijze aan niet te weten hoe ze hun gevoelens kunnen uiten. Tot dezelfde bevinding kwamen ook Steenbakkers et al. (2016). Het verbergen en onderdrukken van gevoelens is niet noodzakelijk een negatieve coping strategie maar zou kunnen wijzen op een grote zelfredzaamheid. Verder onderzoek is nodig om na te gaan of deze strategie ertoe leidt dat gevoelens escaleren (zie bijvoorbeeld Singer et al., 2012) of dat bepaalde ondersteuningsbehoeftes verborgen blijven.

4.3 Familie

Ter introductie van het thema 'Familie' maakten we in de interviews gebruik van een 'netwerkdigram'. We vroegen de pleegkinderen allereerst om te benoemen wie ze allemaal tot hun familie rekenen. Voor al deze personen kregen ze enkele post-its, waar ze een naam op mochten schrijven en die ze daarna op het diagram mochten plaatsen. Hoe dichterbij de centrale cirkel in het diagram, hoe dichterbij henzelf en hoe hechter de band met dit familielid. De zo ontstane 'opstellingen' vormden de basis voor het verdere gesprek over familie.

4.3.1 Biologische familie

4.3.1.1. Een complexe relatie met ouders

De band tussen pleegkinderen en hun ouders komt uit de interviews naar voren als complex en problematisch: gemis, belangrijk en problematisch. Ook al worden inspanningen geleverd om het contact met de ouders te behouden, toch lukt dit niet altijd. Hier volgt een overzicht van het aantal pleegkinderen dat op het ogenblik van het interview geregeld contact had met beide ouders, met een van beide ouders en met geen van de ouders.

- Contact met beide ouders: 14 kinderen
- Alleen contact met moeder: 7
- Alleen contact met vader: 1
- Contact met geen van beide ouders: 3

Daarnaast noemden twee kinderen hun vader niet bij de vraag naar de meest nabije familie en ook niet elders in het interview. We noteerden daar een vraagteken.

Er zijn geen jongeren die beide ouders nooit gekend hebben. Wel hebben vijf kinderen een ouder verloren door overlijden. Enkele vaders waren al voor of kort na de geboorte uit beeld bij de moeder en later bijna automatisch onbekend voor het kind. Toch hebben de meeste kinderen nog met beide ouders contact en heeft daarnaast een aanzienlijke groep nog contact met een van de ouders. Bij twee van de drie kinderen die geen contact meer hebben met hun ouders is de moeder overleden.

Het derde pleegkind die geen contact heeft met ouders zegt dat dat haar keuze is: *“Ik heb mijn moeder natuurlijk toen ik baby was gezien en één keer toen ik acht was. Voor de rest heb ik haar nooit gezien. Mijn pleegmoeder heeft mijn moeder wel vaker gezien maar ik wil dat zelf liever niet.”* (Sharon)

Maar liefst 20 van de 27 kinderen noemen het contact met een of beide ouders belangrijk voor hen. *“Ik zou niet terug willen, ook al houd ik heel erg van mijn moeder.”* (Mirjam) Maar ook: *“Papa is het meest dichtbij, daarna komen mijn pleegouders.”* (Michael)

Het komt daarnaast regelmatig voor dat naast een ouder die belangrijk genoemd wordt, een ouder staat die voor hetzelfde pleegkind erg problematisch is. Zo vertelt een kind: *“ik ben gewoon bang voor hem, papa heeft mij vroeger geslagen, en dat vind ik gewoon helemaal niet fijn, en soms wordt papa zo boos dat ik bang ben dat hij mij weer gaat slaan.”* (Rian)

Ook komt het voor dat een ouder tegelijk belangrijk en problematisch is. *“En de keuze van mijn vader om te zeggen van joh, ik laat mijn vriendin vertellen wat er gebeurt zeg maar, en ik laat je gewoon weghalen laat maar zeggen. I: “Dat vond je geen goede beslissingen?” K: “Nee, en ook gewoon dat hij partner voor kind koos, dat vond ik wel een dingetje van ja, dan weten we ook weer hoe dat staat.”* (Ralf) En: *“K: Ja mijn vader is mijn vader en toch, ondanks, ik zie hem toch wel als voorbeeld, ondanks bepaalde acties die hij heeft gedaan. Zie ik hem toch wel als, ja hij staat toch wel bovenaan bij mij zeg maar.”* (Ralf)

Sommige pleegkinderen weten heel goed wat er bij hun ouders niet goed ging. *Moeder is "klein in haar hoofd". Mirjam zou niet terug willen, ook al houdt ze van haar moeder.* Deze pleegkinderen weten ook nog goed wat zij als kind erg vonden. Ze bleven zich dit 'erge' wel herinneren, maar door de uithuisplaatsing verdween dit. *"Mijn mama beloofde vaak dat ze me uit school zou komen halen, maar meestal kwam ze niet. Ik vond dat iedere keer heel erg. Toen heeft juf het afgeschaft."* (Romy)

4.3.1.2. Broers en zussen

20 kinderen hebben broers en/of zussen. 13 van deze kinderen zeggen dat hun broers en zussen belangrijk voor hen zijn. Op drie na wonen deze kinderen niet met hun broer of zus in hetzelfde pleeggezin. *"Mijn echte broer en zus staan heel dichtbij, dan vader, dan stief tante en dan oma."* (Karel) *"Ik heb een grote familie. Mijn opa en oma zijn mijn pleegouders. Ik wil het liefst dat ze allemaal in de binnenste kring komen te staan, ook mijn ouders, mijn broertje en mijn oom. Dit is fijn en gezellig."* (Katja)

De vraag naar de (band met) biologische broers en zussen was voor enkele kinderen niet eenvoudig te beantwoorden. Met name voor die kinderen die geen of weinig contact hebben met de ouder, die via een nieuwe relatie meer kinderen heeft gekregen, halfbroertjes en –zusjes dus. Daarnaast zijn er voor hen soms onduidelijke familieleden, zoals de kinderen van de nieuwe partner van een ouder. Formeel geen broertje of zusje. Maar op zo'n grote afstand zijn het allemaal "een soort broertjes of zusjes". Eén kind benoemde dat zijn familie voor hem onoverzichtelijk en ver weg was.

4.3.1.3. Andere familie

Naast de ouders en eventuele broers en zussen, plaatsen de geïnterviewde pleegkinderen ook andere personen uit hun biologische familie op het netwerkdiagram. Verreweg het vaakst worden de grootouders genoemd, dertien keer.

4.3.2 Pleegfamilie

4.3.2.1. Band met pleegouders

Bijna alle pleegkinderen (26 van de 27) noemen hun pleegouders als gevraagd wordt welke mensen dichtbij hen staan. Voor 15 kinderen staan ze het dichtst bij, voor 11 kinderen komen ze meteen na hun ouders en eventuele broertjes of zusjes. *I: heb je nu nog contact met je moeder? K: ja die zie ik nog wel eens. 1 keer per maand/2 maand spreken we af. K: het is niet per se dat ze super belangrijk is maar het is wel je moeder.....mijn pleegouders zijn het belangrijkste. Ze hebben mij opgevoed en zij hebben laatst ook de voogdij gekregen."* (Chris) Gevoelsmatig loopt het soms ook door elkaar. *In de eerste cirkel, dichtstbij: vader en pleegmoeder, dan moeder, pleegvader en broer. In de tweede cirkel de dochters van de pleegouders."* (Jessica) Toch springt het meest in het oog dat deze kinderen hun pleegouders heel belangrijk vinden. *"....trots en blij. Trots op mijn pleegouders. Ik vindt dat ik geluk gehad heb, dat ik bij deze pleegouders terecht gekomen ben, blij dus."* (Mirjam)

Ook op de vraag bij wie je steun zoekt bij problemen, komen de pleegouders bij de meeste kinderen op de eerste plaats.

Enkele kinderen zeggen dat hun pleegouders voelen als ouders. *"Mijn pleegmoeder heeft mijn moeder wel vaker gezien, maar ik wil dat zelf liever niet. Nee ik heb ook niet echt een moedergevoel bij haar. Dat heb ik meer bij deze moeder omdat ik hier echt opgegroeid ben vanaf mijn eerste dag dus."* (Sharon)

4.3.2.2 Pleegbroertjes en –zusjes

De pleegouders worden door de meeste pleegkinderen in de binnenste cirkel van het netwerkdiagram geplaatst. Ook de pleegbroertjes en –zusjes staan bijna allemaal in de eerste of tweede cirkel.

4.3.2.3 Netwerkgezinnen

Het valt op dat meerdere pleegkinderen in deze opsommingen expliciet zeggen dat ze het fijn vinden dat ze in een pleeggezin binnen de familie wonen: tante, opa en oma. Het heeft niet alleen hun start binnen het pleeggezin gemakkelijk gemaakt. Het geeft ook later nog een goed gevoel.

Bijvoorbeeld Rian, zij woonde eerst in een bestandsgezin: *“Ja, en ik vond het gewoon helemaal niet fijn, ik wil gewoon, zoals nu, hier voel ik mij echt thuis, dit is ook echt familie van mij, je weet dat je hiermee alles kan delen, het zijn gewoon je echte ouders, of nou ja, het is gewoon echt familie van je.*

I: Ja, maar het is ook echt familie?

K: Ja, Danielle is mijn tante, en Mark, dat is de vriend van haar, de man eigenlijk, die is mijn oom, en ik heb wel eens gevraagd voel ik voor jullie als echte dochter, toen zeiden ze ja, dus Mark en Danielle voelen wel echt als mijn papa en mama.”

In dit voorbeeld zie je nogmaals hoe belangrijk pleegkinderen hun pleegouders vinden.

4.3.2.4 Uitdagingen

Al zijn de geïnterviewde pleegkinderen bijna allemaal bijzonder tevreden over hun pleeggezin, toch worden ze er soms ook geconfronteerd met moeilijkheden.

Enkele kinderen zeggen dat ze in de beginperiode van het wonen in het pleeggezin regelmatig gevoelens van angst, verdriet en in de war zijn hebben gehad. In de loop van de tijd werd dat minder. Vooral kinderen die onvoorbereid ineens bij voor hen vreemde mensen terecht kwamen noemden dit. *“in de war zijn, boos en bang. In de war is het sterkste gevoel, maar ik kan dit niet uitleggen. Boos wel. Boos, omdat ik niet bij mijn eigen ouders kan opgroeien. Bang om mijn ouders, vooral mijn moeder kwijt te raken.”* (Saskia) *“Bang, ja wel misschien bang voor je toekomst. Dat had ik aan het begin maar nu niet meer. Ik weet dat ik hier zo lang als ik wil mag blijven dus ik ben niet echt bang.”* (Letty)

Veel kinderen zeggen dat ze af en toe verdrietig zijn. Bo verwoordde dat duidelijk en eenvoudig: *“Je kunt niet bij je eigen ouders opgroeien.”*

Opvallend is het vrijwel ontbreken van zorgen om financiële krapte, ook al lijkt dat soms wel een serieus onderwerp te zijn. *“Nee, mijn opa en oma hebben voedselbank en mijn mama heeft voedselbank, maar mijn moeder werkt ook niet.”* I: *“Dat betekent dat ze het soms ook wel moeilijk hebben met geld. Maak je je daar wel eens zorgen over?”* K: *“Nee.”* (Danka)

4.3.3 Samenvatting en bespreking

De band tussen pleegkinderen en hun biologische familie komt in een aantal gevallen als problematisch uit het onderzoek. Niettemin zagen we dat veel pleegkinderen, ook als ze weinig of moeizaam contact hebben met hun ouder(s), toch gevoelens van verbondenheid voor hen blijven koesteren. Uit verschillende interviews spreekt een grote loyaliteit, liefde, vergevingsgezindheid en bezorgdheid. De frequentie van het contact varieert. De algemene tendens in dit onderzoek is dat pleegkinderen het contact met hun ouders belangrijk vinden.

Broers en zussen krijgen een bijzondere plek, ook al hebben slechts drie kinderen een broer of zus in hetzelfde pleeggezin. Ook de pleegbroers en -zussen zijn belangrijk.

Opvallend is dat vrijwel alle pleegkinderen vinden dat hun pleegouders emotioneel dichtbij hen staan, ook de familie van de pleegouders: alle kinderen, behalve één boze jongen waren positief tot zeer positief. Ook met pleegbroers en -zussen is de band meestal goed. Verschillende kinderen zeggen dat het pleeggezin voelt als eigen gezin. Dat komt in dit onderzoek sterker naar voren dan in de literatuur (Grietens, 2012) en dan in

het Vlaamse onderzoek. Daarbij zeggen kinderen in netwerkpleegzorg dat het belangrijk is dat ze een pleeggezin binnen hun eigen familie gevonden hebben.

Ondanks de grote tevredenheid over hun pleegfamilie, benoemen de geïnterviewde pleegkinderen ook enkele uitdagingen betreffende het leven in een pleeggezin. In de eerste plaats is de beginperiode niet altijd makkelijk. Een goede voorbereiding is dan belangrijk.

Ook hoorden we dat voor veel pleegkinderen het gegeven dat ze niet door hun eigen ouders worden opgevoed negatieve gevoelens blijft oproepen, veelal verdriet. Opvallend hierbij is het vrijwel ontbreken van zorgen om financiële krapte, ook al lijkt dat soms wel een serieus onderwerp te zijn. Dit valt des te meer op omdat met name in de Angelsaksische literatuur (Van Oosteren, 2014) op dit punt grote problemen gerapporteerd worden.

4.4 De relatie met en de bejegening door anderen

In dit deel bespreken we wat de bejegening door anderen betekent voor pleegkinderen en op welke manier het opgroeien in een pleeggezin invloed heeft op hun sociale relaties.

Tot slot belichten we hoe pleegkinderen aankijken tegen lotgenotencontact.

4.4.1 Bejegening

De meeste geïnterviewde pleegkinderen voelen zich doorgaans 'gewoon'. Ook bij de vraag naar hoe ze het liefst worden bejegend, antwoorden ze dat ze als 'gewone' kinderen willen worden bekeken en behandeld. Het woord "normaal" is veel gebruikt.

25 van de geïnterviewde jongeren zeggen zich niet anders bekeken of behandeld te voelen dan andere kinderen, of in elk geval niet op een storende manier. Ook door leerkrachten voelen zij zich meestal op een positieve manier bejegend. Enkele pleegkinderen vertellen dat ze veel begrip ervaren en dat leerkrachten rekening proberen te houden met hen door in bepaalde situaties bijvoorbeeld milder voor hen te zijn dan voor hun klasgenoten.

"Ik heb niet het gevoel dat andere mensen mij anders bekijken omdat ik in een pleeggezin leef." (Romy)

"Heb niet het gevoel op school anders behandeld te worden. Klas en mentor weten van pleegzorg. Soms bekijken mensen me anders, dat ze zich meer zorgen maken." (Kyra)

"Ze hielden er op de basisschool bijvoorbeeld rekening mee dat je als pleegkind sneller boos kan worden." (Letty)

"Ja, maar dat is positief, want ik sta er nu niet zo goed voor op school, maar zij willen me buiten de normen om gaan bespreken, dan kijken ze niet naar mijn cijfers, maar hoe ik ben en hoe ik mij gedraag en dan kunnen ze me wel over laten gaan." (Ralf)

Begrip en empathie wordt door de pleegkinderen gewaardeerd, medelijden echter niet. Drie kinderen vertellen daarover en beschrijven het als 'vervelende reacties' van leeftijdsgenoten. Ook vinden sommige kinderen het vervelend als het "pleegkind zijn" benadrukt wordt door er veel over te vragen.

"Weinig vervelende reacties. Soms vindt men mij zielig." (Naud)

"Ze blijven de hele tijd vragen stellen en dat wordt irritant. Ja ik snap wel dat ze vragen hebben, maar ik weet niet het is niet zeg maar dat ik er trots op ben dat ik een pleegkind ben. Dus het is niet iets wat ik dan gelijk zou vertellen." (Letty)

Slechts een kind vertelt dat hij gepest is omdat hij pleegkind is.

“Ja, vooral: Jouw moeder wil je niet.” (Michael)

4.4.2 Openheid over het pleegkind zijn

De meeste kinderen vertellen dat ze open zijn over het pleegkind zijn.

“Het is niet dat ik het gelijk vertel zo op straat maar al mijn vriendinnen weten het, de kinderen in de klas weten het, de juffrouw weet het. Iedereen weet het maar als ik mensen goed ken dan vertel ik het ze wel.” (Sharon)

“Ik heb het zelf verteld in de klas: zodat ze het niet vaker gaan vragen, maar dat ze het meteen weten.” (Liza)

“Als ik op een nieuwe school kom dat ik het wel fijn vind om het uit te leggen, in de situatie waar ik in leef.” (Kyra)

Om als gewoon kind behandeld te worden en om geen vervelende vragen te krijgen, kiest een enkeling ervoor om niet tegen iedereen te vertellen dat hij pleegkind is.

“Alleen de mentor weet van de plaatsing, ik denk de rest van de leraren niet. Ik ben bang voor een reactie of zo en hun praten het dan weer door naar andere kinderen en de hele school hoeft het ook weer niet te weten.” (Letty)

4.4.3 Over vriendschap

De pleegzorgplaatsing heeft volgens de pleegkinderen geen negatieve invloed op hun vriendschapsbanden. Alle pleegkinderen op een na zeggen voldoende vrienden te hebben.

Bij het eerdere thema 'Gevoelens en coping strategieën' kwam reeds aan bod dat vrienden een belangrijke rol spelen in het leven van pleegkinderen. De pleegkinderen zeggen dat ze regelmatig moeilijkheden met vrienden bespreken.

“Ja, als ik gewoon een probleem hier thuis had, dan ga ik het eerst met haar bespreken.” (Kyra)

Eén jongere zegt dat hij moeilijk aansluiting kan vinden na de overgang van de stad naar een klein dorp.

4.4.4 Contact met andere pleegkinderen

40% van de pleegkinderen kent andere pleegkinderen, enkele kinderen noemen de bijeenkomsten van Let's Meet!. Dit betreft bijeenkomsten die entrea linden hout organiseert waarbij pleegkinderen elkaar kunnen ontmoeten. De andere helft heeft geen contact met andere pleegkinderen. Ook de behoefte aan contact of aan meer contact met andere pleegkinderen is gelijk verdeeld. De helft wel, de helft niet. Ook maakt het niet uit of ze al dan niet andere pleegkinderen kennen.

“Ja iemand uit de kerk en daar praat ik dan af en toe mee zo van heb jij nog contact met je ouders en zo en hoe gaat dat dan? We kunnen onze situatie niet vergelijken maar als zij bijvoorbeeld iets vraagt kan ik daar antwoord op geven.” (Letty)

“Dat lijkt me gewoon interessant, hoe zij het zien en iets hebben meegemaakt of zo, dat je het er misschien toch samen met hun over kan hebben.” (Kyra)

Ongeveer een derde van de pleegkinderen zegt belangstelling te hebben om andere pleegkinderen of meer pleegkinderen te ontmoeten.

4.4.5 Samenvatting en bespreking

Alle geïnterviewde pleegkinderen vertellen dat ze liefst als 'gewone' kinderen worden bejegend, wat overeenstemt met bevindingen vanuit eerder onderzoek, waarin pleegkinderen het woord krijgen (Grietens, 2011). De pleegkinderen gebruiken de term 'normaal' bij de vraag hoe ze bejegend willen worden.

Doorgaans hebben de pleegkinderen niet alleen de wens maar ook het gevoel dat ze (meestal) als gewone kinderen worden bekeken en behandeld. Reacties van begrip en medeleven, vooral door leerkrachten en leeftijdsgenoten, worden door een derde van de pleegkinderen vermeld en worden positief gewaardeerd. Een drietal pleegkinderen zegt ervaren te hebben dat ze zielig worden gevonden.

Er is maar één enkele ervaring verteld over gepest worden, omdat je pleegkind bent. Mogelijk is er verband tussen het weinig gepest worden en een andere uitkomst: openheid over het pleegkind zijn. De meeste kinderen zeggen dat hun omgeving weet dat zij pleegkind zijn en verschillende pleegkinderen vertellen dat zij het zelf bij de start op een nieuwe school vertellen. Deze uitkomst wijkt af van uitkomsten uit eerder onderzoek, (Sinclair et al. 2001; Steenbakkers et al, 2016; Brugman & Slagter, 2011) waarin naar voren komt dat angst voor stigmatisering pleegkinderen er soms van weerhoudt hun verhaal te delen. Wij vermoeden dat de angst voor stigmatisering minder is, wanneer pleegkinderen initiatief nemen en vertellen dat ze in een pleeggezin wonen.

Bij een eerder thema: *'Gevoelens en coping strategieën'* werd de belangrijke rol van vrienden verduidelijkt: bij moeilijkheden vertellen pleegkinderen dat ze in de eerste plaats bij hun pleegouders terecht kunnen. Vrienden worden daarnaast genoemd om vragen en problemen mee te delen. Bijna alle pleegkinderen vertellen dat ze over voldoende vrienden beschikken.

40% van de pleegkinderen kent andere pleegkinderen. Verschillende pleegkinderen zijn bekend met Let's Meet!, waarbij pleegkinderen elkaar ontmoeten. Ongeveer een derde van de pleegkinderen zegt belangstelling te hebben om andere pleegkinderen te ontmoeten.

4.5 Pleegkinderen op school

In dit onderdeel bespreken we wat pleegkinderen ons vertellen over het thema 'school'. We starten met het belang dat ze hechten aan hun scholing en belichten vervolgens de invloed van hun pleegzorgplaatsing op school. Tot slot gaan we in op de ondersteuning die pleegkinderen ervaren met betrekking tot hun functioneren en presteren op school.

4.5.1 Belang van school

De geïnterviewde pleegkinderen gaan over het algemeen graag naar school, bijna alle kinderen zeggen dat het goed gaat op school.

4.5.2 Invloed van de plaatsing op school

Het merendeel van de kinderen vertelt in eerste instantie dat het leven in een pleeggezin geen enkele invloed heeft op hun school en hoe zij het doen op school.

Interviewer: *"En heeft het leven in een pleeggezin gevolgen voor jou op schoolvlak?"*

Jessica: *"Niet dat ik weet."*

Interviewer: *"Nee? Want het kan soms zijn dat als er spanningen zijn, of dat je na een weekend terug komt, dat er iets is gebeurd, waardoor je wordt afgeleid. Ken je dat gevoel?"*

Jessica: *"Ja dat wel."*

Interviewer: *"En heeft dat dan invloed op jouw schoolresultaten?"*

Jessica: *"Nou dat is meestal niet zo'n hele lange tijd. Het is dan meestal dat ik me even niet kan concentreren, maar het is meestal niet zo heel lang."*

Enkele kinderen zeggen dat zij moeilijkheden op school hebben gehad, die het gevolg zijn van persoonlijke problemen of problemen in de familie. Bijvoorbeeld concentratieproblemen.

"Ik heb heel lang niet op school gezeten, omdat ik toen bij papa en zijn nieuwe vriendin woonde, en toen ben ik heel lang niet naar school geweest, toen kwam ik pas na een jaar weer op school." (Rian)

De plaatsing in een pleeggezin betekende voor zeven jongeren dat ze van school moesten veranderen. De jongeren vonden dat een onzekere en spannende tijd: je weet niet wat je te wachten staat.

"Ja, want mijn eerste pleeggezin was ook in C. en toen was ik gewoon op school in C. en toen ging ik bij mijn andere pleeggezin wonen en toen ging ik ook gewoon naar dezelfde school en toen ik naar dit pleeggezin ging, toen moest ik wel echt van school veranderen want toen was het echt te ver weg." (Jasper)

Interviewer: *"Oh ja, toen was het gewoon echt te ver weg, dus toen moest je naar een school hier in de buurt?"*

Jasper: *"Ja, gewoon in het dorp."*

Interviewer: *"En hoe vond je dat, dat je van school moest wisselen?"*

Jasper: *"Ja, stom want al je vrienden laat je dan achter en je weet eigenlijk niet wat er komt. Of je gepest wordt of juist niet of, ja. En dan vraag je je wel af zo van wat gaat er gebeuren zeg maar."*

Slechts één van deze jongeren vertelt dat zij een jaar moest overdoen door de pleegzorgplaatsing.

"Ja, want ik heb ook groep 2, ja ik zat toen op de ene school en toen moest ik hier naar toe, en toen zat ik precies midden in het jaar. En toen kwam ik hier en toen moest ik nog een keer groep 2 doen ook. Op deze school ging ik ook nog groep 2 doen dan." (Mirjam)

Een enkele jongere denkt dat het wonen in het pleeggezin gunstig is voor de ontwikkeling op school:

"Ik denk dat het juist betere gevolgen heeft gehad. Ik weet niet, ik denk dat als ik gewoon bij mijn ouders had gewoond het wel anders was geweest. En nu ik zeg maar hier thuis en op school heb ik hele erge afleiding. Ik ben gewoon veel aan het lachen en zo." (Romy)

4.5.3 Voelen pleegkinderen zich ondersteund op school?

In een vorig thema: *'De relatie met en bejegening door anderen'* kwam aan bod dat verschillende jongeren zich ondersteund voelen door leerkrachten die begrip opbrengen voor hun situatie en rekening houden met het feit dat ze het niet altijd makkelijk hebben.

Enkele jongeren praten op school geregeld met de juf of meester, met een docent of mentor. Bij hen kunnen ze zowel met persoonlijke als met school gerelateerde problemen terecht. *"Met mijn docent kan ik sowieso praten en met mijn mentor. Ik kan sowieso, met mijn mentor heb ik een hele goede band mee."* (Romy)

De jongeren voelen zich gesteund door hun pleegouders.

Interviewer: *"Heeft het leven in een pleeggezin gevolgen voor jou op schoolvlak?"*

Chris: *"Nee, want ze gedragen zich ook gewoon als gewone ouders."*

Interviewer: *"En je hebt ook nooit hoeven wisselen van school?"*

Chris: *"Nee. Op mijn basisschool liep het niet altijd even lekker. En zelfs dan namen ze het altijd voor je op."*

Uitgesproken negatieve reacties, in de vorm van pesterijen, wordt door slechts één kind genoemd. Het overgrote deel van de kinderen zegt dat dit niet speelt.

4.5.4 Samenvatting en bespreking

De meeste pleegkinderen hechten, net als in het onderzoek van Ponciano (2013), veel belang aan hun scholing. Waar Ponciano (2013) echter tot de bevinding kwam dat vele en ernstige moeilijkheden de ambities van pleegkinderen op het vlak van scholing in de weg staan, herkennen we deze uitkomst niet in de verhalen van deze groep pleegkinderen.

Zo vertellen pleegkinderen in dit onderzoek doorgaans dat hun pleegzorgplaatsing geen invloed heeft op hun scholing. Bij doorvragen geven enkele jongeren toch, zij het vaak indirect, voorbeelden van een negatieve invloed. De genoemde problemen bestonden overigens veelal reeds voor de plaatsing, zijn soms ook kleiner geworden door de plaatsing.

Pleegkinderen vertellen over verschillende mensen die hen ondersteunen op school. In de eerste plaats zegt ongeveer een derde van hen op begrip van leerkrachten te kunnen rekenen. Enkele kinderen zeggen dat zij zich gesteund weten door hun pleegouders.

De school is niet alleen een plek om te leren, maar in belangrijke mate ook de plaats waar je omgaat met leeftijdsgenoten en leerkrachten. De meeste pleegkinderen vinden dat ze ook op school niet anders dan anderen worden bejegend.

4.6 Participatie

In dit hoofdstuk gaan we na of pleegkinderen voldoende geïnformeerd zijn over voor hen belangrijke zaken in verband met hun persoonlijke pleegzorgsituatie. Ook vragen we of ze het gevoel hebben dat hun mening er voldoende toe doet bij beslissingen, die daarmee te maken hebben.

4.6.1 Informatie als basis voor participatie

'Meer weten' wordt in de discussie over cliëntparticipatie beschouwd als een belangrijke voorwaarde om mee te kunnen praten en mee te kunnen beslissen, aldus Grietens (2011). Tijdens de interviews werd duidelijk dat veel pleegkinderen onvoldoende weten over zaken zoals de organisatie van pleegzorg, gezinsvoogdij en hun rechten in de jeugdzorg. Over de oorzaak en aanleiding van hun eigen plaatsing zijn de meeste kinderen goed, sommige redelijk op de hoogte. Verschillende pleegkinderen vertellen dat ze geen behoefte hebben aan meer informatie. Voor de meesten zijn de pleegouders en het pleeggezin belangrijk en de organisatie daaromheen veel minder. Interviewer: *"Hoe komt het dat je in een pleeggezin bent terecht gekomen?"* Romy: *"Moeder heeft ernstige problemen, borderline en vader drugs. Mijn ouders zijn gescheiden en via Facebook heb ik gezien dat er halfbroertjes en halfzusjes zijn."* Interviewer: *"Wat weet je over de organisatie van de pleegzorg?"* Sandra: *"Ik weet er niet zo veel van."* Een ander antwoord: *"Ik heb wel iets, maar dat is dat bureaucratische gedeelte. Nou dat dingen heel lang de tijd hebben, voordat het eindelijk geregeld is, er moet een papier voor mij geregeld worden voordat ik op vakantie moet zeg maar, dat duurt eeuwen voordat die er is."* (Ralf)

4.6.1.1 Informatie bij aanvang van de plaatsing

De helft van de geïnterviewde kinderen was jonger dan zes toen ze uit huis geplaatst werden. Zij kunnen zich meestal niets herinneren van die gebeurtenis. Van de overige kinderen vertellen de meesten over deze gebeurtenis uit eigen herinnering, soms aangevuld met informatie van volwassenen: ouders, pleegouders, begeleider. Vaak ook verhalen uit de tweede hand.

Tien pleegkinderen vertellen dat ze oud genoeg waren om zich de eerste plaatsing te herinneren. Zes van hen vertellen dat ze onvoorbereid thuis weg moesten. Uit de verhalen kan afgeleid worden dat de aanleiding

meestal een crisis was. De meest duidelijke crisis was het onverwachte overlijden van de moeder van een van de kinderen.

Drie van bovengenoemde (zes) kinderen zijn ondergebracht bij familie die ze goed kenden. De andere drie kwamen bij “vreemde mensen”. *“Toen Mirjam 3 was, is haar vader overleden. Haar moeder kon niet goed voor haar zorgen (“Klein in haar hoofd”), zodat ze een poosje later naar een opvang moest. Daar is ze ongeveer een jaar gebleven, totdat ze naar een pleeggezin in A. kon”* (samenvatting interview). Een ander verhaal: *“Ik moest lunchen op school en toen werd ik eigenlijk opgehaald en toen werden wij allemaal opgehaald en toen reden we naar bureau jeugdzorg en toen bleven we daar een paar uur ofzo. Want het was onduidelijk wat er allemaal aan de hand was. En toen zeiden ze van ja we brengen je ergens heen, daar blijf je even een nachtje slapen en dan kijken we wel verder. En dat was dus dat eerste pleeggezin. Dus ik dacht ik zou hier wel één nachtje slapen en dan ga ik weer terug. Maar dan opeens blijf je daar 1,5 jaar.”* (Letty)

Alle kinderen die op jongere leeftijd bij hun ouders vertrokken, zijn (uiteraard) achteraf geïnformeerd over de reden van de uithuisplaatsing.

4.6.1.2 Inzicht in de oorzaak van de plaatsing

Alle kinderen op twee na zeggen de achtergrond van de plaatsing in een pleeggezin te begrijpen. Jessica: *“Ja. Moeder heeft een stoornis en bij vader wonen lukte niet.”* Twee jongeren vertellen maar weinig inzicht te hebben in de oorzaak. Een kind vertelt dat hij na de scheiding van zijn ouders “even” niet bij zijn moeder kon wonen, zodat deze kon sparen. Interviewer: *“Weet je ook nog wat je op dat moment dacht? Dacht je dat je hier een paar nachtjes zou blijven?”* K: *ja. Of wist je dat je voor altijd bleef?* K: *nee dat wist ik nog niet. Maar toen werd het steeds langer en toen dacht ik dan blijf ik hier vast nog een maandje. Maar toen was ik vijf en dacht ik ja volgens mij blijf ik hier nu wel. En toen sprak ik er bijna niet meer over. Nu ben ik 12 jaar dus het is alweer een tijdje geleden. En nu praat ik er eigenlijk helemaal niet meer over.* (Jasper)

4.6.1.3 Informatie over hoe jeugdhulp en pleegzorg worden georganiseerd

Hoe de jeugdzorg en pleegzorg in het bijzonder zijn gestructureerd en georganiseerd, blijft voor de meeste pleegkinderen onduidelijk. Hun beeld van de taken van de pleegzorg blijft beperkt tot de dienstverlening die ze zelf ondervinden. De meeste kinderen hebben er geen belangstelling voor. Van sommige onderwerpen hebben ze nog nooit gehoord, sommige kinderen kunnen de naam van hun pleegzorgbegeleider niet noemen, enkele kinderen verwarren de pleegzorgbegeleider en de gezinsvoogd.

4.6.2 Inspraak

Op twee na geven alle geïnterviewde pleegkinderen aan dat er voldoende rekening wordt gehouden met hun mening. Zowel binnen hun pleeggezin als door de pleegzorgbegeleider. *“Pleegkind heeft het gevoel dat er naar haar mening wordt geluisterd. Ze geeft aan dat ze goede ideeën heeft. Toen ze van school veranderde mocht ze zelf aangeven of ze daar naar toe wilde.”* Samenvatting interview Katja.

“Maar toen ik 12 werd moest ik natuurlijk beslissen. Nou mijn vader vond het niet zo leuk natuurlijk maar ja uiteindelijk kon hij er ook wel mee door. Ik moest beslissen of ik naar mijn vader ging of hier bleef, maar ik zat hier al op school, en ik had mijn vrienden al dus.” (Karel)

Soms weet het kind dat degene die de beslissing neemt haar wel gehoord heeft, maar toch negatief moet beslissen.

“Wordt er naar jou geluisterd?” *“Ja bijvoorbeeld bij die kinderrechter wel. Maar ja ik mag niet dingen beslissen dus. Er wordt denk ik wel geluisterd en er wordt ook wel rekening mee gehouden. Bijvoorbeeld als ik geen contact meer wil met mijn vader dan gebeurt dat ook niet.”*

Maar bijvoorbeeld als ik het wel wil, dan gebeurt het ook niet. Maar ja, ik denk dat, het gaat wel goed denk ik.” “Dus nu je ouder bent, mag je meer meedenken?” “Ja, er worden niet echt beslissingen genomen nu op dit moment, maar ik denk dat als er beslissingen worden genomen dat ze dan ook eerst een gesprekje met mij kunnen aangaan over hoe ik er over denk en zo.” (Letty)

4.6.3 Strategieën die pleegkinderen hanteren wanneer ze het niet eens zijn met een beslissing

Het volgende zagen we vaker: *“Ik weet niet zo goed bij wie ik terecht kan wanneer er een beslissing gemaakt wordt die niet goed voor mij is.”* (Liza) Wanneer het enigszins formeel wordt weet het pleegkind het al gauw niet. Ze hebben een groot vertrouwen in hun pleegouders en noemen bijna steevast hun pleegouders als degene waar ze heen gaan bij problemen. De meeste pleegkinderen kennen het telefoonnummer van de eigen begeleider niet. Ook hebben ze geen nummer dat ze in geval van nood kunnen bellen. Ze zijn evenmin op de hoogte van een beroepsinstantie of vertrouwenspersoon. Sommigen hebben nog een vader of moeder of grootouder van wie ze het gevoel hebben dat ze daar terecht kunnen. De meesten hebben vooral hun pleegouders. Een enkeling weet ook niet bij wie hij moet zijn, maar lost het als volgt op: *“Dan zou ik dat duidelijk laten weten en laten merken, vragen of ik een gesprekje met diegene mag. Zodat ik kan zeggen wat ik ervan vind”* (Letty). Paniekoplossingen zoals weglopen of geweld gebruiken hebben we niet gehoord.

4.6.4 Samenvatting en bespreking

De kinderen zijn redelijk geïnformeerd over de achtergronden van hun eigen pleegzorgplaatsing. Deze informatie is veelal achteraf gegeven. De belangstelling van de kinderen voor hun eigen persoonlijke geschiedenis komt overeen met eerder onderzoek (Steenbakkers, 2018). Van de kinderen die wat ouder waren bij de uithuisplaatsing zegt de helft dat ze onvoorbereid thuis weg moesten.

De kinderen hebben het gevoel dat er naar hen geluisterd wordt. Over alles wat “op een afstand van het pleeggezin” georganiseerd wordt zijn de kinderen nauwelijks op de hoogte: hoe werkt de jeugdzorg, de pleegzorg, bij wie kan ik terecht als er grote nood is of als ik een klacht heb? De kinderen hebben overigens niet het idee dat ze iets missen. Deze bevindingen bevestigen eerder onderzoek (Minnis & Walker, 2012; Pölkki et al., 2012). De stelling van Grietens (2011): *“'Meer weten' wordt in de discussie over cliëntparticipatie beschouwd als een belangrijke voorwaarde om mee te kunnen praten en mee te kunnen beslissen”* sluit aan bij de kwaliteitsstandaarden jeugdzorg Q4C. In kwaliteitsstandaard nul is het volgende opgenomen: *“Het kind ontvangt alle informatie die hij of zij nodig heeft om zijn of haar eigen mening te kunnen vormen en aan die mening wordt een passend belang gehecht (art. 12, art.13, IVRK)”* (van Beek, & Rutjes, 2009).

Grietens (2011) verwoordt dit als volgt: *“... gebrekkige kennis van wat pleegzorg is en hoe jeugdzorg in elkaar zit. Er zijn zo vele mensen om je heen die in jouw plaats beslissen over wat er met jou gaat gebeuren, bij wie je gaat wonen enzovoort. Het is zo weinig transparant en zo ondoorzichtig. Het is hen vaak ook niet uitgelegd. Of misschien wel, maar in woorden die ze niet verstonden, of op een moment dat het niet echt tot hen doordrong. Het is hen allemaal overkomen, hun lot is bepaald door vreemde mensen”* (pag. 19). Het lijkt erop dat kinderen in elke fase van hun leven dezelfde informatie op een andere manier verwerken, een plaats kunnen geven in hun leven of zelfs vergeten. Het lijkt er ook op dat de pleegkinderen er op vertrouwen dat hun pleegouders bij problemen de weg naar de juiste instanties zullen vinden.

4.7 Begeleiding en ondersteuning

In dit thema bespreken we wat de pleegkinderen vinden van de hulpverlening die hen aangeboden wordt.

4.7.1 Begeleiding door de pleegzorgbegeleider

De pleegzorgbegeleider speelt een centrale rol in de begeleiding van pleegkinderen en hun gezinnen. We bespreken achtereenvolgens de contactmomenten met de begeleider en de aspecten betreffende de begeleiding waarover pleegkinderen tevreden of ontevreden zijn.

4.7.1.1. Contactmomenten met de pleegzorgbegeleider

In de interviews vroegen we hoe vaak pleegkinderen contact hebben met hun begeleider. De frequentie van de contactmomenten varieert sterk. Enkele jongeren (vier) zeggen helemaal geen contact te hebben met hun begeleider. Daarnaast weten vrij veel jongeren (acht) niet wie de pleegzorgbegeleider is. Vaak werd vermeld: *"Ik weet het niet. Het verandert zo vaak."* Anderen zien de begeleiders niet omdat deze de pleegouders begeleiden. *"Ik heb er geen contact mee, ze komen als ik op school ben."* (Sharon) De meeste jongeren (13) vertellen dat hun begeleider regelmatig, minstens iedere drie maanden op bezoek komt. Drie jongeren vertellen dat ze hun begeleider een à twee keer per jaar zien.

4.7.1.2 Tevredenheid over de begeleiding

14 van de 27 pleegkinderen zijn tevreden over de begeleiding en ondersteuning van hun begeleider. Drie kinderen zijn niet tevreden. De overige kinderen hebben geen duidelijke mening. Meestal omdat ze geen of weinig contact hebben met deze begeleider. De activiteiten die de kinderen waarderen zijn verschillend. Goed kunnen praten komt enkele keren voor: *"En dat komt ook door Leone. Die werkt ook bij de pleegzorgorganisatie en die heeft mijn ouders en mij en bij mijn zusje heel erg geholpen. En met haar kon ik ook goed praten over dingen."* (Sharon) Ook: *"Als ik iets wil bespreken dan gaan we samen zitten en kan ik dat gewoon bij haar kwijt, dus dat vind ik wel fijn."* (Kyra) Verder wordt enkele keren genoemd: het idee dat je in geval van problemen op een professional kunt terugvallen: *"...voldoende contact met mij. Als het nodig is zal ik haar hulp inroepen. Nu ga ik eerst naar mijn pleegouders."* (Mirjam) Ook wordt genoemd het feit dat de pleegzorgbegeleider "dingen regelt".

4.7.1.3 Ontevredenheid over de begeleiding

Drie pleegkinderen vertellen niet tevreden te zijn over hun begeleiding. Als opvallend negatieve punt worden de wisselingen genoemd. Dit speelt waarschijnlijk ook een rol bij de kinderen die geen duidelijk antwoord kunnen geven. *Romy geeft aan zo'n zeven pleegzorgbegeleiders te hebben gehad. Ze vindt de wisselingen vervelend. Steeds weer het verhaal vertellen, mensen te moeten vertrouwen en als je ze eenmaal vertrouwt vertrekken ze weer.* De pleegkinderen maken duidelijk dat je van hen niet kunt vragen om hun intieme vragen, verlangens en gedachten te bespreken met een vreemde.

4.7.1.4 De ideale pleegzorgbegeleider

Zowel in de antwoorden wat ze waarderen bij hun huidige begeleider als bij de vraag naar de perfecte begeleider komt naar voren hoe belangrijk kinderen het vinden dat er goed naar hen geluisterd wordt. *"De perfecte begeleider luistert vooral naar de belangen van het kind. Staat ook echt voor het kind, voor de mening voor het kind en staat daar achter en probeert niet de mening van dat kind onderuit te halen, hoe gek dat ook kan zijn. Ja dat, en ook iemand waar je goed mee kan praten."* (Ralf)

Niettemin geven de meeste kinderen geen antwoord bij de vraag naar de kenmerken waaraan 'De ideale pleegzorgbegeleider' moet voldoen. Bij de drie antwoorden zien we ook de behoefte aan iemand die in geval van nood kan worden benaderd. *"En dat je ook, bij wijze van spreken bel je hem om 2 uur 's nachts,*

dat hij voor je klaar staat. Dat je altijd even een belletje kan doen. Dat die mogelijkheid er is. Dus gewoon klaarstaan voor het kind.”(Ralf)

4.7.2 Begeleiding door andere instanties

Bij dit thema laten we de ondersteuning door de gezinsvoogd qua aantal buiten beschouwing, omdat we bij de selectie van de pleegkinderen zijn uitgegaan van de helft plaatsingen in het vrijwillig kader en de helft justitiële plaatsingen. Het gegeven dat 14 van de 27 kinderen via een justitiële plaatsing in het pleeggezin zijn terechtgekomen is dan ook van weinig betekenis. Slechts vier van deze 14 kinderen noemen overigens de gezinsvoogd bij de vraag naar andere ondersteuning dan de pleegzorgbegeleider.

Ook bij de ondersteuning door de gezinsvoogd lijken de vele wisselingen een negatieve invloed te hebben op de kwaliteit van de begeleiding. *“Ja ik heb heel lang een voogd gehad en ik heb nog steeds een voogd. Alleen ik heb 3 jaar een voogd gehad en daarna kwamen er steeds andere voogden en nu willen deze ouders graag zelf de voogdij doen dus dan zijn ze dat aan het regelen dat ze zelf alle handtekeningen kunnen regelen en zo. En dan heb ik geen voogd meer.”(Sharon)*

Vijf pleegkinderen worden of werden daarnaast in het verleden aanvullend ondersteund door één of meerdere andere instanties dan de pleegzorg. Bijvoorbeeld: *“In het begin werd ik geholpen door het gebiedsteam. Daar was ik niet zo tevreden over. Ik ging elke keer gesprekken hebben en dat ging maar niet, elke keer kwam ik weer terug bij mijn tante en dan moest ik weer janken, er werd helemaal niet gebouwd, er werd alleen maar afgebroken. En dat was een pittig dingetje, en daar baalde ik wel van, dat heeft me heel veel tijd en energie gekost.”(Ralf)* Twee van deze vijf kinderen kunnen iets concreter benoemen wat de aard van de ondersteuning is. *“Ik heb elke week therapie”(Rian)* en *“Ga naar psycholoog sinds kort. Sinds die ene keer met mijn vader dat het mis is gegaan. Want toen werd ik er ook ziek en zo van. En toen vonden mijn pleegouders het goed, en ik zelf eigenlijk ook om gewoon met een persoon te praten, die er zeg maar nog geen oordeel over heeft.”(Letty)*

4.7.3 Samenvatting en bespreking

De pleegzorgbegeleider speelt de meest centrale rol in de begeleiding en ondersteuning van pleegkinderen en hun gezinnen. De helft van de geïnterviewde pleegkinderen is tevreden met hun begeleider en met de door deze geboden ondersteuning. Wat opvalt zijn de grote verschillen in de beleving over de pleegzorgbegeleider. Zoals een meisje dat uitsprekt dat ze terecht kan bij de begeleider: *“Als ik iets wil bespreken dan gaan we samen zitten en kan ik dat gewoon bij haar kwijt, dus dat vind ik wel fijn.”* Er zijn ook kinderen die geen idee hebben wie de pleegzorgbegeleider is.

De ontevredenheid concentreert zich vooral op de vele wisselingen.

Wanneer we de vraag naar de ideale pleegzorgbegeleider combineren met de tevredenheid van de pleegkinderen, zien we dat pleegkinderen een begeleider wensen die hen serieus neemt, goed luistert en beschikbaar is in noodgevallen.

4.8 Toekomstperspectief

Tijdens de interviews vroegen we pleegkinderen hoe lang ze in hun huidige pleeggezin denken/hopen te blijven wonen en hoe zij kijken naar hun leven 'na de pleegzorg'. We spraken met ze over hun dromen, ambities en angsten voor de toekomst. Daarbij stelden we vragen over wat zij denken dat nodig is om hun dromen te realiseren en wat nodig is om hun angsten weg te nemen.

4.8.1 Perspectief van en na pleegzorg

4.8.1.1 Tot welke leeftijd willen/kunnen pleegkinderen in hun pleeggezin blijven?

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de antwoorden op de vraag hoe lang de pleegkinderen in het pleeggezin verwachten te blijven wonen.

Tabel 2: Hoe lang men denkt in het pleeggezin te blijven

Leeftijd	Aantal keer vermeld
Zo kort mogelijk	1
Tot achttien jaar	6
Zo lang mogelijk	17
Heel mijn leven	3

De meeste kinderen gaan er vanuit dat ze in het pleeggezin blijven wonen tot hun studie voltooid is of ze werk hebben gevonden.

“Ik blijf hier wonen tot ik mijn opleiding klaar heb.” (Michael)

Zes jongeren hebben een beeld dat ze gaan studeren rond hun 18^e jaar en dit combineren met op kamers gaan. Een van deze jongeren wil graag na zijn diploma van de middelbare school een jaar gaan reizen en daarna gaan studeren. De meeste pleegkinderen die denken dat zij met 18 jaar op kamers gaan, verwachten dat ze in de weekends en vakanties bij de pleegouders verblijven.

“Ja, en dan in het weekend terugkomen. Dus ja dat. Dus ik weet het verder niet, maar dat is mijn plan tot nu toe.” (Sandra)

Deze zes jongeren schetsen een algemeen beeld als een appartementje of ergens waar je zelf de regels kunt bepalen: *“Maar als je op jezelf woont dan kan je zelf weten wat je gaat eten, hoe laat je naar bed gaat en wat je op tv kijkt.” (Elsa)*

Twee jongeren vertellen dat zij nog wel graag even bij één van de ouders zouden willen gaan wonen, als tussenstap voor het zelfstandig wonen: *“Maar eerst misschien nog even bij mijn moeder.” (Danka)*

De meeste pleegkinderen, met name de jongste kinderen, hebben geen concreet beeld waar ze gaan wonen na het pleeggezin en hoe dat er uitziet. Deze jongere kinderen hebben weinig beeld over hun verblijf na het pleeggezin: *“Nee, op kamers wonen lijkt me niet leuk, je moet een badkamer met iedereen delen en straks gaat er iemand in plassen.” (Rian, 10 jaar)* Eén jongere vertelt dat zijn pleegouders met hem praten over begeleid wonen: *“Mijn pleegouders zeggen dat ik misschien begeleid ga wonen.” (Bram)* Enkele kinderen kunnen zich nog weinig voorstellen van zelfstandigheid: Interviewer: *“Zelfstandig, wanneer denk je dat je dat zal gaan doen?”* *“Nooit, ik wil echt heel graag hier blijven wonen.” (Richard)*

Zoals in het thema 'Familie' werd beschreven, voelt het pleeggezin voor de meeste pleegkinderen als hun 'thuis'. Het is dan ook niet verwonderlijk dat een aanzienlijk aantal van hen weinig rekening houdt met de leeftijdsgrenzen van 18 en 21 jaar (verlengde pleegzorg) die binnen de jeugdhulp worden gehanteerd. De meeste pleegkinderen vertellen dat er ook voor hun pleegouders niet echt een 'einddatum' aan het verblijf is gekoppeld.

“Het is wel eens een keer verteld dat het tot mijn 21^e is, dat ik dan zelf mag kiezen bij wie ik mag wonen, dan eerder kies ik nog voor Mark en Danielle.” (Rian)

4.8.2 Toekomstdromen

Bij de vraag naar de toekomstdromen van pleegkinderen valt op dat het over heel gewone dromen gaat. *“Een eigen huis en hoop kinderen later.”* (Isa) *“Mijn rijbewijs, auto, trekker. En fatsoenlijk werk.”* (Karel) Verschillende pleegkinderen beklemtonen ook zelf dat hun dromen heel 'gewoon' zijn. *“Ja gewoon normaal. Als ik een goede baan heb, een huis en een gezin. Dat wel. Gewoon het standaard.”* (Chris)

Voor de meeste kinderen onder de 12 jaar (negen pleegkinderen) is de toekomst ver weg. Enkele van hen beantwoorden deze vraag met fantasierijke toekomstdromen zoals: *“Een fee zijn en op een unicorn rijden en ik wil een fee zijn die in een zeemeermin kan veranderen.”* (Katja)

De meeste kinderen noemen bij de vraag naar toekomstdromen dat ze een diploma willen behalen en dan gaan werken. Zelfstandigheid wordt vaak genoemd en voor de toekomst op lange termijn stellen ze zich voor dat ze op een gegeven moment een huis(je) hebben, mogelijk met een partner en kinderen. Een enkele jongere geeft aan te willen gaan reizen na het behalen van zijn diploma en één meisje noemt expliciet een goede gezondheid als heel belangrijk. Een jongere wier pleegvader is overleden, waar zij veel verdriet over heeft, zegt: *“Nou, ik hoop dat het goed gaat met mijn familie, met iedereen gewoon, dat iedereen doet wat ie, waar ie, wat hun gelukkig maakt. En voor mezelf ook dat ik gelukkig ben, dat ben ik ook.”* (Sandra)

4.8.3 Vertrouwen in het realiseren van dromen en ambities

Het overgrote deel van de pleegkinderen spreekt uit er vertrouwen in te hebben dat ze hun ideeën over de toekomst gaan bereiken. *“Dat ik geloof in mijn eigen kunnen. Als ik nu al nee zeg gaat het helemaal niet gebeuren. Ik ben wel redelijk optimistisch, maar anders kom je nergens.”* (Ralf) Een enkele jongere zegt dat zij zich realiseert dat haar droom mogelijk niet behaald kan worden: *“Kleine kans maar ja, omdat ik MBO2 ga doen, ze denken dat ik niet verder kan... maar ik ben niet zo goed in leren dus ik ben bang. Als jij tegen mij zegt wat is de tafel van 7 dan weet ik dat niet uit mijn hoofd.”* (Elsa)

Op de vraag wat er nodig is om de ambities te kunnen waarmaken, kwamen diverse antwoorden. Een diploma behalen is iets wat de meeste pleegkinderen aanhalen. Steun krijgen, met name van pleegouders, doorzettingsvermogen, sparen, geld, hard werken, positief denken, zijn de onderwerpen die naar voren komen. *“Maar ik zou wel altijd ondersteuning willen van Mark en Danielle.”* (Rian) *“En dat ze mij er ook bij helpen in het begin, wat ze waarschijnlijk wel willen gaan doen, maar dat zou het wel makkelijker maken.”* (Kyra) *“Doorzettingsvermogen denk ik.”* (Naud) *“Nou als je er negatief over gaat denken en zegt: dat lukt nooit, dan lukt het sowieso niet, dus kan je er beter positief over denken.”* (Michael)

4.8.4 Waar pleegkinderen angst voor hebben

11 jongeren vertellen, ondanks een groot geloof in het realiseren van toekomstdromen, ook over angsten voor later. Enkele jongeren spreken over angsten, die betrekking hebben op zelfstandig leven. De praktische en de emotionele kant van het 'op eigen benen staan' schrikken hen af. De financiële kant wordt ook genoemd, maar dit lijkt hetzelfde: het is erg ingewikkeld. *“Als ik bijvoorbeeld iets niet snap of zo of zoals je zei van met belasting en dat soort dingetjes. Ik snap niks van computers. En of alles wel goed komt.”* (Elsa) *“Wel zorgen om geld en zo.”* (Kyra) *“Ja, de vaste lasten, de zorgverzekering en dat soort dingen, daar zie ik tegenop.”* (Ralf)

Vier jongeren vertellen over angsten met betrekking tot ongewenst contact vanuit hun ouders naar hen als zij volwassen zijn.

“Want als ik dan 18 bent, heb ik het zelf in de handen. Daar ben ik wel een beetje bang voor dat ik hem ooit nog ga zien of zo.” (Letty) “Soms ben ik bang dat mijn moeder mij terug komt halen en daar heb ik soms wel dromen over. Of dat mijn vader opeens op de stoep staat, dat soort dingen.” (Sharon)

4.8.5 Wat angsten kan wegnemen

Op de vraag wat hun eventuele angsten voor de toekomst zou kunnen verminderen of wegnemen, weten de meeste pleegkinderen geen antwoord te formuleren: Interviewer: *“Wat zou de toekomst voor jou gemakkelijker kunnen maken?” “Dat ik hem al weet.” (Ralf)*

4.8.6 Samenvatting en bespreking

Bijna alle pleegkinderen willen tot na hun meerderjarigheid in hun huidige pleeggezin blijven wonen. Zoals in een vorig thema, *'Familie'*, werd besproken, voelt het pleeggezin voor de meeste pleegkinderen als hun thuis, en willen ze graag in het pleeggezin blijven wonen tot ze toe zijn aan zelfstandigheid, eventueel tot na hun 18^e. Een beperkt aantal jongeren koppelt de leeftijd van 18 jaar aan het behalen van een diploma en daarna studeren en op kamers gaan wonen.

De toekomstdromen en ambities waarover pleegkinderen vertellen, zijn, overeenkomstig eerdere bevindingen vanuit onderzoek van Hudson (2013), heel gewone dromen, die wellicht niet veel afwijken van de ambities van een doorsnee tiener.

Bijna alle pleegkinderen hebben er vertrouwen in dat ze erin zullen slagen hun toekomstdromen te verwezenlijken. Op de vraag naar wat er nodig is om hun dromen te kunnen realiseren, werd, in de eerste plaats, het behalen van een diploma vermeld. Dit stemt overeen met de eerdere bevinding dat pleegkinderen veel belang hechten aan hun scholing. Naast een diploma vertellen meerdere pleegkinderen dat ze rekenen op de blijvende steun van hun pleegouders en de band met hen belangrijk achten om toekomstdromen te kunnen waarmaken. De 'continuïteit van de zorg' wordt hier, net als in onderzoek van Scholfield et al. (2012) geprojecteerd op de pleegouders. Tot slot wijzen jongeren op het belang van een goede baan, doorzettingsvermogen en geluk.

Ondanks een groot geloof in het realiseren van dromen en ambities, vertellen 11 jongeren ook over angsten voor later. Vier jongeren zeggen dat hun angst te maken heeft met de band met de ouders.

Bij de andere kinderen troffen we angsten die evenals de dromen weinig zullen afwijken van de angsten van een doorsnee adolescent.

Op de vraag wat hun eventuele angsten voor de toekomst zou kunnen verminderen of wegnemen, weten de meeste pleegkinderen geen concreet antwoord te formuleren. Wat opvalt, dat behalve de jongere die zegt dat hij mogelijk begeleid gaat wonen, geen enkele kind spontaan aangeeft in de toekomst nog beroep te willen doen op hulpverlening. Dit vloeit logisch voort uit het gevoel van de kinderen “gewoon” te zijn, het stemt ook tot nadenken aangezien uit verschillende onderzoeken in binnen- en buitenland blijkt dat pleegkinderen in hun latere leven meer dan de doorsnee populatie worden geconfronteerd met problemen op verschillende levensdomeinen (Vanderfaellie, Van Holen, & Vanschoonlandt (red.). 2012).

5. Overeenkomsten en Verschillen

We hebben de uitkomsten van het Vlaams onderzoek uit 2016 naast de uitkomsten van het Nederlands onderzoek gelegd. We constateren dat er sterke overeenkomsten zijn. Zo zien we bijvoorbeeld dat alle Vlaamse pleegkinderen en bijna alle Nederlandse pleegkinderen tevreden zijn over het pleeggezin waar ze opgroeien, van plan zijn hier te blijven wonen tot hun meerderjarigheid en soms ook daarna. De pleegkinderen zijn blij in een pleeggezin op te groeien als ‘gewone’ kinderen. ‘Gewoon’ is het woord dat de meeste pleegkinderen noemen als ze omschrijven hoe het voelt om een pleegkind te zijn. We zien bijvoorbeeld ook dat pleegkinderen doorgaans een combinatie hebben van soms tegenstrijdige gevoelens zoals blijdschap en verdriet. Het verdriet en ook andere negatieve gevoelens hebben vaak te maken met de relatie met hun ouders en/of met het besef niet op te groeien bij de ouders. Een groot deel van de conclusies uit het Nederlands onderzoek komt overeen met het Vlaams onderzoek. Dit betekent dat we in deze paragraaf ons er toe beperken om de verschillen tussen het Vlaams en Nederlands onderzoek te schetsen.

5.1 Pleegkinderen over hun traject binnen de jeugdhulp

Vlaamse pleegkinderen noemen als ‘klachten’ over hun traject dat ze (te) laat in het huidige pleeggezin zijn geplaatst, ze klagen over de verwarring door de vele opeenvolgende plaatsingen, over slechte ervaringen bij een vorig pleeggezin of over residentiele plaatsingen die niet nodig geweest waren.

Nederlandse pleegkinderen noemen als negatieve punten dat ze te plotseling, met weinig of geen voorbereiding in het huidige pleeggezin zijn gekomen en vinden de vele wisselingen van begeleiders een slechte zaak. De ervaringen met residentiele plaatsingen zijn minimaal.

Een derde van de Vlaamse pleegkinderen klaagt over de zittingen bij de jeugdrechtbank, zij stellen vragen over het nut van deze zittingen en voelen zich niet gesteund door een professional. Ook geeft een aantal pleegkinderen aan dat zij het vragen van gerechtelijke toestemming voor overnachtingen buitenshuis en medische ingrepen vervelend vinden. De Nederlandse kinderen zeggen geen ervaringen te hebben met een jeugdrechtbank.

5.2 Over gevoelens en coping strategieën

Gevoelens die pleegkinderen associëren met 'een pleegkind te zijn'

Gevoelenskaartje	Geselecteerd door Vlaamse pleegkinderen over de actuele situatie	Geselecteerd door Nederlandse pleegkinderen over de actuele situatie
Bang	3	4
Blij	16	16
Boos	6	7
Doen alsof	9	1
Gewoon	19	16
In de war	6	5
Schaamte	4	
Schuldig	5	
Trots	12	7
Verdrietig	11	8

Ten aanzien van coping strategieën in het omgaan met lastige gevoelens valt op dat Vlaamse pleegkinderen die praten over hun gevoelens in eerste instantie spreken met vrienden, gevolgd door de pleegouders en in het bijzonder de pleegmoeders. Nederlandse pleegkinderen praten in eerste instantie met hun pleegouders over hun negatieve gevoelens.

5.3 Familie

De algemene tendens in het Vlaams onderzoek is dat pleegkinderen zich in grote mate aanpassen wanneer ze hun ouders zien, om zo vervelende situatie te vermijden. In het Nederlands onderzoek komt als algemene tendens naar voren dat de pleegkinderen het contact met hun ouders belangrijk vinden. In het Vlaams onderzoek vertellen pleegkinderen dat hun grootouders, ooms, tantes, neven en nichten belangrijk zijn, waarbij de grootouders extra worden vermeld, omdat hun huis soms de plek biedt om overige familie te ontmoeten. Enkele pleegkinderen, allen geplaatst in netwerkpleegzorg, vertellen over conflicten tussen hun pleeg-en ouders. Tevens vertellen enkele netwerkpleegkinderen over financiële moeilijkheden binnen hun pleeggezin. Deze drie uitkomsten komen niet naar voren in het Nederlands onderzoek.

In het Nederlands onderzoek spreken de meeste netwerkpleegkinderen uit hoe belangrijk het voor hen is dat er een pleeggezin binnen de familie is gevonden. Ook wijzen de Nederlandse pleegkinderen explicieter naar tevredenheid over plaatsing in het netwerkgezin.

5.4 De relatie met en bejegening door anderen

In het Vlaams onderzoek vertelt een derde van de pleegkinderen over pesterijen, omdat ze een pleegkind zijn, in enkele gevallen zo ernstig dat zij van school zijn veranderd. In het Nederlands onderzoek komt maar één ervaring naar voren over pesten, omdat je een pleegkind bent. Van de Vlaamse pleegkinderen vertelt de helft van de pleegkinderen dat angst voor negatieve reacties hen ervan weerhoudt (bepaalde) anderen te vertellen dat ze pleegkind zijn. De meeste Nederlandse pleegkinderen geven daarentegen aan dat hun omgeving weet dat zij pleegkind zijn en een aantal zegt dat zij zelf vaak initiatief nemen om dit te vertellen. Een aantal Nederlandse pleegkinderen geeft zelfs aan trots te zijn als pleegkind, terwijl in Vlaanderen het stigmatiseren veel centraler staat. Nederlandse pleegkinderen lijken niet bang voor stigmatisering.

Ruim een derde van de Vlaamse pleegkinderen wil graag (meer) andere pleegkinderen leren kennen, zij weten zelf niet hoe ze met andere pleegkinderen in contact kunnen komen. Van de Nederlandse pleegkinderen kent 40% andere pleegkinderen. Entrea lindenhout organiseert enkele keren per jaar Let's Meet!, ontmoetingen tussen pleegkinderen en verschillende pleegkinderen zijn hiermee bekend.

5.5 Pleegkinderen op school

Bij dit thema zijn geen bijzondere verschillen naar voren gekomen.

5.6 Participatie

In Vlaanderen organiseren de pleegzorgdiensten in iedere provincie participatiegroepen met pleegkinderen, waar bij pleegkinderen bepaalde aspecten m.b.t. (de organisatie van) pleegzorg bespreken. Een deel van de Vlaamse pleegkinderen is hiervan op de hoogte en geen van de pleegkinderen neemt hier aan deel.

In Nederland is het niet standaard per provincie geregeld dat er participatiegroepen voor pleegkinderen bestaan. De bijeenkomsten van Let's Meet! hebben tot doel dat pleegkinderen elkaar kunnen ontmoeten, waarbij er allerlei activiteiten worden aangeboden zoals ontspanning, muziek, sport.

5.7 Begeleiding en ondersteuning

In het Vlaams onderzoek noemen de pleegkinderen meerdere aspecten waarover ze ontevreden zijn m.b.t. de begeleiding: de bereikbaarheid en beschikbaarheid, de contactmomenten, het grote personeelsverloop en de inspraak.

De Nederlandse pleegkinderen noemen als centraal kritiekpunt de vele wisselingen van begeleiders. Als positief punt noemen zij dat er voldoende naar hen wordt geluisterd.

5.8 Toekomstperspectief

Bij dit thema zijn geen bijzondere verschillen naar voren gekomen.

6 Conclusies

In dit onderzoek hebben we gesproken met pleegkinderen die langer dan een half jaar in een perspectief biedend pleeggezin wonen.

Het onderzoek is zoveel mogelijk uitgevoerd zoals onze Vlaamse collega's dat hebben gedaan. Het Vlaams onderzoek had een groot pakket aan literatuuronderzoek als basis, waarbij het werk van Grietens (2011) uiteindelijk een centrale plaats innam. Wij schetsen in dit hoofdstuk de kernpunten van het onderzoek, waarmee we antwoord geven op de centrale vraagstelling, deze luidt: "Hoe beleven pleegkinderen de bijzondere situatie 'pleegkind te zijn' en welke behoeften formuleren ze hieromtrent?"

We volgen met onze kernpunten de indeling van Grietens in vijf kernthema's.

Kinderen ervaren pleegzorg als positief

Evenals Grietens vonden wij dat pleegkinderen positief zijn over hun pleeggezin. Wij zagen dit zelfs in sterkere mate dan Grietens. Bijna alle geïnterviewde kinderen zeiden dat ze achteraf bezien in hun pleeggezin op de juiste plaats terechtgekomen waren. Wanneer we naar hun emoties vroegen waren deze positief (blij en trots), vaak gemengd met een gevoel van verlies, verdriet. De meest genoemde gevoelens zijn "blij" en "gewoon". De kinderen voelen zich vooral, evenals in het Vlaamse onderzoek, gewoon. Met als verklaring daarachter dat het dankzij het pleeggezin was dat ze een gewoon leven kunnen leiden. Bij vragen naar de personen die emotioneel dicht bij hen staan, werden meestal de pleegouders als eerste genoemd. Overigens in enkele gevallen voorafgegaan door de ouders. Ook op vragen naar wie men als eerste zou gaan voor hulp en steun, kwamen de pleegouders als eerste uit de bus. Bij nagenoeg alle pleegkinderen. De meeste kinderen zeggen dat ze een echt thuis gevonden hebben.

De algemene tevredenheid over hun pleegzorgplaatsing bevestigt eerdere studies (genoemd door Clé et al., 2016). Kinderen zeggen dat ze zich vooral blij en gewoon voelen, naast vrolijk, trots en verdrietig. Trots en blij dat ze ondanks tegenslagen toch een goed leven hebben, ook trots op hun pleegfamilie. Verdrietig over het gemis niet bij hun ouders te kunnen opgroeien. Adoptie en internaat als alternatief is niet ter sprake gekomen. Kennelijk ligt dat voor deze kinderen niet zo voor de hand. Ook bevestigen deze antwoorden eerder onderzoek dat aantoonde dat pleegkinderen veelal een combinatie van soms tegenstrijdige gevoelens hebben van bijvoorbeeld blijdschap en verdriet (Clé et al., 2016; Grietens, 2011; Singer et al., 2012).

Pleegkinderen zijn vaak bezorgd

De door Grietens (2011) genoemde angst dat er plotseling een einde komt aan de fijne plaats in het pleeggezin dat het pleegkind gevonden heeft, kwamen wij niet tegen. Evenmin vonden we het dubbele gevoel bij het denken aan het einde van de pleegzorgplaatsing: opluchting, eindelijk op eigen benen en tegelijk vrees voor de onbekende, ingewikkelde grote-mensen-wereld waar je relatief alleen binnen moet treden. De meeste kinderen in ons onderzoek verwachten dat de relatie met het pleeggezin intact blijft. Dus ook de gewenste steun bij de ingewikkelde zaken (belasting, ziektekostenverzekering) die genoemd worden. Wel kwamen we de behoefte aan liefde en genegenheid tegen die ook Grietens aantrof. In ons onderzoek zei een aantal kinderen zonder terughoudendheid, dat ze deze liefde gevonden hadden. Grietens rapporteerde dat een deel van de kinderen betwijfelde of de liefde en genegenheid van de pleegouders echt was.

Bijna alle pleegkinderen willen tot na hun meerderjarigheid in hun huidige pleeggezin blijven wonen. Het pleeggezin voelt voor de meeste pleegkinderen als hun thuis.

Een beperkt aantal jongeren koppelt de leeftijd van 18 jaar aan het behalen van een diploma. Daarna willen ze gaan studeren en op kamers wonen. Ze gaan er van uit dat de pleegouders dit ook willen.

Bijna alle kinderen hebben contact met één of met beide ouders. De kinderen in ons onderzoek hebben gemiddeld meer contact met hun ouders dan wij in de literatuur aantreffen.

De band tussen pleegkinderen en hun biologische familie is in een aantal gevallen ingewikkeld. Niettemin zagen we dat veel pleegkinderen, ook als ze weinig of moeizaam contact hebben met hun ouder(s), toch gevoelens van verbondenheid voor hen blijven koesteren. Uit verschillende interviews spreekt een grote loyaliteit, liefde, vergevingsgezindheid en bezorgdheid. De frequentie van het contact varieert. De algemene tendens in dit onderzoek is, dat pleegkinderen het contact met hun ouders belangrijk vinden.

Het gegeven niet te kunnen opgroeien bij hun ouders veroorzaakt vaak een blijvend gevoel van gemis, ook al hebben kinderen een goede en fijne plaats gevonden in het pleeggezin, waar ze erg tevreden over zijn.

Broers en zussen krijgen een bijzondere positieve plek, ook al hebben slechts drie kinderen een broer of zus in hetzelfde pleeggezin.

In hun traject binnen de jeugdzorg werden pleegkinderen geconfronteerd met structuren, instanties en regelgeving van de jeugdhulp in Nederland. De interviews bevestigen de bevinding uit eerder onderzoek dat de kennis hierover bij de pleegkinderen zeer beperkt is (Grietens, 2011). Deze voegt aan zijn bevindingen toe dat dit “niet weten hoe de pleegzorg in elkaar zit” er toe bijdraagt dat pleegkinderen teveel het gevoel krijgen dat het “hen overkomen is en dat hun lot bepaald wordt door vreemde mensen”(pag.19). De kinderen zijn achteraf wel geïnformeerd over de reden waarom ze niet thuis kunnen opgroeien. Ze begrijpen dat nu.

Pleegkinderen zijn soms niet tevreden

Ondanks de grote tevredenheid over hun pleegfamilie, noemen de geïnterviewde pleegkinderen ook enkele minder positieve kanten van het leven als pleegkind. In de eerste plaats is de beginperiode niet altijd makkelijk. Een groot deel van de kinderen die op dat moment al oud genoeg waren om zich de eerste plaatsing te herinneren, benoemt de periode van uithuisplaatsing en de eerste periode in het pleeggezin als iets vreselijks dat hen plotseling en onverwacht is overkomen. Dit komt overeen met de bevindingen van Singer et al. (2012), waarin pleegkinderen zeiden zich in de eerste periode van de plaatsing erg alleen te voelen. De ouders waren niet beschikbaar om hen te troosten en steunen. De pleegouders waren te nieuw om al voldoende te kunnen vertrouwen. Bij plaatsingen binnen de eigen familie lag dit gemakkelijker voor de kinderen.

De helft van de geïnterviewde pleegkinderen (14) is tevreden met hun begeleider en met de door deze geboden ondersteuning. Er zijn ook kinderen die ontevreden zijn en er zijn acht kinderen die deze begeleider niet of nauwelijks kennen. Een belangrijke oorzaak van deze ontevredenheid zijn de vele wisselingen. De kinderen maken duidelijk, dat je niet van hen kunt vragen om steeds weer hun intieme vragen, verlangens en gedachten te bespreken met een vreemde. Pleegkinderen wensen een begeleider die hen serieus neemt, goed luistert en beschikbaar is in noodgevallen.

Een deel van de pleegkinderen heeft een gezinsvoogd. Deze wordt niet genoemd als iemand die een belangrijke rol speelt in de beleving van het pleegkind. Vaak weet men niet wie het is, mede door de vele wisselingen. Twee kinderen zeggen expliciet dat ze graag zien dat de pleegouders de voogdij overnemen, zodat deze zelf alle belangrijke beslissingen over hen kunnen nemen. Zij zijn dan ook verlost van de gezinsvoogdij en de daarbij behorende bureaucratie.

De behoeften van pleegkinderen

De pleegkinderen vinden niet alleen dat hun pleegouders emotioneel dichtbij hen staan, ook de familie van de pleegouders: alle kinderen, behalve één boze jongen, waren positief tot zeer positief. Ook met pleegbroers en -zussen is de band meestal goed. Daarbij zeggen veel kinderen in een netwerkgezin dat het belangrijk is dat ze een pleeggezin binnen hun familie gevonden hebben.

De meeste kinderen zeggen dat hun omgeving weet dat zij pleegkind zijn en verschillende pleegkinderen vertellen dat zij het zelf bij de start op een nieuwe school vertellen. Deze uitkomst wijkt af van uitkomsten uit eerder onderzoek, (Sinclair et al., 2001; Brugman, & Slagter, 2011) waarin naar voren komt dat angst voor stigmatisering pleegkinderen er soms van weerhoudt hun verhaal te delen.

Pesten omdat men pleegkind is ("Jouw moeder wil je niet!") komt weinig voor. Zowel de openheid als het pesten wijken af van de literatuur en van het Vlaamse onderzoek. Mogelijk is er een samenhang: wanneer kinderen normaal en open vertellen dat ze pleegkind zijn, worden ze er minder om gepest en is er ook minder angst voor stigmatisering.

Pleegkinderen vinden school belangrijk. Het gaat in veel gevallen goed en ze voelen zich meestal gesteund door hun ouders en hun leerkrachten. De pleegkinderen willen op school als normale kinderen worden bejegend. Dat gebeurt ook.

Vrienden spelen een belangrijke rol in het leven van pleegkinderen. Bij moeilijkheden vertellen pleegkinderen dat ze in de eerste plaats bij hun pleegouders terecht kunnen. Vrienden worden daarnaast genoemd om vragen en problemen mee te delen. Bijna alle pleegkinderen vertellen dat ze over voldoende vrienden beschikken.

Pleegkind zijn is complex

Voor veel pleegkinderen blijft het gegeven dat ze niet door hun ouders worden opgevoed, negatieve gevoelens oproepen, veelal verdriet.

Zoals eerder vermeld willen pleegkinderen graag in het pleeggezin blijven wonen tot ze toe zijn aan zelfstandigheid, eventueel tot na hun 18e. De toekomstdromen en -ambities waarover pleegkinderen vertellen, zijn, overeenkomstig eerdere bevindingen vanuit onderzoek van Hudson (2013), heel gewone dromen, die wellicht niet veel afwijken van de ambities van een doorsnee adolescent.

Ondanks een groot geloof in het realiseren van dromen en ambities vertellen 11 jongeren over, merendeels gewone, angsten voor later. Vier jongeren zeggen echter dat hun angst te maken heeft met de band met de ouders.

De kinderen rekenen bij dit alles op blijvende steun van hun pleegouders, ook na hun 18^e.

7. Aanbevelingen

Deze paragraaf beschrijft de aanbevelingen. In een bijeenkomst met vijf pleegjongeren zijn concept aanbevelingen voorgelegd en besproken. Deze vijf jongeren hebben meegewerkt aan de interviews en zijn in de leeftijd van 14-16 jaar. De uitkomsten van het onderzoek en van deze bijeenkomst vormen de basis voor de volgende aanbevelingen aan onze opdrachtgever entrea lindenhout. Wij hopen dat ook anderen, beleidmakers, professionals, ouders, pleegouders en pleegkinderen er hun voordeel mee kunnen doen.

1. Ga door met de perspectiefbiedende pleegzorg.

In dit onderzoek hebben we enkele verbeterpunten genoteerd, maar we hebben vooral gehoord dat het goed gaat. Pleegkinderen vinden in het pleeggezin enkele onmisbare dingen: liefde, geborgenheid en continuïteit. De kinderen hebben veel positieve gevoelens genoemd die met het pleeggezin te maken hebben.

2. Besteed meer aandacht aan een goede uitleg aan de pleegkinderen over hun uithuisplaatsing en de stappen die daarna volgden.

Een uithuisplaatsing is voor kinderen vaak zo heftig dat ze in die periode maar in beperkte mate informatie aankunnen. Daarnaast kunnen kinderen in elke ontwikkelingsfase andere informatie begrijpen of verwerken.

- *Veel kinderen willen graag weten wat er precies gebeurd is. Bedenk dat het verhaal heel confronterend kan zijn, bekijk goed wat het kind aankan en let op dat je niet op te jonge leeftijd heftige informatie deelt met het kind.*
- *Zorg dat de pleegouder het verhaal kent zodat de pleegouder mee kan inschatten welke informatie op welke leeftijd verteld kan worden.*
- *Als het mogelijk is, laat de ouder zelf het verhaal vertellen aan het pleegkind en zorg dat er een derde bij is voor steun aan het pleegkind en de ouder. Bevorder dat alle volwassenen hetzelfde verhaal vertellen.*
- *Denk na over andere versies van “het levensboek”, of varianten daarop.*
- *Stimuleer ouders en pleegouders om, samen met het pleegkind, het levensverhaal vast te leggen en dit met regelmaat met het pleegkind te bespreken.*

3. Plaatsing bij een netwerkpleeggezin heeft vaak de voorkeur boven plaatsing bij een bestandsgezin, vooral bij crisisplaatsingen.

Pleegkinderen die opgroeien bij netwerkpleegouders zeggen dat ze blij zijn bij familie of bekenden op te groeien. Kinderen in bestandspleeggezinnen die ouder waren dan zes jaar bij de plaatsing, vertellen dat het tijd (soms jaren) kost om te wennen. Daar komt in het geval van crisisplaatsingen nog bij dat het kind niet voorbereid kan worden, laat staan rustig kan wennen.

In de focusbijeenkomst waren de meningen van de jongeren verdeeld over deze aanbeveling. De twee jongere die opgroeien in een bestandsgezin zagen bezwaren bij een netwerkplaatsing. Als voorbeeld werd genoemd dat het heel vreemd kan zijn om bij mensen te gaan wonen die je kent, omdat je dan op een heel andere manier met elkaar te maken krijgt.

- *Bekijk bij plaatsingen voor de langere duur of de bekendheid van het pleegkind met een netwerkgezin betekent dat dit gezin ook op lange termijn de beste plek is voor het pleegkind.*

4. Probeer crisisplaatsingen, vooral crisisplaatsingen in een bestandsgezin, te voorkomen.

Plotselinge uithuisplaatsingen laten een diepe indruk na op de pleegkinderen, vooral wanneer een kind bij onbekenden terecht komt. Probeer deze zoveel mogelijk te vermijden. Wanneer dit onvermijdelijk is, zoek dan een plaats bij bekenden van het kind. Dit is al enkele jaren de vaste werkwijze van entrea lindenhout. Onderzoek hoe vaak en waarom bij crisisplaatsingen het kind niet bij bekenden is geplaatst. Doel hiervan is om aanknopingspunten te vinden het aantal crisisplaatsingen bij onbekenden zo minimaal mogelijk te laten zijn.

5. Bevorder dat het pleegkind op een passende manier kan omgaan met de ouders.

Bijna alle pleegkinderen hebben contact met één of beide ouders. In een aantal gevallen is de band tussen de pleegkinderen en hun ouders ingewikkeld, moeizaam of veranderlijk in de tijd. Enkele pleegkinderen spreken uit angst te ervaren in hun relatie met (één van) de ouders. De meeste pleegkinderen ervaren gevoelens van verbondenheid. Vrijwel alle pleegkinderen vinden de relatie belangrijk, ook al is deze niet zo gemakkelijk.

- *Luister naar de behoefte van het kind over de mate van contact met de ouders.*
- *Erken dat de meeste kinderen heel goed in staat zijn aan te geven wat zij hierin aankunnen en nodig hebben.*

6. Probeer wegen te vinden om de vele wisselingen van de begeleiders pleegzorg te voorkomen.

Veel kinderen zeggen geen of bijna geen contact te hebben met hun begeleider pleegzorg. Een belangrijke oorzaak daarvan zijn de vele wisselingen van deze begeleiders. Gevolg van deze wisselingen is dus dat een flink deel van de begeleiders het te begeleiden pleegkind niet of nauwelijks kent. Wanneer een begeleider er niet in slaagt het te begeleiden pleegkind te kennen, kan hij enkele essentiële taken (Breg, Baat, Lange, Albrecht, & Daamen, 2017) niet uitvoeren: hij kan niet in de gaten houden of de ontwikkeling van het kind stagneert. Hij kan ook niet goed bevorderen dat de relatie pleegkind, ouders, pleegouders optimaal vorm krijgt.

- *Onderzoek welke acties ingezet kunnen worden om wisselingen van de begeleiding te verminderen.*

7. Bevorder lotgenotencontact

Een behoorlijk aantal pleegkinderen heeft belangstelling voor lotgenoten contacten.

- *Het is aan te bevelen deze verder te faciliteren via activiteiten als Let's Meet!.*

8. Informatie verstrekken

Pleegkinderen hebben weinig zicht op de jeugdhulp in het algemeen en pleegzorg in het bijzonder (organisatie en structuur).

- *Het is zinvol om gerichte informatie voor kinderen te ontwikkelen, in aansluiting op de verschillende leeftijdsfases.*

Tot slot

We hebben uitgebreid gesproken met 27 pleegkinderen die elk een eigen verhaal vertelden. Wij hebben er voor gezorgd dat de belangrijkste thema's aan de orde kwamen, die te maken hebben met de beleving van een kind om pleegkind te zijn. We hebben daarbij dankbaar gebruik gemaakt van het vele voorwerk dat onze Vlaamse collega's enkele jaren geleden gedaan hebben.

Hoewel de kinderen veel verschillende verhalen vertelden, hebben we ook veel overeenkomsten gehoord. De belangrijkste is dat verreweg de meeste kinderen het goed hebben. Ze vinden dat en ze voelen het ook zo. Ze zeggen dat ze een gewoon leven kunnen (en willen) leiden en dat dit lukt dankzij de pleegzorg. De pleegouders nemen daarin een centrale plaats. Daarnaast zeggen de pleegkinderen dat zij hun ouders ook belangrijk vinden. Daarbij komen emoties van allerlei aard voorbij, maar hun ouders zijn hoe dan ook belangrijk.

Via de stem van pleegkinderen hebben we ook enkele aanbevelingen geformuleerd. Deze aanbevelingen hebben te maken met: 1. Doorgaan met de perspectief biedende pleegzorg. 2. Goede uitleg geven aan de pleegkinderen over wat speelt bij een uithuisplaatsing. 3. Vaak de voorkeur voor plaatsing bij een netwerkpleeggezin. 4. Crisisplaatsingen. 5. Omgaan met de ouders. 6. De vele wisselingen van de begeleiders pleegzorg. 7. Bevorder lotgenotencontact. 8. Informatie verstrekken.

We hebben er bij dit onderzoek voor gekozen een groot deel van de interviews te laten uitvoeren door ervaren begeleiders pleegzorg. Het nadeel daarvan is, dat een vrij grote groep de interviews uitvoert, hetgeen vooraf afgestemd moet worden, zodat de interviews volgens hetzelfde stramien worden uitgevoerd. Dit hebben we gedaan en we hebben achteraf de indruk gekregen dat dit goed verlopen is. Bijkomend voordeel: de interviewers vinden gemakkelijk de juiste toon in de gesprekken. Mogelijk nadeel: de interviewers kijken eenzijdig naar de materie. Wij hebben dit laatste niet gemerkt.

Dit onderzoek was gericht op de perspectief biedende pleegzorg. Kinderen die in deeltijd of tijdelijk in een pleeggezin verblijven zijn niet meegenomen in dit onderzoek. Ook hebben we kinderen voor wie de vragen te moeilijk leken niet meegenomen in het onderzoek. Denk daarbij aan kinderen die onvoldoende Nederlands spreken, te jong of verstandelijk beperkt zijn. De stem van deze kinderen klinkt dus niet door in dit verslag.

We hebben onze steekproef op basis van een aantal criteria samengesteld. Achteraf zagen we dat er relatief veel kinderen van 10 en 11 jaar oud in deze groep zaten, de jongste leeftijd. Enkele onderwerpen die we in de interviews aan de orde stelden liggen voor een paar 10 en 11-jarigen mogelijk te ver buiten hun blikveld. Denk daarbij aan participatie, organisatie van de pleegzorg.

We hebben in hoofdstuk vijf de uitkomsten van het Vlaams en Nederlands onderzoek naast elkaar gelegd en in het kort een aantal overeenkomsten en verschillen beschreven. In het voorjaar van 2020 gaat een vervolgonderzoek van start aan de Universiteit Brussel, waarbij alle transcripten (dus zowel de Vlaamse als de Nederlandse) in kaart worden gebracht om diepgaander inzicht te verkrijgen in de overeenkomsten en verschillen. In het kader van de privacy zijn alle transcripten geanonimiseerd.

Tot slot: we hebben pleegkinderen aan het woord gelaten. In dit verslag geven we een indruk van hun belevingswereld. Op grond daarvan doen we enkele aanbevelingen. Om de besproken thema's te verfijnen is aanvullend onderzoek nodig.

Bronnen

- Baarda D.B., de Goede, M.P.P., Teunissen, J. (2001). In Clé, A., F. van Holen & J. Vanderfaeillie. (2016). *Basisboek Kwalitatief onderzoek. Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese.
- Beek, F. van, & Rutjes, L. (Red.), (2009). *Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C. Wat kinderen en jongeren belangrijk vinden als zij niet thuis wonen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Boeije, H. (2005). In Clé, A. et al. (2016). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Boom Onderwijs.
- Braun, V., Clarke, V. (2006). In Clé, A. et al. (2016). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Breg, A.C. , Baat, M.M.J., de Lange, M. de, Albrecht, G., Daamen, W., (2017). *Pleegzorg begeleiden is een vak! De landelijke methodiekhandleiding voor professionals werkzaam binnen de pleegzorg*. Duivendrecht & Utrecht: PI Research & Nederlands Jeugdinstituut.
- Brugman, E., & Slagter, E. (2011). In Clé, A. et al. (2016). *Door de ogen van een pleegkind. Een kwalitatief onderzoek naar de ervaringen en bevindingen van kinderen in een pleeggezin*. (niet gepubliceerde masterproef). Groningen: Rijks Universiteit Groningen.
- Clé, A., Van Holen, F., Vanderfaeillie, J., (2016). *Eindrapport: een onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen*. Vakgroep Klinische en Levenslooppсихologie, Brussel.
- Del Quest, A., Fullerton, A., Geenen, S., & Powers, L. (2012). In Clé, A. et al. (2016). Voices of youth in foster care and special education regarding their educational experiences and transition to adulthood. *Children and Youth Services Review*, 34, 1604-1615.
- Donk, C. van der. & Lanen, B. van. (2011), *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Coutinho.
- Fedoravicius, N., McMillen, J.C., McNelly, D., Narendorf, S.C., & Robinson, D.R. (2011). In Clé, A. et al. (2016). Stepping down and stepping in: Youth's perspectives on making the transition from residential to treatment foster care. *Children and Youth Services Review*, 34, 43-49.
- Grietens, H. (2011). *Kleine stemmen, grote verhalen! Over pleegkinderen in orthopedagogisch onderzoek*. Garant: Antwerpen-Apeldoorn.
- Hass, M., & Graydon, K. (2009). In Clé, A. et al. (2016). Sources of resiliency among succesful foster youth. *Children and Youth Services Review*, 31, 457-463.
- Howitt, D. (2010). *Introduction to qualitative methods in psychology*. London: Pearson.
- Hudson, A. (2013). In Clé, A. et al. (2016). Career mentoring needs of youths in foster care: Voices for change. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 26, 131-137.
- “Jij en de jeugdrechtbank” (online brochure). Geraadpleegd in oktober 2018 van [www.rechtbanken-tribunaux.be /site/agentschapjongerenwelzijn/kennisplein.be/](http://www.rechtbanken-tribunaux.be/site/agentschapjongerenwelzijn/kennisplein.be/).

- Jones, L.P. (2015). In Clé, A. et al. (2016). Was taking me out of home necessary? Perspectives of foster youth on the necessity for removal. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 96, 108-115.
- Maso, I., & Smaling, A. (1998). In Clé, A. et al. (2016). *Eindrapport: een onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen*. (P.34). Vakgroep Klinische en Levenslooppsiologie, Brussel.
- Minnis, M., & Walker, F. (2012). In Clé, A. et al. (2016). *The experiences of fostering and adoption processes. The views of children and young people: literature review and gap analysis*. Slough: NFER.
- Mortelmans, D. (2007). In Clé, A. et al. (2016). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: Acco
- Murphy, D., & Jenkinson, H. (2012). In Clé, A. et al. (2016). The mutual benefits of listening to young people in care, with a Particular focus on grief and loss: an Irish foster carer's perspective. *Child Care in Practice*, 18, 243-253.
- Okma-Rayzner, C.M. (2006). *Pleegkinderen in conflictsituaties*. Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de Universiteit Utrecht.
- Oosteren, H.A. van (2014). *Pleeggrootouders maken het verschil. Portret van een onderbelichte groep*. De Glind: Gezinspiratieplein.
- Pleegzorg Nederland (2018). *Factsheet Pleegzorg 2018*.
- Pölkki, P., Vornanen, R., Pursiainen, M., & Riikonen, M. (2012). In Clé, A. et al. (2016). Children's participation in child-protection processes as experienced by foster children and social workers, *Child Care in Practice*, 18, 107-125.
- Ponciano, L. (2013). In Clé, A. et al. (2016). In Clé, A. et al. (2016). The voices of youth in foster care: A participant action research study. *Action Research*, 11, 322-336.
- Schofield, G., Beek, M., & Ward, E. (2012). In Clé, A. et al. (2016). Part of the family: Planning for permanence in long-term foster care. *Children and Youth Services Review*, 34, 244-253.
- Sinclair, I., Wilson, K., & Gibbs, I. (2001). In Clé, A. et al. (2016). A life more ordinary. What children want from foster placements. *Adoption & Fostering*, 25, 17-26.
- Sinclair, I., Baker, C., Wilson, K., & Gibbes, I. (2005). In Clé, A. et al. (2016). *Foster Children. Where they go and how they get on*. London: Jessica Kindsley Publishers.
- Singer, E., Uzozie, A., & Zeijlmans, K. (2012). *Nooit meer zo alleen. Wennen in een pleeggezin*. Stichting Alexander en Universiteit van Amsterdam.
- Spiesschaert, N. (2003) In Clé, A. et al. (2016). *Kwaliteitscriteria van opvoedingsondersteuning in het kader van kansarmoedebestrijding. Onderzoek naar de beleving van privat gezinsplaatsingen bij kinderen* (niet gepubliceerde masterproef). Gent: Rijks Universiteit Gent.
- Steenbakkers, A. T. (2018). 'What I really needed was a voice': The psychosocial needs of youth in family foster care and the impact of traumatic experiences. [Groningen]: Rijksuniversiteit Groningen.
- Steenbakkers, A., van der Steen, S., & Grietens, H. (2016). In Clé, A. et al. (2016). To talk or not to talk? Foster youth's experiences of sharing stories about their past and being in foster care. *Children and Youth Services Review*.

Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., Vanschoonlandt, F., De Mayer, S., Hendrickx, S, & Martens, K. (2012). Is pleegzorg een werkzame interventie? Analyse van uitkomsten en geassocieerde factoren. In: F. Vanderfaeillie, F. Van Holen, & F. Vanschoonlandt (Red.). *Op weg met pleegzorg. Kansen en risico's*. (404-434). Leuven: Acco.

Winters, A. (2007). In Clé, A. et al. (2016). *Gezinsondersteunende pleegzorg als sociale steun voor kinderen uit kansarme gezinnen? Exploratief onderzoek naar hun beleving van gezinsondersteunende pleegzorg vanuit het perspectief van sociale steun*. (niet gepubliceerde masterproef). Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.

Bijlage 1 Interviewleidraad

Onderzoek 'de stem van pleegkinderen'.

april 2019

Inleiding

Mijn naam isen ik ben onderzoeksmedewerker die in opdracht van Henk van Oosteren met jou een gesprek voert. Entrea lindenhout is een onderzoek gestart naar de ervaringen van kinderen en jongeren die in een pleeggezin leven. We willen graag weten hoe pleegkinderen hun situatie beleven, en welke behoeften en ideeën ze hebben. Daarom organiseren we interviews, zoals vandaag met jou.

Hoe verloopt zo'n interview? Ik ga een heel aantal vragen stellen: over hoe je in je pleeggezin bent beland, over je pleegzorgbegeleider, over hoe je je toekomst ziet, enzovoort. Je mag gerust je tijd nemen om even na te denken bij die vragen. Het is de bedoeling dat je je eigen mening geeft. Er bestaan geen juiste of foute antwoorden, want elke situatie is verschillend. Als er vragen tussen zitten die je liever niet beantwoordt, dan mag je dat gerust zeggen: dat is geen enkel probleem.

Je hoeft niet bang te zijn dat ik dingen ga doorvertellen. Alles wat hier wordt gezegd, blijft onder ons. Wat je zegt wordt enkel gebruikt in het verslag van het onderzoek. Daarin worden jouw naam en alle namen die je vernoemt, veranderd. Jouw verhaal wordt onherkenbaar gemaakt.

Het interview wordt opgenomen met een laptop, zodat we bij het uitwerken van alle gesprekken de juiste en volledige verhalen gebruiken. Over een paar dagen stuur ik je een kort verslag over de belangrijkste zaken van dit gesprek. Kan dat per email? Wil je ook antwoorden op dit verslag? Of het klopt? Of ik iets vergeten ben, of ik iets verkeerd heb opgeschreven?

het interview duurt tussen de één en anderhalf uur. Tussendoor zullen we even pauzeren.

Heb je zelf nog vragen? Of zullen we meteen starten?

Start

1. Vraag de jongere het formulier in te vullen met toestemming voor opname van het gesprek.
2. Noem de datum
3. Noem de voor en achternaam jongere en de geboortedatum
4. Noem je eigen naam.

Interview

Ik ga 9 kaartjes op tafel leggen. Die staan voor de verschillende thema's die tijdens ons gesprek aan bod zullen komen.

- (1) Dit kaartje staat voor de weg die je hebt afgelegd voordat je in je pleeggezin bent beland.
- (2) Dit kaartje staat voor de band die je hebt met je biologische familie en met je pleegfamilie.
- (3) Er is ook nog een kaartje over de ondersteuning en begeleiding die kinderen in een pleeggezin soms nodig hebben.
- (4) We gaan het ook hebben over je eigen mening en of daar voldoende rekening mee wordt gehouden.
- (5) Een ander thema is de school.
- (6) En er is een kaartje dat te maken heeft met geld.
- (7) Er is ook een kaartje over je band met anderen en hoe anderen naar jou kijken.
- (8) Dit kaartje staat voor hoe het voelt om in een pleeggezin te leven en hoe je daarmee omgaat.
- (9) Het laatste kaartje gaat over de toekomst.

We starten met een aantal vragen over de weg die je in de jeugdhulp hebt afgelegd. Daarna mag je zelf de volgorde van de kaartjes/thema's kiezen.

TRAJECT IN DE JEUGDHULP

1. Vertel eens hoe het komt dat je in een pleeggezin bent terecht gekomen?

- Ben je meteen van thuis in een pleeggezin beland?
- Was je akkoord met die beslissing om naar een pleeggezin te gaan?
- Kan je begrijpen waarom die beslissing werd genomen?

2. Beschrijf de stappen die je hebt doorlopen vanaf de moeilijkheden thuis tot de huidige plaatsing.

- Welke stappen vond je goed ?
- Welke stappen vond je niet goed ?
- Begreep je waarom al die stappen nodig waren?
- Had het volgens jou beter anders moeten gaan? Hoe dan?

3. Vertel eens over de contacten die je al hebt gehad met de jeugdbescherming of kinderrechter

- Wanneer ben je hiermee in contact gekomen?
- Hoe gingen deze contacten?
 - o Zijn er zaken die goed liepen in deze contacten?
 - o Zijn er zaken die moeilijk liepen in deze contacten?
 - o Zijn er zaken die je hierin graag anders zou zien?

4. Is pleegzorg een goede keuze voor jou?

- Waarom wel/niet?
- En het pleeggezin waarin je nu zit, was dat een goede keuze voor jou?
- Indien niet: wat was dan een betere keuze geweest? Waarom?

5. Hoe lang denk je dat je in dit pleeggezin zal blijven?

- Waarom denk je dat?
- Indien slechts korte tijd: Waar denk je dat je nadien zal terecht komen? Waarom?

FAMILIE

1. Opdracht : Vertel eens wie er allemaal tot jouw familie behoort ?

(Hieronder verstaan we zowel de biologische- als de pleegfamilie)

Wanneer je aanvoelt dat de respondent deze methode liever overslaat, mag je de vragen ook gewoon stellen

Vraag de respondent om alle familieleden op post-its te schrijven

- Is dat jouw hele familie? Of ben je nog personen vergeten? (aandacht voor zowel pleeg- als biologische ouders, (pleeg)brussen, (pleeg)grootouders, andere betekenisvolle familieleden, ...)

2. Kan je al deze personen op een plaats geven op deze tekening?

(relatiediagram: zie bijlage). De personen die het dichtst bij jou staan, mag je in de binnenste cirkel plaatsen, degenen die iets verder staan in de tweede cirkel, degenen waar je een mindere band mee hebt, in de buitenste cirkel. Personen waar je helemaal geen band mee voelt, mag je buiten de cirkel plaatsen.

- Vertel eens waarom je deze personen op deze plaatsen hebt gezet?

☒ *Alle personen doornemen:* Waarom plaats je X veraf/dichtbij? Is dat altijd zo? Vertel eens over de band die je hebt met X? Zou je iets willen veranderen aan je band met X? Wat moet er gebeuren om dat te kunnen veranderen?

BEGELEIDING EN ONDERSTEUNING

1. Was je voldoende voorbereid op de plaatsing in dit pleeggezin?

- Weet je voldoende waarom je in dit pleeggezin bent geplaatst?
 - o Wie heeft jou daar uitleg bij gegeven?
 - o Wanneer kreeg je die uitleg? (Was dat een goed moment?)
 - o Hoe heeft men jou dat uitgelegd? (Was dat goed? Had je het liever op een andere manier vernomen?)
- Was je voldoende voorbereid op de plaatsing in dit pleeggezin?
 - o Wie heeft jou daarop voorbereid?
 - o Op welke manier?
 - o Wat was daar (niet)goed aan?

2. Weet jij wat een pleegzorg-organisatie doet?

3. Hoe verloopt het contact met je jeugdzorgwerker pleegzorg?

- Wie is je begeleider?
- Hoe vaak zie je jouw jeugdzorgwerker pleegzorg?
- Zijn er dingen die goed/minder goed lopen in het contact met je jeugdzorgwerker pleegzorg?
- Zijn er dingen die je graag zou willen veranderen?
 - o Wat moet er gebeuren om die dingen te veranderen?

4. Heb je vroeger nog andere jeugdzorgwerkers pleegzorg gehad?

- Hoeveel jeugdzorgwerkers heb je in totaal gehad?
- Hoe verliep het contact met die vroegere jeugdzorgwerkers?
- Hoe heb je die 'wisselingen' ervaren?

5. Wat is voor jou de perfecte jeugdzorgwerker pleegzorg?

- Hoe vaak zou je die zien?
- Wat zou de ideale jeugdzorgwerker pleegzorg allemaal moeten doen? En op welke manier zou hij of zij met je omgaan?

6. Leven in een pleeggezin is niet altijd even makkelijk. Waar kan jij terecht wanneer je het moeilijk hebt?

- Bij welke mensen kan je terecht?
- Op welke manier helpen zij jou?
- Waarmee helpen zij jou?
- Heb je soms nog andere hulp/ondersteuning nodig?
 - o Waarbij?
 - o Weet je waar je die hulp zou kunnen vinden?

JOUW MENING

1. Heb je het gevoel dat naar jou mening wordt geluisterd bij belangrijke beslissingen ?

- Waarom wel/niet?
- Vroeger en in je huidige plaatsing
- Door Jeugdbescherming, jeugdzorgwerker pleegzorg, ...
- Hoe zou het beter kunnen?

2. Zijn er bepaalde dingen die jij graag zou willen veranderen aan hoe pleegzorg wordt geregeld en georganiseerd?

- Wat zou jij daar graag aan willen veranderen?
- Waarom?
- Hoe kan het beter?

3. Heb je al ooit samen met anderen nagedacht over hoe dingen kunnen worden verbeterd in de pleegzorg?

- Met wie?
- In welke context?

Hoe is dat verlopen?

- Waarom heb je daaraan deelgenomen?
- Zou je in de toekomst (opnieuw) samen met anderen willen nadenken over hoe dingen kunnen worden verbeterd in de pleegzorg?
 - o Waarom wel/niet?
 - o Op welke manier kan zo'n bijeenkomst dan best worden georganiseerd?

4. Wat zou je doen wanneer je vindt dat een bepaalde beslissing (van de jeugdzorgwerker pleegzorg of vanuit de Kinderrechter of jeugdbescherming helemaal niet goed is voor jou?

- Weet je waar je dan terecht zou kunnen?
- Heb je al eens aangegeven dat je het niet eens was met een beslissing?
- Hoe is dat verlopen?
- Wat gebeurde er toen?

SCHOOL

1. Hoe gaat het op school?

- Wat loopt er goed/minder goed?
- *Indien moeilijkheden:* Hoe komt dat denk je? Wat zou er moeten gebeuren om het beter te doen lopen?

2. Heeft het leven in een pleeggezin gevolgen voor jou op schoolvlak?

- Welke gevolgen?
- Ben je ooit van school moeten veranderen door je plaatsing?
 - o Hoe heb je dat ervaren?

3. Weten jouw leerkrachten dat jij in een pleeggezin leeft?

Hoe komt het dat ze dat (niet) weten?

- Wordt je daardoor anders door hen behandeld?
- Kan je een voorbeeld geven?

4. Heb je het gevoel dat je jezelf kan zijn op school?

- Waarom wel/niet?

FINANCIEEL

1. Iedereen heeft geld nodig om te leven. Vertel eens hoe dat bij jou en in jouw familie gaat?

- Maak je je soms zorgen over geldproblemen? *Nu en/of in de toekomst, in je biologische en/of pleegfamilie en/of na meerderjarigheid*
- Zie je ook financiële voordelen aan het leven in een pleeggezin?
- Krijg jij zakgeld? Heb je een spaarrekening? *+ polsen of dit voor alle kinderen in het biologisch- of pleeggezin hetzelfde wordt geregeld.*

RELATIE MET ANDEREN EN HOE ANDEREN JOU ZIEN

1. Heb je het gevoel dat je voldoende vrienden hebt?

2. Heb je het gevoel dat mensen je 'anders' bekijken omdat je in een pleeggezin leeft?

- Wie dan wel?
- Op welke manier?
- Kan je een aantal voorbeelden geven?
- Hoe zou je het liefst willen dat mensen je zien?

3. Weten jouw klasgenoten dat jij in een pleeggezin leeft?

- Hoe komt het dat ze dat (niet) weten?
- Wordt je daardoor anders door hen behandeld?
- Kan je daarvan een voorbeeld geven?

4. Ken jij andere personen die ook in een pleeggezin opgroeien?

- Hoe heb je hen leren kennen?
 - o Hoe is het om met hen op te gaan? Vertel
- Zou je graag (meer) personen willen leren kennen die net als jij in een pleeggezin verblijven?
 - o Waarom (niet)?

5. Heb je het gevoel dat je soms uitgesloten wordt omdat je in een pleeggezin opgroeit?

- Waarom wel/niet?
- Kan je enkele voorbeelden geven?

HOE HET VOELT IN EEN PLEEGGEZIN TE LEVEN + HOE JE DAARMEE OMGAAT

1. Op deze kaartjes staan verschillende gevoelens. Kan je aanduiden hoe je je meestal voelt wanneer je denkt aan het leven in een pleeggezin?

- Geef de mogelijkheid om meerdere kaartjes te kiezen
- Vertel eens wanneer en waarom je je zo voelt?

Zijn dat alle gevoelens die je soms hebt bij het leven in een pleeggezin, of zijn we nog gevoelens vergeten?

2. Wat doe je wanneer je moeilijke gevoelens hebt?

Focus op gevoelens die te maken hebben met het leven in een pleeggezin

- Wat doe je als je het moeilijk hebt (*als je boos bent, angstig bent, ongerust bent, ...*)?
- Zijn er nog andere dingen die je troost of rust of moed brengen op moeilijke momenten?

(TOEKOMST)PERSPECTIEF

1. Wat zijn jouw toekomstdromen?

- Denk je dat jouw dromen zullen uitkomen?
- Waarom wel/niet?
- Wat is er nodig om jouw dromen te laten uitkomen?

2. Als je denkt aan wat er zal gebeuren nadat je 18 bent, waaraan denk je dan allemaal?

- Zie je leuke dingen in de toekomst? Waar kijk je naar uit?
- Zijn er zaken waar je misschien bang voor bent? Waar zie je tegenop?
- Wat zou de toekomst voor jou makkelijker kunnen maken?

3. Waar denk je dat je zal wonen na je 18?

- Zul je weer bij je biologische familie wonen? Waarom?
- Zul je nog in je pleeggezin wonen? Waarom?
- Zul je zelfstandig wonen? Waarom?
- Of zie je je woonsituatie na je 18 nog anders? Hoe? Waarom?

Afronding

Alle vragen zijn gesteld... Dankjewel om je verhaal te vertellen!

Zijn er toch nog dingen die niet aan bod zijn gekomen en die je graag wilt vertellen?

Wat vond je van het interview?

Wij willen je over 5 jaar graag opnieuw interviewen.

Je geeft de bioscoopbon

Over enkele dagen mail ik je een samenvatting. Je kan dan bekijken of je nog dingen wil veranderen of aanvullen (mailadres vragen).

Bijlage 2 Profielen

1. Een meisje dat voor zesjarige leeftijd in het bestandspleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
2. Een meisje dat voor zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
3. Een meisje dat voor zesjarige leeftijd in het bestand pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
4. Een jongen die na zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
5. Een jongen die na zesjarige leeftijd in het bestandspleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
6. Een jongen die na zesjarige leeftijd in het netwerkpleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
7. Een jongen die voor zesjarige leeftijd in het bestands pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
8. Een jongen die voor zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
9. Een jongen die voor zesjarige leeftijd in het bestands pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
10. Een meisje dat na zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
11. Een meisje dat na zesjarige leeftijd in het bestandspleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
12. Een meisje dat na zesjarige leeftijd in het netwerkpleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
13. Een meisje dat voor zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
14. Een meisje dat voor zesjarige leeftijd in het bestands pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
15. Een meisje dat voor zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
16. Een jongen die na zesjarige leeftijd in het bestands pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
17. Een jongen die na zesjarige leeftijd in het netwerkpleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis

18. Een jongen die voor zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
19. Een jongen die voor zesjarige leeftijd in het bestands pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
20. Een jongen die voor zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
21. Een meisje dat na zesjarige leeftijd in het bestands pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
22. Een meisje dat na zesjarige leeftijd in het netwerkpleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
23. Een meisje dat voor zesjarige leeftijd in het bestands pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
24. Een meisje dat voor zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
25. Een meisje dat na zesjarige leeftijd in het bestands pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
26. Een jongen die na zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
27. Een jongen die na zesjarige leeftijd in het bestandspleeggezin is geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en zonder voorafgaande plaatsingsgeschiedenis
28. Een jongen die voor zesjarige leeftijd in het bestands pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
29. Een jongen die voor zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis
30. Een jongen die na zesjarige leeftijd in het bestands pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
31. Een meisje dat na zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
32. Een meisje dat na zesjarige leeftijd in het bestandspleeggezin is geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en zonder voorafgaande plaatsingsgeschiedenis

Bijlage 3 Brief aan Pleegouders

Beste pleegouder

Luisteren naar uw pleegkind en samen aan de slag gaan met wat belangrijk is, doet u als pleegouder elke dag.

Entrea lindenhouT wil ook graag luisteren naar de verhalen van pleegkinderen, we gaan een onderzoek uitvoeren naar de beleving van pleegkinderen. Doel van het onderzoek is om pleegjongeren zelf aan het woord te laten, hun verhaal te laten vertellen, om zo meer inzicht te krijgen in hun ervaringen en behoeften. We hopen dat de uitkomsten handreikingen voor opvoeders, ouders en pleegouders zullen geven. Immers: de huidige opvoed- en begeleidingsinzichten zijn grotendeels gebaseerd op ervaringen van de volwassenen die met pleegkinderen omgaan.

We doen dit onderzoek dit in nauwe samenwerking met Vlaamse collega's die een soortgelijk onderzoek al gedaan hebben. We benaderen pleegkinderen in de leeftijd tussen 10 en 18 jaar, die perspectiefbiedend in een pleeggezin wonen, zowel kinderen in een bestandspleeggezin als in netwerkpleegzorg.

Jullie pleegkind staat op onze lijst van pleegkinderen die we vragen om mee te werken aan dit onderzoek.

Wat houdt deelname in

Het pleegkind wordt geïnterviewd door een onderzoeker/jeugdzorgwerker pleegzorg, iemand met ervaring in de pleegzorg en ervaring in het werken met kinderen en jongeren. Het gesprek vindt plaats bij u thuis, als u en het pleegkind voorkeur hebben voor een andere locatie, is dat ook prima. Het gesprek duurt tussen de één en anderhalf uur.

Achteraf krijgen de deelnemers een cadeaubon.

Privacy

Het gesprek wordt vertrouwelijk behandeld en blijft volledig anoniem. Het onderzoek wordt uitgevoerd door een onafhankelijk onderzoeker. De interviewers weten heel goed wat pleegzorg is, maar zijn niet bekend met uw situatie en kennen ook de regio waar u woont niet. In de resultaten en het eindrapport is niet af te leiden, wie welke informatie heeft gegeven. Alle namen en verhalen worden zo verwerkt dat ze niet herkenbaar zijn.

Deelname

Wilt u met uw pleegkind overleggen of hij/zij wil deelnemen?

Als uw pleegkind deel wil nemen aan het onderzoek nemen we contact op met ouders/gezinsvoogd/voogd voor informatie over het onderzoek en de formele toestemming.

En dan nemen we telefonisch contact met jullie op voor het maken van een afspraak

Met vriendelijke groet

Henk van Oosteren

Projectleider onderzoek 'de stem van pleegkinderen'

Bijlage 4 Brief aan ouders en (gezins-)voogden

Beste ouder/gezinsvoogd/voogd

Entrea lindenhouT voert een onderzoek uit bij pleegkinderen

Doel van het onderzoek is het in beeld brengen van de ervaringen, de behoeften en de ideeën van pleegkinderen van 10 tot 18 jaar. We willen in gesprek met kinderen die minimaal 6 maanden in een pleeggezin wonen, met gelijke aantallen in jongens en meisjes. Vanuit deze criteria is de naam van uw kind naar voren gekomen.

De opzet van het onderzoek is dat een jeugdzorgwerker pleegzorg met uw kind in gesprek gaat over onderwerpen waar een pleegkind in het dagelijkse leven mee te maken krijgt.

De gegevens van het onderzoek blijven anoniem.

Het onderzoek wordt uitgevoerd onder leiding van Henk van Oosteren. Henk heeft veel ervaring met onderzoek in de pleegzorg.

Hierbij vragen we u of u instemt met deelname van uw kind aan dit onderzoek.

Als u hier tegen bezwaar maakt, kunt u dit laten weten door een mail te sturen naar:

Yvonne Aartsen, y.aartsen@entrealindenhouT.nl

U kunt ook een brief sturen met uw bezwaar naar:

Onderzoek 'De stem van pleegkinderen'.

t.a.v. Y. Aartsen

Postbus Arnhem.

We verwachten dat het onderzoek eind 2019 is afgerond en informeren de ouders van de kinderen die deelnemen, over de uitkomsten.

Als u vragen heeft, kunt u contact opnemen met de jeugdzorgwerker pleegzorg waar u contact mee heeft rond de pleeggezinplaatsing van uw kind.

Met vriendelijke groet

Yvonne Aartsen
entrea lindenhouT

TOESTEMMINGSVERKLARING PLEEGJONGERE

Ik begrijp dat ik deelneem aan een wetenschappelijk onderzoek naar de beleving en begeleidingsbehoeften van pleegkinderen.

Hierbij geef ik aan dat ik op de hoogte ben, dat:

1. Het interview wordt opgenomen met een notebook of mobiele telefoon
2. De besproken informatie anoniem wordt verwerkt.

Ik geef toestemming dat de informatie uit het interview wordt verwerkt voor het onderzoek:

“de stem van pleegkinderen”, dat entrea lindenhouT uitvoert in 2019

De resultaten van dit onderzoek kunnen gebruikt worden voor wetenschappelijke doeleinden en mogen gepubliceerd worden. Dit gebeurt zonder mijn naam en herkenbare situaties te vermelden.

Ik wil graag **wel/niet** (doorstrepen wat niet van toepassing is) op de hoogte worden gebracht van de uitkomst van het onderzoek.

Naam:.....

Plaats:.....

Datum:.....

.....

Handtekening

Bijlage 6 Ontbrekende profielen

- 4. Een jongen die na zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
- 13. Een meisje dat voor zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
- 18. Een jongen die voor zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een vrijwillige plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
- 26. Een jongen die na zesjarige leeftijd in het netwerk pleeggezin werd geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en met een voorgaande plaatsingsgeschiedenis
- 27. Een jongen die na zesjarige leeftijd in het bestandspleeggezin is geplaatst via een gerechtelijke plaatsing en zonder voorgaande plaatsingsgeschiedenis

Bijlage 7 Afbeeldingen bij de onderzoeksthema's

1. Traject in de jeugdhulp

2. Familie

3. Begeleiding en ondersteuning

4. Inspraak en participatie

5. Gevoelens en copingstrategieën

6. School

7. Financiële aspecten

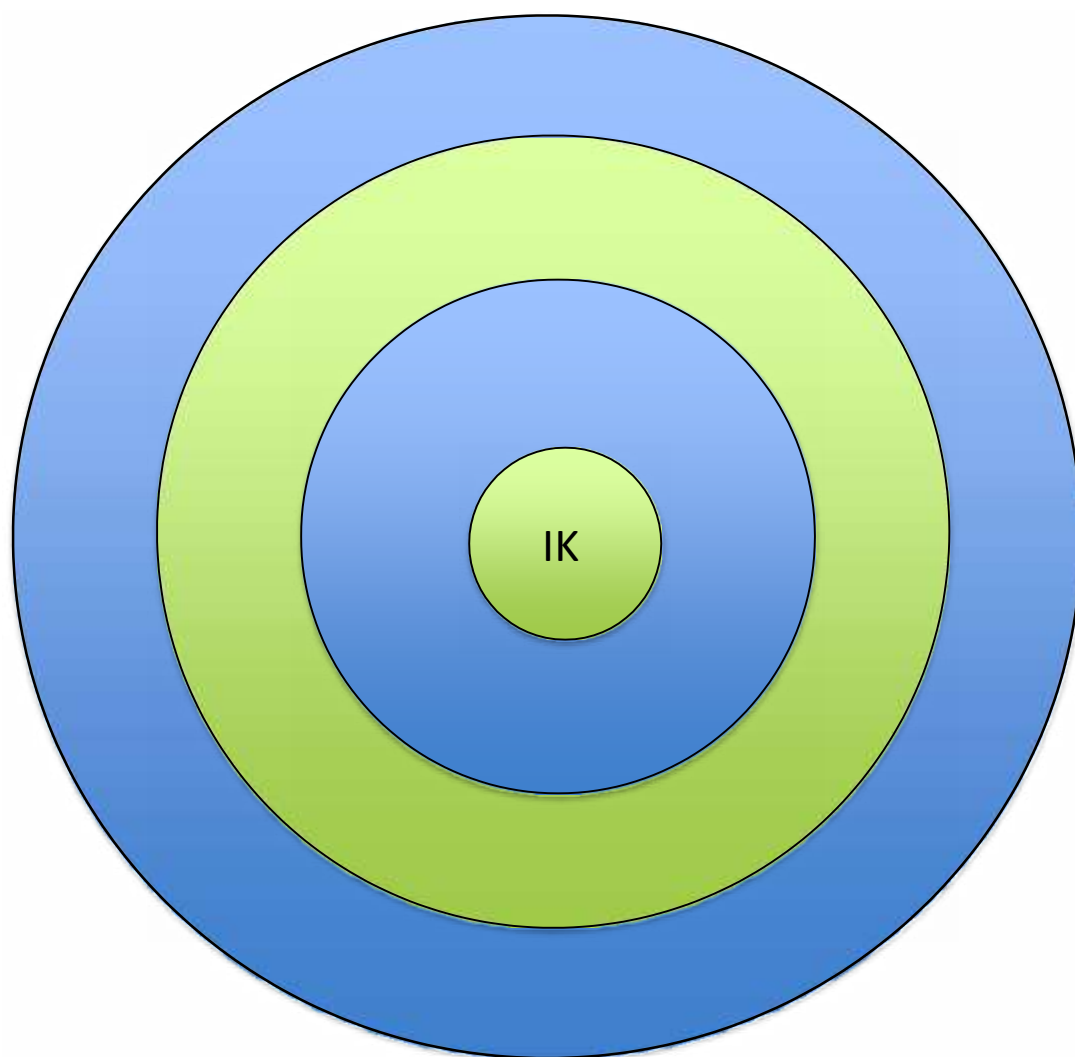
8. Relatie met anderen en bejegening door anderen

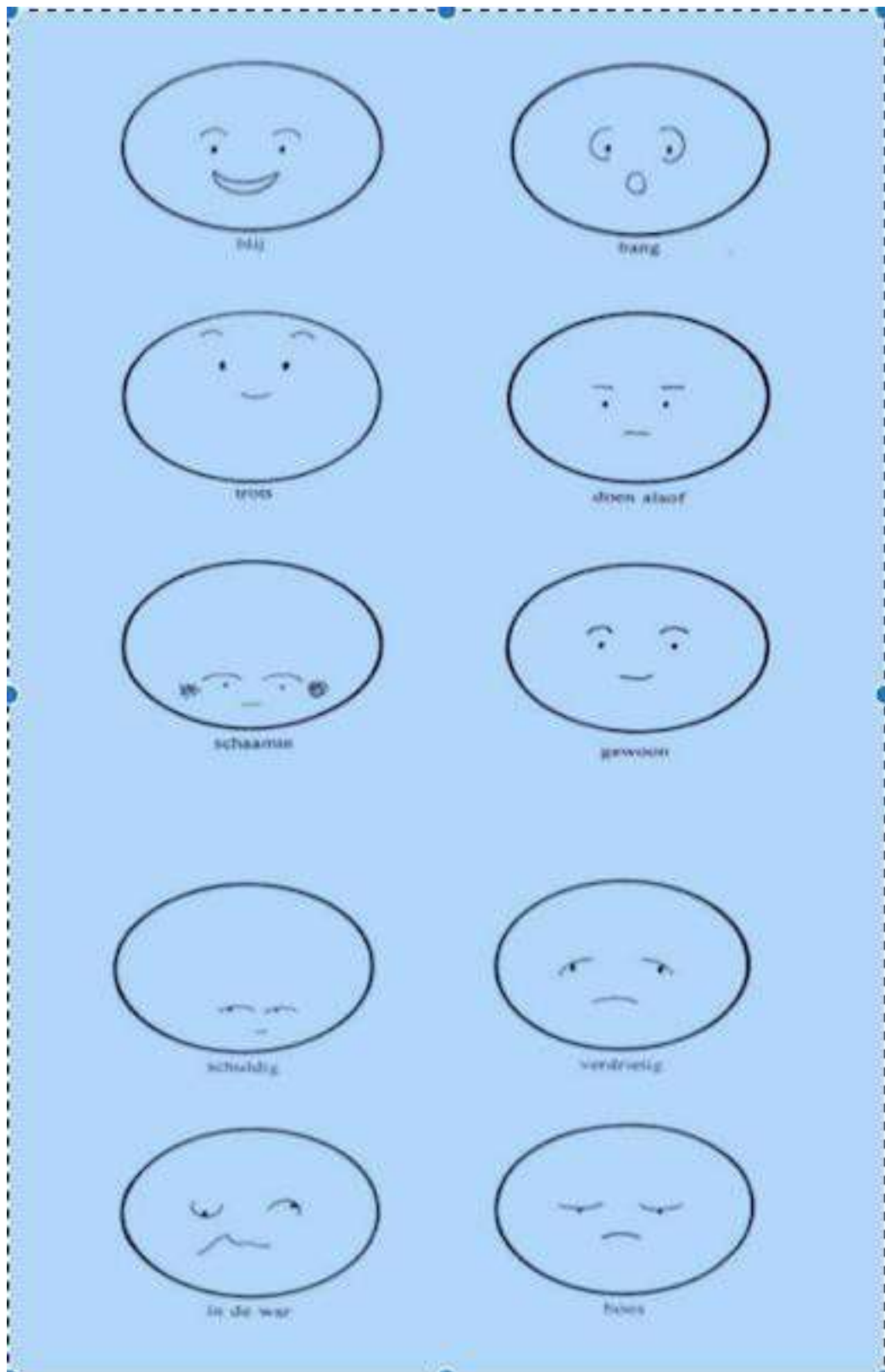
9. Toekomst

Bijlage 8 Netwerkdigram

Bijlage 9 Gevoelenskaartjes

Bron: Okma-Raynzer (2006)

Onderzoek: 'De stem van pleegkinderen '

2019

Dit formulier gaat over jouw eerste indrukken van het interview, je mailt dit naar oosteren@xs4all.nl.

Dit formulier is niet de samenvatting van het gesprek.

Naam interviewer.....

Datum interview.....

1. Hoe en door wie ben je ontvangen?
2. Lukte het in dit interview om de centrale vraag (beleving over het wonen in een pleeggezin) te bespreken en zo nee, waarom niet?
3. Is dit gesprek ongestoord verlopen? Zo nee: wat gebeurde er en hoe heb je dit opgelost?
4. Waren er bepaalde vragen die de jongere moeilijk vond om te beantwoorden en waar had dat volgens jou mee te maken?
5. Hoe verliep de afronding en kon je gemakkelijk afspraken maken over het mailen van de samenvatting en de retour reactie van de jongere?
6. Wat vind jij belangrijk om mee te geven uit dit gesprek?

Bijlage 11 Eerste versie van het codeboek (codes en omschrijvingen)*

Bijlagen 11 en 12 zijn overgenomen uit het Vlaams eindrapport, pagina 204-210

Tabel 1: eerste versie van het codeboek

*We geven voor de overzichtelijkheid enkel de thema's en subthema's weer in dit schema.
In realiteit omvat het schema meerdere niveaus.

CODES EN SUBCODES	OMSCHRIJVING
Traject in de jeugdhulp	<i>Info m.b.t. het traject dat de respondent heeft afgelegd vanaf de moeilijkheden thuis tot de huidige plaatsing</i>
Oorzaak van de plaatsing(en)	<i>Aangehaalde redenen voor eventuele vorige en huidige plaatsing(en)</i>
Vorige plaatsing(en)	<i>Info m.b.t. oorzaak van vorige plaatsing(en)</i>
Huidige plaatsing	<i>Info m.b.t. oorzaak van de huidige plaatsing</i>
Inzicht in oorzaken	<i>Info m.b.t. inzicht in oorzaak van vorige/huidige plaatsing(en)</i>
Familiebanden	<i>Info m.b.t. verhouding tot zowel biologische- als pleegfamilie</i>
Netwerkdigram	<i>Al wat wordt gezegd bij de opdracht van het netwerkdigram</i>
Relatie met biologische familie	<i>Info m.b.t. de relatie met biologische familie</i>
Relatie met pleegfamilie	<i>Info m.b.t. de relatie met de pleegfamilie</i>
Ondersteuning en begeleiding	<i>Info m.b.t. (nood aan) ondersteuning en begeleiding</i>
Vorbereiding op de plaatsing	<i>Info m.b.t. de voorbereiding op de plaatsing in het pleeggezin en m.b.t. eventuele vorige plaatsingen</i>
Pleegzorgbegeleider	<i>Info m.b.t. de ondersteuning en begeleiding door de pleegzorgbegeleider</i>
Ondersteuning/andere	<i>Info m.b.t. ondersteuning, buiten deze vanuit de pleegzorgbegeleider</i>
Ondersteuningsbehoefte	<i>Info m.b.t. niet vervulde ondersteuningsbehoeften</i>
Structuren en regelgevend kader	<i>Info m.b.t. contacten met JRB, OCJ, vroegere comité, evenals info m.b.t. perceptie van respondent op hoe pleegzorg wordt georganiseerd</i>
Jeugdrechtbank	<i>Info m.b.t. contacten met/tevredenheid over het functioneren van de jeugdrechtbank</i>
Ondersteunings-Centrum Jeugdzorg	<i>Info m.b.t. contacten met/tevredenheid over het functioneren van het OndersteuningsCentrum Jeugdzorg/het vroegere Comité Bijzondere Jeugdzorg</i>
Pleegzorgdienst	<i>Info m.b.t. kennis van/contacten met/tevredenheid over de pleegzorgdienst</i>
Regelgeving	<i>Info m.b.t. tevredenheid over hoe pleegzorg wordt georganiseerd en geregeld</i>

Gevoelens en copingstrategieën	<i>Info i.v.m. gevoelens en hoe pleegkinderen daarmee omgaan</i>
<i>Opdracht gevoelens-kaartjes</i>	<i>Info gegeven tijdens de opdracht i.v.m. de gevoelenskaartjes</i>
<i>Gevoelens tijdens het interview</i>	<i>Info m.b.t. gevoelens, die buiten de opdracht i.v.m. de gevoelenskaartjes wordt gegeven/getoond</i>
<i>Copingstrategieën</i>	<i>Info m.b.t. hoe pleegkinderen omgaan moet moeilijke/lastige gevoelens</i>
Relatie met/bejegening door anderen	<i>Info m.b.t. vriendschappen, reacties van anderen op de pleegzorgsituatie, contacten met andere pleegkinderen en hoe pleegkinderen willen worden bejegend</i>
<i>Vriendschap</i>	<i>Info m.b.t. vriendschap</i>
<i>(Vervelende) reacties</i>	<i>Info m.b.t. (vervelende) reacties</i>
<i>Contact met andere leegkinderen</i>	<i>Info m.b.t. (behoefte aan) contact met andere pleegkinderen</i>
<i>Hoe men wil bejegend worden</i>	<i>Info m.b.t. hoe pleegkinderen bejegend willen worden</i>
Participatie	<i>Info over of er rekening wordt gehouden met de mening van de respondent (in de pleegzorgcontext), over participatiestructuren en over wat te doen bij oneensheid over een beslissing i.v.m. pleegzorg</i>
<i>Je mening telt (niet mee)</i>	<i>Perceptie van pleegkinderen over of er al dan niet rekening wordt gehouden met hun mening in de pleegzorgcontext</i>
<i>Participatiestructuren</i>	<i>Info m.b.t. kennis over/ervaring met/nood aan participatiestructuren</i>
<i>Wanneer men het oneens is</i>	<i>Info m.b.t. gehanteerde strategieën wanneer men het oneens is met een beslissing in het kader van pleegzorg.</i>
School	<i>Info m.b.t. school die verband houdt met de pleegzorgcontext</i>
Financieel	<i>Info m.b.t. financiële aspecten, verbonden met de pleegzorgcontext</i>
Toekomst	<i>Info m.b.t. hoe de respondent zijn/haar toekomst tegemoet ziet.</i>
<i>Dromen en angsten</i>	<i>Info m.b.t. dromen en angsten m.b.t. het leven na het pleeggezin</i>
<i>Op eigen benen</i>	<i>Info m.b.t. hoe respondenten aankijken tegen zelfstandig leven</i>
<i>Perspectief pleegzorg</i>	<i>Hoe lang denken/hopen pleegkinderen in het huidige pleeggezin te blijven wonen/waarom?</i>
Tevredenheid over de huidige plaatsing	<i>Info mbt tevredenheid en/of ontevredenheid over pleegzorg en over het huidige pleeggezin</i>
Info die na het interview wordt toegevoegd	<i>Info die na het interview wordt toegevoegd door de respondent</i>
Varia	<i>Info die niet meteen past binnen de reeds onderscheiden codes, en waarvoor in een volgende fase nieuwe codes zullen worden aangemaakt</i>

Bijlage 12 Set van thema's en subthema's na eerste analyse*

Tabel 2: schema van thema's en subthema's na eerste analyse

*We geven voor de overzichtelijkheid enkel de thema's en subthema's weer in dit schema. In realiteit omvat het schema meerdere niveaus.

THEMA'S EN SUBTHEMA'S
Gevoelens en copingsstrategieën
<i>Positieve gevoelens</i> blij, trots, gewoon
<i>Negatieve gevoelens</i> verdrietig, bang, boos, beschaamd, schuldig, in de war
<i>Andere gevoelens</i>
<i>Strategieën om met moeilijke gevoelens om te gaan</i> erover praten, zelf oplossen, activiteiten die rust bieden, belang van een plek om je terug te trekken
<i>'Doen alsof' alles goed gaat</i>
Familiebanden
<i>Band met pleegfamilie</i> pleegouders, brussen, andere pleegfamilie
<i>Band met biologische familie</i> ouders, brussen, andere familie
<i>Bezoek en contact</i> bezoekregeling, geen enkel contact, onverwachte contacten, andere
<i>Bijzonderheden m.b.t. familiebanden</i> conflicten, loyaliteit, emoties, andere
Begeleiding en ondersteuning
<i>Domeinen waarop pleegkinderen steun/begeleiding ervaren</i> voorbereiding plaatsing, inzicht in situatie, omgaan met emotionele- en gedragsproblemen, omgaan met familie, andere
<i>Informele steunfiguren</i> vrienden, pleegouders, brussen, hulpverleners
<i>Hulpverlening</i> pleegzorgdienst, psychologische hulpverlening, CLB, andere
<i>Pleegzorgbegeleider</i> band, contactmomenten, verloop, de ideale begeleider
<i>Niet vervulde en/of niet uitgesproken (verborgen) ondersteuningsnoden</i>

Participatie
Informatie over pleegzorg, over de oorzaak van de plaatsing, over rechten in de jeugdhulp
Mijn mening telt Bij de pleegzorgbegeleider, in het pleeggezin, in JRB, andere
Strategie wanneer oneens met beslissing erover praten, andere strategieën, kennis van klachtenprocedures
Participatiegroepen kennis over, ervaring met, interesse in
School
Impact van plaatsing op school geen impact, positieve impact, negatieve impact
Rol van leerkrachten kennis over pleegzorg, begrip
Relatie met anderen
Vriendschappen Hoe pleegkinderen liefst worden bejegend 'gewoon', begrip
Negatieve bejegening pesten, betutteling, teveel vragen, beeldvorming over pleegzorg
Contact met andere pleegkinderen kent andere pleegkinderen, verschil met andere contacten, nood aan leren kennen van (meer) pleegkinderen
Traject in de jeugdhulp en organisatie van de jeugdhulp
Voorgaande plaatsingen pleeggezin, voorziening, andere
Instanties waarmee in contact gekomen JRB, OCJ, andere
Tevredenheid met traject pleegzorg als beste keuze, tevredenheid over pleeggezin
Tevredenheid met contacten met diensten binnen jeugdhulp
Toekomst
Toekomstdromen materieel en financieel, emotioneel, relationeel, familiaal, carrière, andere
Vertrouwen in het realiseren van dromen
Angsten voor de toekomst materieel en financieel, emotioneel, relationeel, familiaal, carrière, andere
Wat kan angsten wegnemen?
Perspectief van de pleegplaatsing
Plannen na meerderjarigheid